

ประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์:
กรณีศึกษาในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

**Efficiency of Sangha Administration
A Case Study of Nongkhaem District, Bangkok**

พระสุธา ไทย
Sotha Thai

สารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
สาขารัฐประศาสนศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยสยาม
พุทธศักราช 2562
(ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสยาม)

ใบรับรองสารนิพนธ์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสยาม
ปริญญา
รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

รัฐประศาสนศาสตร (สาขาวิชา)   รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (หลักสูตร)

เรื่อง (ภาษาไทย)   ประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์: กรณีศึกษา
ในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร
(ภาษาอังกฤษ)   Efficiency of Sangha Administration: A Case Study
of Nongkhaem District, Bangkok

นามผู้วิจัย (ภาษาไทย)   พระสุธา ไทย
(ภาษาอังกฤษ)   Sotha Thai

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย
อาจารย์ที่ปรึกษา

.....
(ดร. สุเมธ ไสงนัมนวล)

เมื่อวันที่ 17 เดือน ส.ค. พ.ศ. 62

.....
(ผศ. ดร. เมทินทร์ เมธาวีภูต)

ปฏิบัติหน้าที่แทนคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร มหาวิทยาลัยสยาม

วันที่ 17 เดือน ส.ค. พ.ศ. 62

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสยาม

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่อง : ประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ ๑๐ วัดในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร
 โดย : พระสุธา ไทย
 ชื่อปริญญา : รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชา : รัฐประศาสนศาสตร์
 อาจารย์ที่ปรึกษา : .....
 (ดร. ชุมภะ แสงนันทะกุล)
 ..... 17 / 8 - 62

การศึกษาวิจัยเรื่องประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ ๑๐ วัดในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ ๑๐ วัดในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร และเพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ ๑๐ วัดในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีประชากรกลุ่มเป้าหมายคือพระสงฆ์สามเณรทั้ง 7 วัดในเขตหนองแขม 195 รูป ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัย ใช้สถิติวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (one-way analysis of variance) เพื่อทดสอบสมมติฐาน

ผลการศึกษา พบว่า

1) สภาพของการบริหารด้านการปกครอง ด้านศาสนศึกษา ด้านศึกษาสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านการเผยแผ่อยู่ในระดับมาก

2) ตำแหน่งทางสงฆ์ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ และประสบการณ์ในการบริหารจัดการที่แตกต่างกันมีประสิทธิภาพต่อการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน ไม่เป็นไปตามข้อสมมติฐาน งานวิจัยนี้พบว่า ถึงแม้จะไม่เป็นไปตามข้อสมมติฐานแต่การบริหารส่วนใหญ่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางมีเพียงด้านการเผยแผ่มีค่าเฉลี่ยมาก จำเป็นต้องพัฒนาและยกระดับการบริหารให้สูงขึ้นไป ทั้งนี้ ผู้นำทางสงฆ์สามารถนำผลการวิจัยนี้ไปใช้ในการกำหนดควิสัยทัศน์ แผนปฏิบัติการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์เพื่อยกระดับประสิทธิภาพการบริหารทุกด้านให้สูงและเป็นรูปธรรมมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

คำสำคัญ: ประสิทธิภาพ, การบริหารงานกิจการคณะสงฆ์

ABSTRACT

Title : Efficiency of Sangha Administration: A Case Study of Temples in Nong Khaem District, Bangkok

Name : Sotha Thai

Degree : Master of Public Administration

Major : Public Administration

Adviser :
 (Sumet Saengnimnuan, Ph.D.)

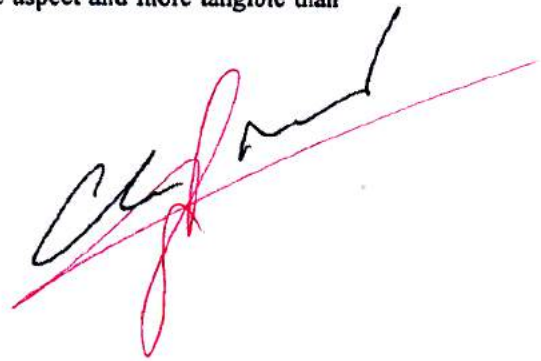
17 Dec, 2019

The objectives of this case study were: (1) to study the efficiency of administration of monastic affairs in NongKhaem area of Bangkok; and (2) to compare the administrative efficiency of Sangha affairs. This research employed quantitative research. The sample consisted of 195 Buddhist monks in temples of NongKhaem district. The data were collected via a questionnaire and analyzed with descriptive statistics and one-way analysis of variance.

The research findings indicated that: 1) the current state of administration relating to administration, religious education, educational aids, public assistance and public aids were at medium level while religious propagate was at high level; 2) there was no difference in position of the monk, education, age of ordinary and administrative experience that effected administrative Sangha affairs when it was not in accordance with assumption.

This research found that although it was not in accordance with assumption but most state of administrative factor were at medium level and only religious propagation was at high level. It is necessary to develop and upgrade the administration to a higher level. The monastic leaders can use this research to determine the vision and plan for administrative operation of Sangha affairs in order to raise the efficiency of all administrative aspect and more tangible than current state.

Keyword : Efficiency, Sangha Administration

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความกรุณาอย่างสูงจาก ดร. สุเมธ แสงนิมมวณ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ที่กรุณาให้คำแนะนำ ปรึกษา ตลอดจนปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างยิ่ง ตลอดจนคณาจารย์ทุกท่านที่ได้พำรสอนทุกภาคการศึกษา ผู้วิจัยตระหนักถึงความตั้งใจจริงและความทุ่มเทของคณาจารย์ทุกท่าน จึงขออนุโมทนาเป็นอย่างยิ่งไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณพระครูพินิตวรการ เจ้าอาวาสวัดหนองแขม พระครูอุดมปัญญาธร เจ้าอาวาสวัดอุดมรังสี พระครูวิมลอรธวาที เจ้าอาวาสวัดไผ่เลี้ยง พระครูอุทิศธรรม โภทาส เจ้าอาวาสวัดวงษ์ลาภาราม พระครูสุวิธารวิหารกิจเจ้าอาวาสวัดหลักสาม และพระมงคลธรรมวิธาน เจ้าอาวาสวัดทองเนิยม ที่กรุณาให้ความอนุเคราะห์ในการแจกแบบสอบถาม และอนุโมทนาเจ้าหน้าที่สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องที่ให้ความร่วมมือและอำนวยความสะดวกในการดำเนินการวิจัยนี้

สุดท้ายขออนุโมทนา ดร.ชาญเดช เจริญวิริยกุล อาจารย์สอนสถิติประจำโครงการปริญญา คุยฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา และพระมหา ดร. สุเชิษฐ์ คง (จตุตมจเจ โร) ที่กรุณาเสียสละเวลาทุ่มเทเต็มที่กับผู้วิจัยในทุกขั้นตอนของการวิจัยรวมถึงแนะนำสถิติในการวิเคราะห์อย่างครบถ้วน รวมทั้งมารดา น้อง ๆ และญาติ ๆ ทุกคนที่เป็นแรงกระตุ้นให้ผู้วิจัยทำสารนิพนธ์ฉบับนี้ได้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

คุณค่าและประโยชน์จากสารนิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอถวายเป็นเครื่องบูชาแด่พระรัตนตรัย มอบแด่มารดา บิดา บุรพคณาจารย์ทุกท่าน และขอมอบเป็นความรู้ทางวิชาการแก่ผู้ศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษาทุกท่าน

พระสุธา ไทย (สรณสีโล)

กันยายน 2562

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(ค)
กิตติกรรมประกาศ	(จ)
สารบัญ	(ช)
สารบัญตาราง	(ฉ)
สารบัญภาพ	(ญ)

บทที่	หน้า
1. บทนำ	
1.1 ความเป็นมาของปัญหา	1
1.2 ความสำคัญของปัญหา	6
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	9
1.4 ขอบเขตของการศึกษาวิจัย	9
1.5 นิยามศัพท์	10
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	11
2. แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพ	12
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร	19
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์	33
2.4 ข้อมูลเกี่ยวกับเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร	51
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	55
2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย	63
3. ระเบียบวิธีการวิจัย	
3.1 สมมติฐานการวิจัย	64
3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	65
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	65
3.4 การรวบรวมข้อมูล	68

เรื่อง	สารบัญ (ต่อ)	หน้า
	3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	68
4.	ผลการวิจัย	
	4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	70
	4.2 ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในเขตหนองแขม.....	71
	4.3 ผลการวิเคราะห์การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียวเพื่อทดสอบ สมมติฐานงานวิจัย.....	77
	4.4 สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน.....	82
5.	สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ	
	5.1 สรุปผลการวิจัย.....	84
	5.2 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย.....	86
	5.3 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในอนาคต.....	87
บรรณานุกรม		
	ภาคผนวก แบบสอบถาม.....	99
	ภาคผนวก ประวัติผู้วิจัย.....	107

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 รายละเอียดกลุ่มตัวอย่างในแต่ละวัด.....	65
3.2 ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อถือได้และจำนวนข้อคำถามของมาตรวัด.....	67
4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (n=195).....	70
4.2 ผลการวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง.....	72
4.3 ผลการวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษา.....	72
4.4 ผลการวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์.....	73
4.5 ผลการวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา.....	74
4.6 ผลการวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์.....	75
4.7 ผลการวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์.....	76
4.8 แสดงการเปรียบเทียบประสิทธิภาพต่อการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ จำแนกตามตำแหน่ง.....	77
4.9 แสดงการเปรียบเทียบประสิทธิภาพต่อการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ จำแนกตามอายุพรรษา.....	78
4.10 แสดงการเปรียบเทียบประสิทธิภาพต่อการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ จำแนกตามวุฒิการศึกษา.....	80
4.11 แสดงการเปรียบเทียบประสิทธิภาพต่อการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ จำแนกตามประสบการณ์ในการบริหาร.....	81
4.12 สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน.....	83

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหา

กระแสโลกาภิวัตน์ทำให้โลกเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เป็นโลกที่ไร้พรมแดน ด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสาร ประเทศไทยก็ได้รับผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ จึงทำให้มีความเติบโตทางด้านวัตถุอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว ทั้งสังคมเมืองและสังคมชนบทท้องถิ่น มีการแข่งขันกันสูงทุกระดับอาชีพ เนื่องจากการพัฒนาทางด้านวัตถุ เทคโนโลยี ข้อมูลข่าวสาร ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการเมืองการปกครอง (พระใบฎีกาสุชิน กิตติทินุ โน (แสงเพชร), 2554 : 1)

สังคมไทยประกอบไปด้วยสถาบันทางสังคมหลายสถาบัน แต่สถาบันที่มีความใกล้ชิดกับคนในสังคมมากที่สุดและเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคมก็คือ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนา โดยเฉพาะสถาบันศาสนานั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าประชาชนส่วนใหญ่ของสังคมไทยนั้นนับถือพระพุทธศาสนา ถือได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ฉะนั้น พระพุทธศาสนาจึงมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนในชาติ และยังคงแสดงถึงสัญลักษณ์แห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ เป็นที่มาของวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี และการจัดเทศกาลทางสังคม ถ้าพิจารณาองค์ประกอบของพระพุทธศาสนานั้นจะประกอบด้วยพระพุทธเจ้า และพระธรรมคำสั่งสอนที่มีพระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่ธรรมให้แก่อุบาสก อุบาสิกาหรือประชาชน ดังนั้นการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างพระพุทธศาสนา โดยมีวัดเป็นองค์กรทางศาสนาที่เป็นพื้นฐานของสังคมและพระภิกษุสงฆ์กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมแล้ว จะเห็นได้ว่าไม่สามารถแยกออกจากกันได้ (พระมหาอนุศักดิ์ จันทราลักษณ์, 2544 : 73)

พระไพศาล วิสาโล (2543 : 1) ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง แนวโน้มของพุทธศาสนาไทย ในศตวรรษที่ 21 ว่าผลที่เกิดขึ้นกับพุทธศาสนาในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงมักมีสามด้าน คือ ประการแรก ศาสนาถูกลดบทบาทลง ประการที่สอง ศาสนาดั้งเดิมโอนอ่อนผ่อนตามสถานการณ์หรือความคิดใหม่ และประการที่สาม เกิดการปรับตัวภายในศาสนาเพื่อธำรงคุณค่าเดิมเอาไว้ นอกจากนี้พระไพศาล วิสาโล ยังกล่าวต่อไปอีกว่า สถาบันสมัยใหม่ได้ช่วงชิงบทบาทสำคัญๆ ของวัดไปเหลือแต่บทบาททางด้านพิธีกรรมเท่านั้น วัดหลายวัดจึงปรับตัว และหลายวัดเลือกแนวทางไสยพาณิชย์

เพื่อตอบสนองของคนในเมืองที่อยู่ภายใต้ลัทธิบริโภคนิยม หลายวัดเลือกขยายบทบาทด้วยการร่วมมือกับรัฐเพื่อตอบสนองนโยบายความมั่นคงของชาติ ส่วนวัดในชนบทที่ล้อมรอบด้วยหมู่บ้านที่ติดการพนันและติดสารเสพติดหรือยาบ้า นั้น ก็ไม่สามารถยับยั้งได้ หลายวัดทิ้งบทบาทการเป็นศูนย์กลางทางด้านจริยธรรมและจิตวิญญาณ แต่กลับเป็นสถานบริการทางด้านไสยศาสตร์และเป็นส่วนหนึ่งของระบบตลาดขายวัตถุมงคลจะเห็นได้ว่า วัดเป็นองค์กรหนึ่งที่มีองค์ประกอบไม่แตกต่างจากสถาบันหรือองค์กรอื่นๆ ในสังคม เมื่อศึกษาและพิจารณาบทบาททางสังคมของวัดจากอดีตที่ผ่านมาพบว่า วัดในพระพุทธศาสนาได้มีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนไทยหรือชุมชนไทยอย่างมาก ในสมัยก่อนวัดเป็นศูนย์รวมที่สำคัญของคนในชุมชนและเป็นที่พักทางใจที่ดีของคนไทย ไม่ว่าคนในชุมชนจะทำอะไร ก็ต้องเกี่ยวข้องกับวัดและพระสงฆ์เสมอ เช่น ก่อนออกรบก็ต้องขอให้พระสงฆ์ให้ศีลให้พร พรหมน้ำมนต์เพื่อเป็นสิริมงคล พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นทั้งผู้นำทางจิตใจและผู้นำทางสังคม เป็นเหตุให้คนไทยในสมัยก่อนอยู่ใกล้ชิดกับวัดและศาสนามาโดยตลอด วัดซึ่งเป็นสถาบันสงฆ์และเป็นสถาบันที่มีความสำคัญมากในฐานะเป็นจุดศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธ ส่วนพระสงฆ์ก็เป็นที่รวมศรัทธาของชุมชน กล่าวคือ วัดในอดีตเป็นศูนย์กลางในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ที่ทำประโยชน์แก่สังคมเป็นอย่างมาก

การที่ผู้คนในสังคมได้มีค่านิยมยึดมั่นในวัดมากขึ้น ทำให้ความสัมพันธ์ด้านจิตใจและความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันลดน้อยลง การติดต่อกันของคนในสังคม ชาวบ้าน กับวัดในหลายๆ เรื่อง เป็นไปในทางผลประโยชน์ บางครั้งทำให้เกิดความขัดแย้ง นำไปสู่ความรุนแรงถึงขั้นทำลายชีวิตกันก็มี ดังปรากฏเป็นข่าวในหนังสือพิมพ์ เช่น ข่าว “ชิงทรัพย์พระและทำร้ายร่างกายได้รับบาดเจ็บ” ของสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7 (2558) ได้รายงานข่าวว่า ตำรวจ สถานีตำรวจภูธรเมืองสมุทรปราการ เข้าตรวจสอบภายในกุฏิวัดพิชัยสงครามในตลาดปากน้ำ อำเภอเมืองสมุทรปราการ หลังได้รับแจ้งว่า มีคนร้ายชิงทรัพย์พระหลวงตาเซาะ บุญเกลี้ยง อายุ 76 ปี และทำร้ายร่างกายได้รับบาดเจ็บ หลวงตาเซาะ เล่าว่า ขณะนอนหลับอยู่ในกุฏิ ได้ยินเสียงกึกกักคล้ายมีอะไรเคลื่อนไหว บริเวณหน้าต่าง จึงชะโงกหน้าต่างก็พบคนร้าย คว้ามือของหลวงตาไปล็อกไว้กับเหล็กดัด ก่อนคว้ากระเป๋าผ้าอังสะ ซึ่งภายในมีเงินกว่า 500 บาท จึงตะโกนให้ลูกศิษย์วัดช่วย ทำให้คนร้ายหลบหนีไปรวมทั้งข่าว “บาป! อ่างทอง ลูกชายรักษากรเจ้าอาวาสวัด ทำร้ายร่างกายพระชรา” ของไทยรัฐออนไลน์ (2557) ได้รายงานข่าวว่า ตำรวจ สถานีตำรวจภูธรโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง ได้รับแจ้งความจากพระภิกษุวินัย ดวงแก้ว อายุ 65 ปี พระลูกวัดขวิด หมู่ 2 ตำบลอ่างแก้ว อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง ว่าโดนนายอำนาจ มาลา อายุ 46 ปี ลูกชายของรักษากรเจ้าอาวาสวัดขวิด ทำร้ายร่างกายได้รับบาดเจ็บและแวนตาแตกเสียหาย พระภิกษุวินัย เล่าว่า ตนบวชมาแล้ว 3 พรรษา ก่อนหน้านี้จำพรรษาอยู่ที่วัดแห่งหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี ก่อนที่ลูกสาวจะขอร้องให้ย้ายมาอยู่ใกล้กับที่จังหวัดอ่างทอง จึงได้

ย้ายมาจำพรรษาอยู่ที่วัดขวิดได้ 1 พรรษาแล้ว โดยเมื่อ 2-3 วันก่อนเกิดเหตุ พระภิกษุสนธิท ภู่มาลา รักษาการเจ้าอาวาสวัดขวิด ได้เดินมาบอกตนว่าให้ย้ายออกไปจำพรรษาที่วัดอื่น แต่ตนก็ไม่ได้ย้ายออกไป เพราะเห็นว่าตนไม่ได้ทำความเดือดร้อนให้ใคร และเมื่อเช้าที่ผ่านมาระหว่างที่ตนกำลังเดินอยู่ภายในวัดนั้น นายอำนวย ลูกชายของรักษาการเจ้าอาวาสวัดขวิด ได้เดินเข้ามาหา ก่อนจะลงมือทำร้ายร่างกายตน ด้วยการเตะ ต่อย จนเสียวหลักล้มลง แล้วโดนกระแทกซ้ำหลายครั้ง จนแว่นตาแตกเสียหาย ตนตะโกนเรียกให้คนอื่นช่วย แต่ก็ไม่มีใครกล้าเข้ามาช่วย จากนั้นนายอำนวยได้หลบหนีไป ตนจึงได้ขอความช่วยเหลือจากนายศิริพล สมเพชร อายุ 45 ปี ซึ่งเป็นกรรมการวัดขวิด ให้ช่วยนำตัวส่งโรงพยาบาลโพธิ์ทอง เพื่อทำการรักษา พร้อมให้พาเข้าแจ้งความกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพื่อดำเนินคดี นายอำนวย เป็นต้น

การที่จะให้วัดกลับมามีบทบาทสำคัญในสังคม เป็นวัดที่สามารถสร้างความกลมไสศรัทธาให้แก่ประชาชน เป็นที่มีบทบาทในการเป็นผู้นำและแบบอย่างแก่ชุมชนในเรื่องของความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด และประหยัด เป็นสถานที่เรียนพระพุทธศาสนาและเป็นสถานที่เรียนเพื่อการอ่านออกเขียนได้ของทั้งพระสงฆ์ ชาวบ้าน และลูกหลานของชาวบ้านรอบวัด เป็นแหล่งรวบรวม เก็บรักษา และศึกษาค้นคว้าวัฒนธรรมแขนงต่างๆ ทั้งศิลปกรรม จิตรกรรม ปฏิมกรรม และวรรณกรรมในท้องถิ่น หรือเป็นสถานที่ใกล้เคียงข้อพิพาทของชาวบ้าน เป็นที่นำแนวคิดใหม่ๆ มาสอน และฝึกฝนอาชีพที่เหมาะสมในท้องถิ่นให้แก่ประชาชนได้นั้น สุกกุล เกียรติสุนทร (2529 : 9) ได้กล่าวว่า บทบาทวัดที่ควรเป็นในอนาคตนั้น วัดหรือองค์กรสงฆ์และภิกษุสงฆ์จะทำให้วัดกลับมาเป็นที่พึ่งทางใจและสามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนได้ วัดคงต้องปรับการบริหารจัดการและการปฏิบัติการกิจของวัดหรือองค์กรสงฆ์ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ปกครองวัดให้มีระเบียบรัดกุม มีบริเวณวัดที่สะอาดร่มรื่น และมีกิจกรรมที่อำนวยความสะดวกต่อสังคมและประชาชน พระภิกษุสงฆ์ต้องศึกษาแสวงหาความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม

วัดซึ่งเป็นสถาบันหลักในชุมชนที่ให้การอบรมกล่อมเกลาจิตใจ ให้ความรู้พื้นฐานจนถึงวิชาชีพ รวมทั้งเป็นศูนย์อนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมไทยมาช้านาน ภารกิจสำคัญของวัด คือ การจัดการศึกษาแก่พระภิกษุ สามเณร ที่เรียกว่า การศึกษาพระปริยัติธรรม และการให้การศึกษแก่ประชาชนทุกเพศทุกวัย ที่เรียกว่า การศึกษาสาธเคราะห์ รวมทั้งการเผยแผ่ศาสนาธรรม เพื่อให้ประชาชนคนไทยเป็นผู้ที่มีความรู้คู่คุณธรรม ฉะนั้น หากทุกวัดสามารถบริหารจัดการวัดและทำหน้าที่ตามภารกิจดังกล่าวข้างต้น วัดจะสามารถทำให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีทั้งคุณธรรมและจริยธรรมควบคู่กันได้ เพราะเห็นได้ว่า วัดเป็นพุทธศาสนสถานที่มีจำนวนมากที่สุดในบรรดาศาสนสถานที่มีในประเทศไทย (กรมการศาสนา, 2545 : 10)

โครงสร้างอำนาจวัดในสมัยก่อน มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 เป็นต้นมา ไม่ว่าจะเป็นสมัยสุโขทัย อยุธา เรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ไม่มีการถูกดึงเข้าสู่ส่วนกลางอย่างเข้มงวด เพราะฉะนั้น วัดจึงมีอิสระเป็นของตนเอง และไม่จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับองค์กรที่เหนือขึ้นไปจากส่วนกลาง (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2536 : 120) แต่ก็เชื่อว่ามีกรรมรวมองค์กรอย่างหลวมๆ เช่น ในสมัยสุโขทัย อาจจะแบ่งเป็น 2 นิภาย คือ ความวาสิ และอรัญวาสี โดยที่พระสงฆ์ต่างกลุ่มก็เคารพนับถือกันในกลุ่มนั้นๆ ผู้มีอำนาจระดับวัดก็คือ เจ้าสำนักนั้นๆ อาจเป็นเจ้านิภายที่ใหญ่ไปกว่านั้น แต่นั่นก็ขึ้นอยู่กับเจ้านิภายที่ได้รับการเคารพมากน้อย แต่หากเวลาผ่านไปเจ้านิภายที่ขาดการติดต่อปฏิสัมพันธ์กับสำนักต่างๆ ก็อาจลดความสำคัญลงไป เพราะฉะนั้นก็เหลือเจ้าสำนักนั้นเองที่ปฏิสัมพันธ์ในชุมชนนั้นๆ อำนาจอีกกลุ่มหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในโครงสร้างระดับวัดที่ควรจะกล่าวก็คืออำนาจของชุมชน ซึ่งคอยควบคุมสงฆ์ในท้องถิ่นของตน จากสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปของวัดทำให้ประชาชนเสื่อมศรัทธาและหันหลังให้วัดเพิ่มมากขึ้น

พระมหาอนุศักดิ์ จันทราลักษณ์ (2544 : 73) ได้ศึกษาปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในจังหวัดมหาสารคาม พบว่า วัดบางวัดมีลักษณะและบทบาทเปลี่ยนไปจากเดิม 5 ประการ ประการที่หนึ่ง วัดเดิมเคยเป็นที่พำนักของพระภิกษุสามเณร กลายเป็นที่อยู่ของคฤหัสถ์มากกว่า ประการที่สอง วัดเดิมเคยบวชเรียนของลูกหลานในท้องถิ่น ก็กลายเป็นที่บวชของคนหนุ่มจากท้องถิ่นอื่น ซึ่งแม้แต่อุปัชฌาย์ก็ยังไม่รู้จักประวัติของผู้บรรพชาอุปสมบทมาก่อน นับเป็นจุดอันตรายจุดหนึ่งต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ประการที่สาม วัดซึ่งเคยเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลของชาวบ้าน กลายเป็นที่พักพิงของคนเร่ร่อน ประการที่สี่ วัดซึ่งเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด ร่มรื่น เป็นสิ่งดึงดูดใจชาวบ้านให้ไปพักผ่อนหย่อนใจ ก็กลายเป็นวัดที่ขาดระเบียบ สกปรก ขาดความร่มรื่น ทำให้ประชาชนไม่ศรัทธาและไม่อยากเข้าวัด และประการที่ห้า วัดซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางทางกิจกรรมทางสังคมที่พึงปรารถนา ก็กลายเป็นแหล่งอบายมุข ถ้าหากพระสงฆ์ในประเทศซึ่งมีจำนวนมากมีความรู้ความเข้าใจว่า การพัฒนาที่สำคัญที่สุด คือ การพัฒนาคน ก็จะช่วยกันชี้แจงให้ประชาชนและผู้นำประเทศเข้าใจ เพราะพระสงฆ์มีโอกาสพบปะสนทนากับคนทุกระดับ และวัดเป็นทรัพยากรที่มีค่าของสังคม ทั้งที่ดิน สิ่งก่อสร้าง ศาสนสถาน บุคลากร เงินศรัทธา จะมีการบริหารจัดการอย่างไร จึงจะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคมตามอุดมการณ์ทางศาสนา

จากกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้สังคมไทยในปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านเศรษฐกิจและสังคม การพัฒนาประเทศมุ่งเน้นการพัฒนาความเจริญทางเศรษฐกิจ ทำให้สังคมไทยเปลี่ยนเป็นสังคมเมือง ความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันของคนในชุมชนในสังคมเปลี่ยนไปเป็นต่างคนต่างอยู่ เป็นสังคมบริโภคนิยม ความเสื่อมถอยทางศีลธรรม จริยธรรม มีมากขึ้น และขาดศรัทธา

ในพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตของคนไทยเริ่มห่างไกลจากวัดมากขึ้นทุกที เป็นปัญหาสังคมมากขึ้นเรื่อยๆ (ประเวศ วะสี, 2539 : 54) ปัญหาที่เกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนาที่สังเกตได้จากปรากฏการณ์ทางสังคมไทยหลายประการ เช่น ผู้เข้าวัดส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ้วยหนุ่มสาว ไม่นิยมเข้าวัด อันเนื่องจากสาเหตุ คือ พระภิกษุบางส่วนกระทำผิดคำสอนของพระพุทธศาสนา และปฏิบัติตนไม่ก่อให้เกิดศรัทธาต่อประชาชน มีการสร้างโบสถ์วิหารเกินความจำเป็น วัดบางวัดอาศัยกลวิธีในวงการธุรกิจ ดึงดูดให้คนยินยอมบริจาคทรัพย์เพื่อตอบแทนทางวัตถุเป็นสำคัญ การบริหารจัดการในองค์กรใดก็ตาม จุดมุ่งหมายที่สำคัญอยู่ที่ต้องการให้บรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผลอยู่เสมอ ทั้งนี้ต้องอาศัยองค์ประกอบ 4 ประการ คือ คนหรือบุคลากร (Man) เงินหรืองบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) และการจัดการหรือเทคนิคในการบริหาร (Management)

องค์ประกอบทั้ง 4 ประการ มีความสำคัญมาก แต่องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการบริหารจัดการองค์กรก็คือ คนหรือบุคลากรในการบริหารจัดการในองค์กรทางศาสนาที่เช่นกัน วัดจะเจริญรุ่งเรือง เป็นที่ร่มรื่น เป็นที่ศรัทธา และอำนวยความสะดวกโยชน์ชุมชนมากน้อยเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับคนบรรดาสังก่อสร้าง โบสถ์ วิหาร ลานเจดีย์ ศาลาการเปรียญ วัสดุอุปกรณ์ และการเงิน จะมีความสมบูรณ์เพียงใดก็ไม่มี ความหมาย ถ้าบุคคลเหล่านั้นไม่มีความรู้ความสามารถเพียงพอในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายหรือตามวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (บุญช่วย จันทรเจ้า, 2544 : 8) การบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารจัดการของพระภิกษุสามเณรภายในวัดเป็นสำคัญ เจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้ปกครองคณะสงฆ์ระดับต้นมีหน้าที่ในการบริหารจัดการวัดในด้านต่างๆ นับเป็นปัจจัยสำคัญในการนำองค์กรไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จ ทั้งนี้เพราะเจ้าอาวาสมีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจ กำหนดนโยบาย และบริหารบุคลากรในองค์กรให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และในการปฏิบัติงานของบุคลากรจำเป็นจะต้องมีความสามัคคีและทำงานให้สอดคล้องสัมพันธ์กันระหว่างผู้นำและผู้ตาม

การจัดโครงสร้างการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งได้กล่าวไว้ว่าอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 เกี่ยวข้องกับการควบคุมและส่งเสริมกิจการคณะสงฆ์ที่เคยถูกจัดเป็นอำนาจหน้าที่ของสังฆมนตรีแห่งองค์การ ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 อาจกล่าวได้ว่า มหาเถรสมาคมในปัจจุบันมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานคณะสงฆ์ 6 ประเภท คือ 1) การปกครอง 2) การศาสนศึกษา 3) การศึกษาสงเคราะห์ 4) การเผยแผ่ 5) การสาธารณูปการ และ 6) การสาธารณสงเคราะห์ และหากตัดข้อ 3 และข้อ 6 ออกไป ที่เหลืออีก 4 ข้อ ก็คืองานในความรับผิดชอบของสังฆมนตรีแห่งองค์การ ทั้งสี่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 นั่นเอง ดังนั้น เจ้าอาวาสที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะตัว มีภาวะผู้นำ มีกระบวนการ และมีวิธีปฏิบัติงาน สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน รวมทั้งมีการ

พัฒนาตนเองให้สมบูรณ์พร้อมในด้านพระธรรมวินัย จะส่งผลโดยตรงต่อศรัทธาความเชื่อถือของ พุทธศาสนิกชน ซึ่งจะช่วยให้การปฏิบัติศาสนกิจทุกอย่างบรรลุตามวัตถุประสงค์โดยง่าย (พระมหาสุริยา หอมวัน, 2544 : 67) เจ้าอาวาสจึงต้องมีภารกิจที่ต้องรับผิดชอบต่อการบริหารจัดการวัด ในทุกๆ ด้าน โดยให้พระภิกษุสามเณรในวัดทุกรูปได้ศึกษาและปฏิบัติอย่างเต็มความสามารถและ เกิดประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับกรมการศาสนาที่กล่าวว่า การบริหารวัด คือ การปกครอง บังคับบัญชา กำกับดูแล แนะนำ สั่งสอน ภิกษุสามเณร และฆราวาสผู้อยู่ในวัด ให้มีความเป็นระเบียบ เรียบร้อย อยู่ในศีลธรรมอันดี และดำเนินกิจกรรมโครงการต่างๆ ของวัดให้สำเร็จด้วยดีมีประสิทธิภาพ สูงสุด

1.2 ความสำคัญของปัญหา

เขตหนองแขม เป็น 1 ใน 50 เขตการปกครองของกรุงเทพมหานคร อยู่ในกลุ่มเขตกรุงธนใต้ สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม สภาพเศรษฐกิจดั้งเดิมขึ้นอยู่กับการเกษตรกรรม แต่ปัจจุบัน สภาพพื้นที่เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากชุมชนเมืองขยายตัวจากพื้นที่ชั้นใน มีผู้ย้ายถิ่นเข้ามาอยู่อาศัย และประกอบอาชีพมากขึ้น พื้นที่การเกษตรจึงเริ่มถูกเปลี่ยนแปลงเป็นสถานที่ราชการ สถานศึกษา โรงพยาบาล สาธารณสุข สถานีโทรทัศน์ โรงงานอุตสาหกรรม อาคารพาณิชย์ และหมู่บ้านจัดสรร (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2558) รวมทั้งภายในเขตหนองแขมยังมีวัดในพระพุทธศาสนาที่มีฐานะเป็น วัดราษฎร์ จำนวน 7 วัด ได้แก่ วัดหนองแขม วัดศรีนวลธรรมวิมล วัดทองเนียม วัดอุดมรังสี วัดวงษ์ลาภาราม วัดหลักสาม และวัดไผ่เลี้ยง (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2558) ทั้งนี้ วัดในเขต หนองแขมมีการปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 โดยการบริหารกิจการคณะสงฆ์หรือการปกครอง คณะสงฆ์ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญ เพราะถ้ามีระบบการบริหารที่ดี พระพุทธศาสนาก็มีความเจริญมั่นคง

การบริหารกิจการของคณะสงฆ์ที่ດึ้นนั้นจะต้องมีรูปแบบและวิธีการจัดการหรือมีแนวคิดซึ่ง ขึ้นอยู่กับการแบ่งงาน การมอบอำนาจ การกระจายงานให้ผู้อยู่ฝ่ายบริหารระดับต่างๆ รับผิดชอบ ตามความรู้ความสามารถของตน และพัฒนาการในด้านต่างๆ เพราะการปกครองคณะสงฆ์ปัจจุบันนี้ มีอำนาจรัฐและจารีตประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้อง คณะสงฆ์จึงต้องบริหารกิจการของคณะสงฆ์ที่มีอยู่ 6 ด้าน คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศึกษาหรือศาสนศึกษา 3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้าน การเผยแผ่พระพุทธศาสนา 5) ด้านสาธารณูปการ และ 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ 1) ด้านการ ปกครอง งานปกครองของสงฆ์อาศัยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535โดยลำดับชั้นการปกครองคณะสงฆ์ตามมาตรา 20 ในกฎหมายตราสามดวงฉบับที่ 15 พ.ศ.

2523 ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ หมวด 2 ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง และ หมวด 3 ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค 2) ด้านการศึกษาหรือศาสนศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆ อันควรแก่สมณะ ซึ่งได้แก่ การศึกษาพระปริยัติธรรมหรือการศึกษาธรรมบาลี ซึ่งปัจจุบันได้จำแนกเป็น 2 ส่วน คือ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลี และการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ 3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ เป็นการจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่ประชาชนทั่วไป ปัจจุบันมีการจัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด และ โรงเรียนราษฎร์สงเคราะห์ที่วัดสนับสมุน 4) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการเผยแผ่ศาสนาธรรม ดำเนินการใน 2 ลักษณะ คือ เป็นโครงการปฏิบัติสืบเนื่อง และเป็นโครงการเฉพาะกิจปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล 5) ด้านสาธารณูปการ เป็นงานที่เกี่ยวกับการพัฒนาวัด ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การดูแลบำรุงรักษาสาธารณสมบัติของวัด การดูแลรักษาและก่อสร้างอาคารสถานที่ เช่น พระอุโบสถ เมรุ อาคารเรียน หอธรรม กุฏิ ศาลา การเปรียญ เป็นต้น และ 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ เป็นงานเกี่ยวกับการสงเคราะห์ชุมชนและสังคม โดยมีพระภิกษุเป็นแกนนำ ได้แก่ โครงการอุปสมบทและบรรพชาพระภิกษุสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระภิกษุสามเณรและวัดที่ประสบภัย การให้การช่วยเหลือให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่างๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ ให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่นักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วยผู้ยากไร้ เป็นต้น การบริหารกิจการของคณะสงฆ์มีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งและการดำรงอยู่อย่างมั่นคงของพระพุทธศาสนา

คณะสงฆ์ซึ่งเป็นตัวแทนหรือเป็นสาวกขององค์สมเด็จพระพุทธเจ้าต้องทำหน้าที่ในการเผยแผ่และถ่ายทอดพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่ได้บัญญัติไว้ เพื่อให้ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาได้นำพระธรรมคำสั่งสอนไปปฏิบัติในชีวิต เพื่อให้ก่อเกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม การเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนนั้นถือว่าเป็นภารกิจอันสำคัญที่คณะสงฆ์จะต้องปฏิบัติ นอกจากนั้นแล้วการปฏิบัติและการดำรงชีวิตตามพระธรรมวินัยก็มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่พระภิกษุหรือคณะสงฆ์ต้องนำไปปฏิบัติและให้ความสำคัญ เพราะจะเป็นการสร้างศรัทธา ความเลื่อมใสให้เกิดขึ้นแก่พุทธศาสนิกชน และเป็นแรงจูงใจให้พุทธศาสนิกชนหันมาเข้าวัด ปฏิบัติธรรม เป็นการพัฒนาจิตใจ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตติทินฺโน, 2548 : 56) ได้กล่าวว่า โลกยุคโลกาภิวัตน์มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความสามารถในการปรับตัวเป็นสิ่งสำคัญมากของโลกปัจจุบัน เมื่อรูปแบบต่างๆ เปลี่ยนไป องค์การต่างๆ ก็ต้องปรับเปลี่ยนให้ดี หากไม่ยอมให้มีการปรับเปลี่ยนก็จะมีปัญหา พระสังฆาธิการทุกระดับชั้นจึงจำเป็นต้องปรับตัวให้ทันการเปลี่ยนแปลงทั้งในอนาคตและปัจจุบัน

ต้องเป็นที่พึงของประชาชน และเป็นภาระหน้าที่ของคณะสงฆ์ที่พึงมีต่อสังคม ต่อชุมชน และความรู้รอบตัวเรื่องสถานการณ์บ้านเมือง เศรษฐกิจ สังคมที่เกี่ยวข้องที่สำคัญต้องมีความรู้พื้นฐานด้านไอทีเบื้องต้นด้วย

เมื่อสังคมโลกเปลี่ยนแปลงไป มีเหตุการณ์และกิจกรรมใหม่ๆ อันมีลักษณะต่างๆ หลากหลาย เกิดมีมากขึ้นทั้งภายในและภายนอกวงการพระพุทธศาสนา ซึ่งส่งผลกระทบต่อความเจริญของพระพุทธศาสนาและประโยชน์ของประชาชนที่เนื่องมาจากความเจริญของพระศาสนาด้วย (มานพ พลไพรินทร์, 2532 : 1) พระสงฆ์ต้องเรียนรู้ให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม ถ้าพระสงฆ์ไม่เท่าทันสังคม ย่อมไม่สามารถทำประโยชน์ที่แท้จริงแก่สังคมได้ตามพุทธเจตนา และอาจตกเป็นเหยื่อของสังคมได้ พระพุทธศาสนาก็หมดศักดิ์ศรี หมดศักยภาพ และถึงการเสื่อมอย่างรวดเร็ว (ประเวศ วะสี, 2549 : 72) สถานการณ์พระพุทธศาสนาในประเทศไทยปัจจุบันจำเป็นต้องได้รับการปรับปรุงให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม แต่ต้องไม่ทำให้วิถีชีวิตตามหลักพรหมจรรย์ในพระพุทธศาสนาต้องสูญเสียไป พระสงฆ์ปัจจุบันในสายตาประชาชนทั่วไปตกอยู่ในอาการที่อาจกล่าวได้ว่าเสื่อมถอย ถึงกับใช้คำว่า “วิกฤตศรัทธา ภาสกงสังคม หรืออื่นๆ” เหล่านี้เป็นสิ่งที่บอกเหตุว่าเป็นปัญหาในการบริหารปกครองคณะสงฆ์ที่พระสังฆาธิการทุกๆ ระดับประสบอยู่ เช่น พระภิกษุสามเณรในปกครองกระทำผิดพระธรรมวินัยมากขึ้น ทั้งกรณีความสัมพันธ์ระหว่างพระกับสตรี

พระกับประชาชนในแต่ละชุมชน การวางตนที่ไม่เหมาะสมของพระ ขาดสันโดษ และขาดการสำรวม ดังปรากฏเป็นข่าวในหนังสือพิมพ์ อาทิ ข่าว “ลั่น โกงมาพระวัดศรีนวลธรรมวิมล คาดพระลูกวัดก่อเหตุ” ของผู้จัดการออนไลน์ (2558) ได้รายงานข่าวว่า ตำรวจ สถานีตำรวจหนองแขม ได้รับแจ้งเหตุพระภิกษุสงฆ์ถูกยิง ได้รับบาดเจ็บสาหัสภายในวัดศรีนวลธรรมวิมล แขวงหนองแขม เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร พ.ต.ท.สนธิชัย กลีบบัว พนักงานสอบสวน (สบ2) สถานีตำรวจหนองแขม เปิดเผยว่า จากการสอบสวนพยานทราบว่า พระจรัญได้บวชเป็นพระมาประมาณ 3 ปี และเพิ่งเข้ามาอยู่ที่วัดดังกล่าว โดยช่วงเข้าพรรษาที่ผ่านมา พระจรัญได้เดินทางไปจำพรรษาที่วัดอัมพวัน ตำบลสองพี่น้อง อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี ก่อนจะเดินทางกลับมา ทั้งนี้ ก่อนเกิดเหตุเวลาประมาณ 06.00 น. ขณะที่พระจรัญอยู่ในกุฏิ ได้มีพระลูกวัดเดียวกันบุกเข้าไปยิง ทำให้กระสุนเข้าที่หลัง 1 นัด จากนั้นพระจรัญได้เดินออกมาขอความช่วยเหลือนอกกุฏิ แต่เมื่อเดินออกมาได้ประมาณ 30 - 40 เมตร ก็ล้มฟุบลงตรงทางเดิน จากนั้นได้มีเด็กวัดกับพระลูกวัดรูปอื่นมาพบ แล้วนำส่งโรงพยาบาล จนกระทั่งมรณภาพในเวลาต่อมา ส่วนสาเหตุอยู่ระหว่างการตรวจสอบเบื้องต้นทราบเพียงว่า ได้มีการทะเลาะวิวาทกันภายในวัดดังกล่าว ซึ่งจะต้องสอบปากคำพยาน

แวดล้อมและคนใกล้ชิดกับพระจรัญอย่างละเอียดอีกครั้ง หากคนร้ายเป็นพระลูกวัดภายในวัด ดังกล่าวจริงจะต้องนำตัวไปทำการสึก ก่อนจะดำเนินคดีในข้อหาฆ่าผู้อื่น โดยเจตนาต่อไป เป็นต้น

จากปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนา ทำให้ภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนาหมองไปด้วย อันเป็นเหตุให้เกิดความเสื่อมศรัทธาที่มีต่อคณะสงฆ์ เกิดความห่างเหิน จำนวนพุทธบริษัทไม่ว่าจะเป็นพระภิกษุ อุบาสก อุบาสิกา และสามเณรเหลือน้อย เพราะไม่มีศรัทธา ผลก็จะทำให้ศาสนาพุทธหมดคนนับถือได้ในที่สุด ดังนั้นหนึ่งในการแก้ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ ก็คือ การบริหารกิจการของคณะสงฆ์ที่จะต้องดำเนินไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎระเบียบมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ มติ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชหรือคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเหนือตน การระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัย การลงนิคหกรรม การวินิจฉัยข้ออุทธรณ์ต่างๆ ตลอดถึงการแต่งตั้งถอดถอนเจ้าคณะพระสังฆาธิการต้องควบคุมดูแลให้เป็นไปตามข้อปฏิบัติของจริยาพระสังฆาธิการ (พระปัลลวพรรณไชย มะขังค์, 2558 : 354)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยซึ่งเป็นพระสงฆ์อยู่ในพื้นที่ซึ่งสนใจที่จะศึกษาประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ กรณีศึกษาในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ว่ามีมากน้อยเพียงใด และเพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนและพัฒนา การบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในเขตหนองแขมให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นต่อไป ทั้งยังเป็นกรณีศึกษาเพื่อนำไปวางแผนพัฒนากิจการคณะสงฆ์ในภาคอื่นต่อไป

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ กรณีศึกษาในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ กรณีศึกษาในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

1.4 ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ ในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร จำนวน 7 วัด ได้แก่ วัดหนองแขม วัดศรีนวลธรรมวิมล วัดทองเนียม วัดอุดมรังสี วัดวงษ์ลาภาราม วัดหลักสาม และวัดไผ่เลี้ยง และเป็นการศึกษาเปรียบเทียบ

ประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ โดยปัจจัยที่ทำการศึกษาคือ ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ตำแหน่งทางสงฆ์ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ และประสบการณ์ในการบริหารจัดการ

1.5 นิยามศัพท์

เพื่อให้เกิดความเข้าใจความหมายของคำศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา ผู้วิจัยจึงขอกำหนดนิยามศัพท์เฉพาะดังนี้

ประสิทธิภาพ หมายถึง การปฏิบัติงานของคณะสงฆ์ในเขตหนองแขมที่สามารถปฏิบัติงานได้บรรลุเป้าหมายตามที่ทางวัดและทางเถรสมาคมได้กำหนดไว้ โดยใช้ทรัพยากรต่างๆ ในการดำเนินงานอย่างคุ้มค่า เหมาะสม และประหยัด

การบริหาร หมายถึง การขับเคลื่อนงานของพระสงฆ์ให้เดินไปข้างหน้า ให้บรรลุเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ โดยอาศัยพระภิกษุสามเณร วัตถุประสงค์ งบประมาณ รวมทั้งเทคนิคการบริหารต่างๆ

กิจการคณะสงฆ์ หมายถึง งานของคณะสงฆ์ สิ่งหรือเรื่องที่คณะสงฆ์ควรทำ ควรถือเป็นธุระหน้าที่ เพราะเป็นกิจการขององค์กรปกครองคณะสงฆ์ทุกส่วนและทุกชั้น ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

การปกครอง หมายถึง การปกครอง สอดส่อง ดูแลความเรียบร้อยให้พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ที่อยู่ในวัดปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ตามพระธรรมวินัยและคำสั่งของมหาเถรสมาคม อีกทั้งจัดระบบการบริหารจัดการกิจการภายในวัดในแต่ละด้านอย่างชัดเจน

การศาสนศึกษา หมายถึง การดำเนินการส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย จนมีความเข้าใจและสามารถปฏิบัติได้ตามความสามารถ

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินการสงเคราะห์ช่วยเหลือให้เด็กและประชาชนได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งในและนอกระบบการศึกษาของรัฐ โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย อาจเป็นโรงเรียนการกุศลในวัด หรือโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เด็กยากจน หรือศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ หรือศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เพื่อที่จะสามารถดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข และเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของสังคมและประเทศชาติ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนา การเผยแผ่ศาสนธรรมโดยวิธีต่าง ๆ เช่น จัดให้มีการฟังธรรมเทศนา การบรรยายหรือปาฐกถาธรรม การจัดศาสนพิธีต่างๆ เพื่อรักษาพิธีและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา และการให้ธรรมแก่คนในชุมชน รวมทั้งจัดให้มีการบรรยายธรรมตามสถานศึกษาอีกทางหนึ่ง เพื่อให้ประชาชนได้ทราบ เข้าใจ และน้อมนำไปปฏิบัติ

การสาธารณูปการ หมายถึง การพัฒนาวัด การบำรุงรักษาวัด การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถานภายในวัด ด้วยการรักษา ซ่อมแซม ปรับปรุง ตกแต่ง ให้มีความมั่นคงถาวรและเรียบร้อยดีงาม เป็นที่ทำบุญ บำเพ็ญกุศล ฟังเทศน์ ปฏิบัติธรรม และเป็นศูนย์รวมจิตใจประชาชน

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการสาธารณประโยชน์ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่คนในชุมชนและสังคม โดยการจัดกิจกรรมอันเป็นสาธารณสมบัติหรือสาธารณกุศล เช่น โครงการอุปสมบทและบรรพชาพระภิกษุสามเณรภาคฤดูร้อน ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่างๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ การสนับสนุนทุนการศึกษาเด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วยผู้ยากไร้ เป็นต้น เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่คนในชุมชนและยังเป็นการพัฒนาสังคมและชุมชน

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ วิทยาลัยศึกษาในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร
2. ได้ทราบถึงผลการเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ วิทยาลัยศึกษาในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ กรณีศึกษาในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีรายละเอียดดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพ
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์
- 2.4 ข้อมูลเกี่ยวกับเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพ

แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพนั้น ได้มีนักวิชาการให้ความหมายและแนวคิดไว้หลายท่านด้วยกัน แต่ละท่านอาจมีความหมายและแนวคิดเหมือนกันหรือต่างกัน ซึ่งผู้วิจัยได้นำความหมายและแนวคิดของนักวิชาการแต่ละท่านไว้ดังนี้

2.1.1 ความหมายเกี่ยวกับประสิทธิภาพ

ราชบัณฑิตยสถาน (2556 : 713) ได้ให้ความหมายของคำว่าประสิทธิภาพไว้ว่า ความสามารถที่ทำให้เกิดผลในการทำงาน

รพี แก้วเจริญ และจิตยา สุวรรณะชญ (2510 : 5) ได้ให้ความหมายของคำว่าประสิทธิภาพไว้ว่า ความคล่องแคล่วในการปฏิบัติงานให้สำเร็จ ซึ่งไม่ได้กล่าวถึงปัจจัยนำเข้าหรือความพึงพอใจ

สมพงษ์ เกษมสิน (2523 : 12) ได้ให้ความหมายของคำว่าประสิทธิภาพไว้ว่า การดำเนินงานให้เป็นไปตามที่คาดหมายไว้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การทำงานที่ต้องการให้ได้รับประโยชน์สูงสุด และการที่จะพิจารณาว่างานใดมีประสิทธิภาพหรือไม่ ก็พิจารณาได้จากผลงาน

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (2545 : 17) ได้ให้ความหมายของคำว่าประสิทธิภาพไว้ว่า การปฏิบัติงานที่มีความถูกต้องรวดเร็ว ตรงตามวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน และต้องใช้งบประมาณอย่างประหยัด และได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า ประสิทธิภาพนี้ขึ้นอยู่กับคุณภาพของบุคลากรที่ดี วัสดุอุปกรณ์ที่ดีและเพียงพอ รวมทั้งระบบการบริหารจัดการที่คล่องตัว และการกำกับดูแลที่ดี

รัตนะ บัวสนธ์ (2540 : 65) ได้ให้ความหมายของคำว่าประสิทธิภาพของโครงการว่า หมายถึง การดำเนินงานของโครงการนั้นๆ บรรลุไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดให้ โดยใช้ทรัพยากรในการดำเนินงานน้อยที่สุดหรือประหยัดที่สุด โดยได้รับผลตอบแทนที่คุ้มค่า

สมใจ ลักษณะ (2546 : 6 - 7) ได้ให้ความหมายของคำว่าประสิทธิภาพไว้ว่า เป็นเรื่องของ การใช้ปัจจัยและกระบวนการในการดำเนินงาน โดยมีผลที่ได้รับเป็นตัวกำกับกับการแสดงประสิทธิภาพของการดำเนินงานใดๆ อาจแสดงค่าของประสิทธิภาพในลักษณะของการเปรียบเทียบระหว่างค่าใช้จ่ายในการลงทุนกับผลกำไรที่ได้รับ ซึ่งถ้าผลกำไรมีค่ามากกว่าต้นทุนก็ยิ่งแสดงถึงประสิทธิภาพมากขึ้น ประสิทธิภาพอาจไม่แสดงเป็นค่าประสิทธิภาพเชิงตัวเลข แต่แสดงถึงการบันทึกถึงลักษณะการใช้จ่าย วัสดุ คน และเวลาที่ใช้ในการปฏิบัติงานอย่างคุ้มค่าและเหมาะสม ประหยัด ไม่มีการสูญเปล่าเกินความจำเป็น รวมถึงมีการใช้กลยุทธ์หรือเทคนิควิธีการที่เหมาะสม สามารถนำไปสู่การบังเกิดผลได้เร็ว

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2544 : 114) ได้ให้ความหมายของคำว่าประสิทธิภาพไว้ว่า การวัดผลการทำงานขององค์กรนั้นว่าทำงานได้ปริมาณงานมากน้อยแค่ไหน ใช้เงิน ใช้เวลา ใช้แรงงานไปมากน้อยแค่ไหน เป็นผลดีต่อผู้รับบริการมากน้อยแค่ไหน โดยรวมความมีประสิทธิภาพเราจะให้ความหมายถึงการทำงานได้ปริมาณและคุณภาพมาก องค์กรโดยรวมมีความสมัครสมานสามัคคี มีสันติภาพ มีความสุขรวม เป็นผลดีต่อส่วนรวมและผู้รับบริการ แต่ใช้แรงงานและงบประมาณน้อย

ชมรมพัฒนาความรู้ด้านระเบียบกฎหมายและชมรมพัฒนามาตรฐานวิชาชีพครู (2545 : 148) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ประสิทธิภาพต้องคำนึงถึงการดำเนินงานที่สามารถบรรลุผลได้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ แต่ทั้งนี้ก็ต้องใช้ทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า และประสิทธิภาพนั้น จะพิจารณาที่กระบวนการของการดำเนินงานมากกว่าผลผลิตของการดำเนินงาน

เสนาะ ดิยาวี (2546 : 6 - 7) ได้ให้ความหมายของคำว่าประสิทธิภาพไว้ว่า การทำงานโดยใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด หรือเสียค่าใช้จ่ายต่ำสุด การทำงานให้สำเร็จอย่างเดียวไม่พอ แต่จะต้องคำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่ประหยัดอีกด้วย การทำให้ได้ทั้งสองอย่าง คือ งานบรรลุผลตามที่ต้องการ และการใช้ทรัพยากรต่ำสุด จึงเป็นความสมดุลระหว่างประสิทธิภาพและประสิทธิผล

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543 : 1) ได้กล่าวถึง การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ซึ่งเรื่องการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานนี้ ความจริงก็เป็นเรื่องที่มีชื่อแบบสมัยใหม่ ถ้าจะจับเข้ากับหลักธรรมะ ก็ยังนึกไม่ชัด ว่าคำว่า “ประสิทธิภาพ” นี้จะแปลว่าอะไรดี คำว่า “ประสิทธิภาพ” ก็หาตัวศัพท์ในภาษาบาลีได้อยู่ แต่ก็ไม่ใช้เป็นคำแบบดั้งเดิมที่ใช้คือเอาอุปสรรพมาประกอบกับคำว่า “สิทธิ” ก็แปลว่า “ความสำเร็จ” ถ้าเติม “ป” เข้าไปข้างหน้าก็เป็น “ปสิทธิ” แปลว่า ความสำเร็จทั่ว แล้วก็มีภาพหรือภาวะเข้าไป ภาวะแห่งความสำเร็จทั่ว หรือภาวะที่ทำให้สำเร็จผลอย่างดี อะไรทำนองนี้อาจกล่าวได้ว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง ภาวะแห่งความสำเร็จทั่ว หรือภาวะที่ทำให้สำเร็จผล แต่นี่ก็เป็นการพูดเชื่อมโยงไปทางภาษาบาลีนิดหน่อยเท่านั้นเอง ความเป็นจริงความหมายต่างๆ ไปก็เข้าใจกันอยู่แล้วอย่างที่ได้อธิบายมาแล้วว่าเรื่องที่จะพูดต่อไปนี้ คือเรื่อง ประสิทธิภาพในการทำงาน จึงอยากจะโยงเรื่องประสิทธิภาพนี้ไปถึงพระพุทธเจ้า พูดถึงประสิทธิภาพการทำงานของพระพุทธเจ้า เพราะตอนนี้จะพูดถึงธรรมะของพระองค์ที่ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานก็ต้องแสดงให้เห็นว่าพระพุทธเจ้านั้น ทรงมีประสิทธิภาพในการทำงานมาก ชีวิตของพระองค์เป็นตัวอย่างของการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อพระองค์มีประสิทธิภาพในการทำงานแล้ว คำสั่งสอนของพระองค์ที่ว่า จะช่วยให้มีมีประสิทธิภาพในการทำงานนั้นจึงจะน่าเชื่อถือจริง เพราะฉะนั้นจะเริ่มด้วยข้อความที่แสดงว่าพระพุทธเจ้าทรงมีประสิทธิภาพในการทำงานในแง่ที่เป็นประวัติของพระองค์เองอย่างไรก่อน หรือว่าพระพุทธเจ้าตรัสไว้เกี่ยวกับผลสำเร็จแห่งงานของพระองค์อย่างไร

ทิพาวดี เมฆสุวรรณ (2538 : 2) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ประสิทธิภาพในระบบราชการ มีความหมายรวมถึงผลิตภาพและประสิทธิภาพ โดยประสิทธิภาพเป็นสิ่งที่วัดหลายมิติตามแต่วัตถุประสงค์ที่ต้องการพิจารณา คือ

1. ประสิทธิภาพในมิติของค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนการผลิต (Input) ได้แก่ การใช้ทรัพยากรการบริหารคือ คน เงิน วัสดุ เทคโนโลยี ที่มีอยู่อย่างประหยัด คุ่มค่า และเกิดการสูญเสียน้อยที่สุด
2. ประสิทธิภาพในมิติของกระบวนการบริหาร (Process) ได้แก่ การทำงานที่ถูกต้อง ได้มาตรฐาน รวดเร็ว และใช้เทคโนโลยีที่สะดวกกว่าเดิม
3. ประสิทธิภาพในมิติของผลผลิตและผลลัพธ์ (Outcome and Result) ได้แก่ การทำงานที่มีคุณภาพ เกิดประโยชน์ต่อสังคม เกิดผลกำไรทันเวลา ผู้ปฏิบัติงานมีจิตสำนึกที่ดีต่อการทำงานและบริการ

อรรถกฤติ ศัญชนาวิทย์ (2544 : 4) ได้ให้นิยามตามแบบทฤษฎีของ จอห์น ดี. มิลเล็ทว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง ผลการปฏิบัติงานที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ และได้รับผลกำไรจากการปฏิบัติงาน ซึ่งความพึงพอใจ หมายถึง ความพึงพอใจในการบริการให้กับประชาชน โดยพิจารณาจาก

1. การให้บริการอย่างเท่าเทียมกัน (Equitable service)
2. การให้บริการอย่างรวดเร็วทันเวลา (Timely service)
3. การให้บริการอย่างเพียงพอ (Ample service)
4. การให้บริการอย่างต่อเนื่อง (Continuous service)
5. การให้บริการอย่างก้าวหน้า (Progression service)

จิตินันท์ สุวรรณศิริ (2550 : 95) ได้ให้ความหมายของคำว่าประสิทธิภาพไว้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่นำเข้าไป (Input) และผลลัพธ์ที่ออกมา (Output) เพื่อสร้างให้เกิดต้นทุนสำหรับทรัพยากรต่ำสุด ซึ่งเป็นการกระทำอย่างหนึ่งที่ต้อง (Doing things right) โดยคำนึงถึงวิธีการ (Means) การใช้ทรัพยากร (Resources) ให้เกิดการประหยัดหรือสิ้นเปลืองน้อยที่สุด

อภิรักษ์ จันตะณี (2547 : 10) ได้อธิบายถึง ประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน (Efficiency) หมายถึง การปฏิบัติงานหรือดำเนินการให้เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ หรือได้ผลสำเร็จของงาน โดยใช้เวลาและทรัพยากรตามที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติงาน รวมทั้งการสำเร็จเสร็จสิ้นตรงเวลา และบรรลุตามจุดมุ่งหมายของกิจกรรม

สรุปได้ว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง การบริหารงานหรือการทำงานให้เกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ได้ โดยพิจารณาทั้งกระบวนการตั้งแต่ปัจจัยนำเข้า (Input) หรือวัตถุดิบที่มีการคัดสรรอย่างดี มีกระบวนการดำเนินงานหรือกระบวนการผลิต (Process) ที่ดี และมีผลผลิต (Output) ที่ดี ประหยัด (Economy) ได้แก่ ประหยัดต้นทุน (Cost) ประหยัดทรัพยากร (Resources) และประหยัดเวลา (Time) เสร็จทันตามกำหนดเวลา (Speed) มีคุณภาพ (Quality) รวมทั้งมีการใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่าและมีประโยชน์มากที่สุด

2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพ

วิรัช สงวนวงษ์วาน (2544 : 86) ได้ให้แนวคิดไว้ว่า ประสิทธิภาพของการบริหารงาน จะเป็นเครื่องชี้ความเจริญก้าวหน้าหรือความล้มเหลวขององค์การ งานที่สำคัญของผู้บริหารองค์การคืองานในหน้าที่ของผู้บริหาร ซึ่งจะเหมือนกัน เป็นสากล ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารขนาดใด มีจุดประสงค์ใด จะเป็นเครื่องมือช่วยในการบริหารหรือการจัดการมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ผู้บริหารที่ชาญฉลาดจะต้องเลือกการบริหารที่เหมาะสมกับองค์การของตนในสถานการณ์ต่างๆ และนำไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์แก่องค์การมากที่สุด

ฮาร์ริงตัน อีเมอร์สัน (Harrington Emerson, 1931 อ้างถึงใน พระครูวิชัยธรรมานุกุล (วันชัย ฉันทมฺยโม), 2555 : 17) ได้กล่าวถึง หลักการทำงานให้มีประสิทธิภาพในหนังสือ “The Twelve Principles of Efficiency” ซึ่งได้รับการยกย่อง กล่าวถึงกันมากในหลัก 12 ประการ ของประสิทธิภาพ ในการปฏิบัติงาน มีสาระสำคัญ ดังนี้

1. ทำความเข้าใจและกำหนดแนวคิดในการทำงานให้กระจ่างแจ้ง
2. ใช้หลักสามัญในการพิจารณาความน่าจะเป็นไปได้ของงาน
3. คำปรึกษาแนะนำต้องสมบูรณ์และถูกต้อง
4. ต้องรักษาด้วยความยุติธรรม
5. ปฏิบัติด้วยความยุติธรรม
6. การทำงานต้องเชื่อถือได้ มีความลับพลัน มีสมรรถภาพ และมีการลงทะเบียน (Record)

เป็นหลักฐาน

7. งานควรมีลักษณะแจ้งให้ทราบถึงการดำเนินงานอย่างทั่วถึง
8. งานสำเร็จทันเวลา
9. ผลงานได้มาตรฐาน
10. การดำเนินงานสามารถยึดเป็นมาตรฐานได้

นภาพร ชันชนภา (2545 : 10) ได้กล่าวว่า ประสิทธิภาพ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัย การนำเข้าและผลผลิต โดยเป้าหมายในการพิจารณาที่สำคัญ คือ การใช้ต้นทุนที่ต่ำที่สุด ซึ่งต้นทุน ประกอบด้วย บุคลากร เงินทุน อุปกรณ์ต่างๆ ฯลฯ

สมชัย ศรีสุทธยากร (2545 : 242) ได้กล่าวว่า ประสิทธิภาพ คือ การพิจารณาระหว่างอัตราส่วน ของผลผลิต (Output) ต่อปัจจัยนำเข้า (Input) หรือค่าใช้จ่ายต่อหน่วย

ปีเตอร์สัน และ โพลแมน (Peterson and Plowman, 2542 อ้างถึงใน พระปิฎกาคูสิต จันทโชโต (สุกรี), 2555 : 15) ได้กล่าวว่า ประสิทธิภาพ ประกอบด้วย ปัจจัยสำคัญ 5 ประการ คือ

1. คุณภาพของงาน (Quality) จะต้องมีคุณภาพสูง หรือ ผู้ผลิตและผู้ใช้ประโยชน์ คุ่มค่า และ มีความพึงพอใจ
2. ปริมาณงาน (Quantity) ปริมาณของงานที่เกิดขึ้นจะต้องเป็นไปตามความคาดหวังของ หน่วยงาน
3. เวลา (Time) คือ เวลาที่ใช้ในการดำเนินงานจะต้องเหมาะสมกับคุณภาพและปริมาณของ งาน รวมทั้งจะต้องเป็นไปตามกำหนดและสภาวะการณ์ด้วย

4. วิธีการ (Method) ในการดำเนินงานจะต้องอยู่ในลักษณะที่ถูกต้องและเหมาะสม

5. ค่าใช้จ่าย (Costs) ในการดำเนินงานทั้งหมดจะต้องเหมาะสมกับงานและวิธีการ คือ จะต้องลงทุนน้อยและได้ผลกำไรมากที่สุด

กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม (2540 : 1 - 22) ได้ระบุว่า ประสิทธิภาพในการผลิต หรือผลิตภาพแรงงาน หมายถึง การเปรียบเทียบระหว่างจำนวนสินค้าหรือบริการที่ผลิตได้ (Output) กับจำนวนของทรัพยากรหรือปัจจัยที่ใช้ในการผลิตสินค้าหรือบริการ (Input) ความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้จะสะท้อนให้เห็นถึงการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของประสิทธิภาพในการผลิต ปัจจัยที่มีผลต่อการเพิ่มหรือลดลงของประสิทธิภาพการผลิต อาจแบ่งได้ 3 หมวดคือ

1. ปัจจัยทางด้านเทคโนโลยี เช่น กระบวนการผลิต กระบวนการทำงานของเครื่องจักรหรือเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ

2. ปัจจัยด้านระบบการบริการ เช่น การใช้เทคนิคทางการบริหาร ส่งเสริมระบบแรงงานสัมพันธ์ การใช้ระบบทวิภาคีเพื่อการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต เป็นต้น

3. ปัจจัยด้านแรงงาน เป็นปัจจัยสำคัญที่สุด เพราะกิจการใดๆ อาจใช้เทคโนโลยีหรือเครื่องจักรที่ทันสมัยที่สุด มีการบริหารงานที่ดีเพื่อผลิตสินค้าหรือบริการที่ดีที่สุดในการนั้นๆ แต่หากไม่มีแรงงานเป็นผู้ใช้เทคโนโลยี และระบบที่วางไว้เป็นอย่างดีนั้นก็ย่อมไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ ดังนั้นแรงงานจึงเป็นปัจจัยหรือองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด การปรับปรุงระบบการทำงานเพื่อพัฒนาคุณภาพของแรงงานนั้นเป็นสิ่งจำเป็นที่มีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต แต่ในปัจจุบันยังขาดข้อมูลที่จะเป็นเครื่องตัดสินใจในการดำเนินนโยบายทางด้านเพิ่มประสิทธิภาพของแรงงาน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนบริหารแรงงาน การวางแผนทรัพยากรมนุษย์ ตลอดจนการวางแผนพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมทั้งในภาครัฐและเอกชน กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน ได้เล็งเห็นความสำคัญที่จะรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการผลิตและศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับประสิทธิภาพการผลิตของแรงงาน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นเครื่องชี้ถึงการเปลี่ยนแปลงภาวะการผลิตของแรงงานและผู้ประกอบการ อีกทั้งเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้ประกอบการปรับปรุงคุณภาพการผลิตของตนและของแรงงานให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น ช่วยให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและได้มาตรฐานเมื่อเทียบกับต่างประเทศซึ่งจะเป็นผลดีต่อเศรษฐกิจของประเทศโดยรวม

กันตยา เพิ่มผล (2541 : 67) ได้กล่าวถึง การพัฒนาประสิทธิภาพการทำงาน ว่าเป็นการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมความสามารถและทักษะในการทำงานของตนเองหรือผู้อื่นให้ดีขึ้นเจริญขึ้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร อันจะทำให้ตนเอง ผู้อื่น และองค์กรเกิดความสุขในที่สุด ซึ่งการพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาองค์กรหรือการพัฒนาสังคม นอกจากนั้นการพัฒนาตนเองกับการพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานยังมีความสัมพันธ์กัน

อย่างใกล้ชิดอีกด้วย กล่าวคือ ประการแรก ก่อนที่คนจะเข้าสู่การทำงานในองค์กรหนึ่งๆ นั้น บุคคลนั้นต้องมีความรู้ความสามารถมีคุณสมบัติตรงตามที่องค์กรนั้นต้องการ ซึ่งบุคคลจะมีคุณสมบัติตามที่องค์กรต้องการนั้นก็ต้องมีการพัฒนาตนเองหรือได้รับการพัฒนาจากสถาบันต่างๆ จนมีความสามารถเพียงพอที่จะเข้าสู่งานและทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประการสอง เมื่อบุคคลเข้าสู่งานแล้ว ก็เป็นหน้าที่ขององค์กรที่จะต้องพัฒนาบุคคลให้มีประสิทธิภาพ (ความสามารถ) ในการทำงานให้ดีที่สุด เพื่อประสิทธิผลขององค์กร จึงกล่าวได้ว่า การพัฒนาตนเองเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการทำงานจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพขององค์กรในที่สุดนั่นเอง

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2544 : 98 - 99) ได้กล่าวว่า องค์กรจะมีประสิทธิภาพเกิดขึ้นได้ โดยอาศัยสมาชิกภายในองค์กรและการจัดวางระบบทำงาน รวมทั้งการจัดโครงสร้างการบริหาร ตลอดจนผู้นำที่มีประสิทธิภาพ สถานการณ์จะเกิดขึ้นได้โดย

1. การติดต่อสื่อสารที่ดีของทั้งภายในองค์กรกับสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร และการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลภายในองค์กร ทำให้องค์กรสามารถดำรงอยู่ได้ และมีประสิทธิภาพ เพราะความเข้าใจกัน ความสามารถในการสื่อความหมายให้ตรงกันเป็นสิ่งสำคัญสำหรับองค์กร

2. ความคล่องตัวของการทำงานในองค์กร ความคล่องตัวของการบริหารงานระหว่างฝ่ายต่างๆ สามารถติดต่อถึงกันโดยไม่มีขั้นตอนที่สลับซับซ้อน ความคล่องตัวของพนักงานในการปฏิบัติงานมีอิสระในการทำงานและการตัดสินใจในงานบางอย่าง

3. ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นความสามารถขององค์กรที่จะกระตุ้นให้สมาชิกในองค์กรให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของพนักงานจะช่วยให้ประสิทธิภาพการทำงานดีขึ้น

4. ความผูกพันกับองค์กร หมายถึง ความเป็นส่วนหนึ่งขององค์กร ความเข้าใจกัน ความมีมนุษยสัมพันธ์ต่อกัน ทำให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามเป้าหมายลุล่วงไปได้ด้วยดี เพราะสมาชิกร่วมกันทำงานและมีความสนิทสนมกลมเกลียวกัน

ธงชัย สันติวงษ์ (2543 : 29 - 31) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานว่าเป็น การเปรียบเทียบทรัพยากรที่ใช้ไปกับผลที่ได้จากการทำงานว่าดีขึ้นอย่างไร แคล่ไหน ในขณะที่กำลังทำงานตามเป้าหมายขององค์กร ความมีประสิทธิภาพจึงหมายถึง การมีสมรรถนะสูง สามารถมีระบบการทำงาน สร้างสมทรัพยากรและความมั่งคั่งเก็บไว้ภายในไว้เพื่อขยายตัวต่อไปและเพื่อไว้สำหรับรองรับสถานการณ์ที่อาจเกิดวิกฤติจากภายนอกได้ด้วย ด้วยเหตุนี้เอง ประสิทธิภาพขององค์กรที่จะชี้ว่าองค์กรมีประสิทธิผลหรือไม่เพียงใด จึงอยู่ในเกณฑ์การวัดอีกตัวหนึ่งคือ การอยู่รอด (Survival) ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อองค์กรต้องสามารถปรับตัวต่อสภาวะการณ์และสิ่งใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น และสามารถสร้างประสิทธิผลการปฏิบัติงานภายในพร้อมกันไปด้วยเสมอ การวัดความมีประสิทธิภาพโดยวัดการอยู่รอดขององค์กร จึงเท่ากับเป็นการวัดความสำเร็จขององค์กรในระยะยาว โดยมีเงื่อนไข

แฝงเอาไว้ว่า องค์กรจะต้องมีประสิทธิผลการทำงานของระบบปฏิบัติงานภายในเสมอ และประสิทธิผล (Effectiveness) หมายถึง ความสำเร็จในการที่สามารถดำเนินกิจการก้าวหน้าไปได้ด้วยดี และสามารถบรรลุเป้าหมายต่างๆ ที่องค์กรตั้งไว้ได้ โดยหลักการแล้วองค์กรควรจะมีทั้งประสิทธิผลและประสิทธิภาพควบคู่กัน แต่ก็ปรากฏให้เห็นอยู่บ่อยครั้งว่าองค์กรจำนวนมากที่สามารถทำได้เพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่ง คือ องค์กรบางแห่งอาจมีประสิทธิผล บรรลุเป้าหมายได้ แต่กลับมีการใช้จ่ายทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง (ก็คือทำงานไม่มีประสิทธิภาพ) ซึ่งอาจปรากฏในรูปแบบต่างๆ โดยมีกระบวนการ ขั้นตอน และศึกษาสภาพปัญหาในการทำงาน (การให้บริการ) กำหนดแนวทางแก้ไข ปัญหา (การให้บริการ) ดำเนินการใส่กิจกรรมแทรก ผลที่เกิดขึ้นเป็นผลงาน คือมีการพัฒนาคุณภาพการทำงาน (การให้บริการ) ในด้านบุคลากร ด้านระบบงาน ด้านอาคารสถานที่ และด้านเทคโนโลยี

สรุปได้ว่า ประสิทธิภาพจะเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้า รุ่งเรือง และผลผลิตตลอดถึงความล้มเหลวของกิจการต่างๆ เพราะว่าในหน่วยงานหนึ่งๆ ที่มีบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มาร่วมตั้งวัตถุประสงค์และดำเนินกิจการนั้นตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ด้วยการนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เป็นการลดค่าใช้จ่ายและเวลา แต่คุณภาพของงานต้องเพิ่มขึ้นอย่างดียิ่ง

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร

การบริหารมีควบคู่มาพร้อมกับมนุษย์เป็นเวลานานแล้ว แต่การบริหารกิจกรรมใดๆ ที่เกี่ยวกับสาธารณะในยุคปัจจุบันมีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยผู้บริหารมืออาชีพ จึงจะทำให้พันธกิจต่างๆ เหล่านั้นดำเนินการไปได้ด้วยดีและบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร ได้มีนักวิชาการให้ความหมายและแนวคิดไว้หลายท่านด้วยกัน แต่ละท่านอาจมีความหมายและแนวคิดเหมือนกันหรือต่างกัน ซึ่งผู้วิจัยได้นำความหมายและแนวคิดของนักวิชาการแต่ละท่านไว้ดังนี้

2.2.1 ความหมายเกี่ยวกับการบริหาร

ซุบ กาญจนประกร (2510 : 10 - 12) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยองค์ประกอบหรือปัจจัยต่างๆ ที่จำเป็นต่อการบริหาร และวิธีการปฏิบัติ ตลอดจนหมายถึง การทำให้งานสำเร็จลุล่วง โดยอาศัยบุคคลอื่นๆ

ดิน ปรัชญพฤทธิ (2535 : 8) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการนำเอาการตัดสินใจและนโยบายไปปฏิบัติ ส่วนการบริหารรัฐกิจ หมายถึง เกี่ยวข้องกับการนำเอานโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ

ธงชัย สันติวงษ์ (2537 : 26) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง ภาระหน้าที่ของผู้นำของกลุ่ม ซึ่งจะต้องจัดการให้ทรัพยากรทั้งที่เป็นตัวคนและวัตถุ สามารถประสานเข้าด้วยกัน เพื่อร่วมกันทำงานเป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพได้ และขณะเดียวกันจะต้องจัดการนำองค์กรให้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอกได้อย่างดีที่สุด

ธนากรส พูนสิทธิ์ (2541 : 20) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานตามลำดับขั้นอันประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การอำนาจการ (Actuating) และการควบคุม (Controlling) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยอาศัยคนและทรัพยากรอื่นๆ

ธีรวิภา บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์ (2534 : 12) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การบริหารหรือการจัดการ คือ กระบวนการอย่างหนึ่งภายในองค์กร ซึ่งมีลำดับการทำงานเป็นขั้นตอน มีกลุ่มบุคคลเป็นกลไกสำคัญในการบริหารงาน มีเงินทุน เครื่องจักร และวัสดุครุภัณฑ์ต่างๆ เป็นองค์ประกอบด้วย

บรรจบ เนียมมณี (2523 : 251) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป มาทำงานร่วมมือกันดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายๆอย่างร่วมกัน โดยประกอบไปด้วยส่วนต่างๆ ดังนี้

1. บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป
2. ต้องมีการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน
3. ต้องมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ในการกระทำร่วมกันเด่นชัด
4. วัตถุประสงค์นั้นๆ ต้องตรงกันในหมู่บุคคลผู้ร่วมกระทำ

ประทาน คงฤทธิ์ศึกษากร (2539 : 166) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร โดยมีหลักการดังนี้

1. ต้องมีองค์การ (Organization) และองค์การนั้นต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ (Objective) อันแน่ชัด
2. ต้องมีคนทำงานร่วมกัน คนเป็นส่วนสำคัญในการบริหารหรือการทำงาน
3. ต้องมีทรัพยากรในการบริหาร ซึ่งนอกจากคน (Man) แล้วจะต้องมีทรัพยากรอื่นๆ ที่สำคัญ ได้แก่ เงิน (Money) วัสดุ (Material) ในการทำงาน
4. ต้องมีการจัดการในการบริหารหรือการทำงาน เพื่อให้การทำงานเป็นไปโดยราบรื่นและบรรลุวัตถุประสงค์

แชมแมน (Chapman, 1995 อ้างถึงใน พระราชปริยัติโมลี (ไพฑูลย์ วิบูล), 2554 : 12) ได้กล่าวว่า Management หมายถึง การขับเคลื่อนงานภายในองค์กรให้เดินไปข้างหน้า โดยอาศัยผู้อื่น ด้วยการเป็นผู้นำ (Leadership) การแนะแนว (Guiding) และการกระตุ้น (Motivate) ความเพียรของผู้อื่น เพื่อสู่เป้าหมายขององค์กร และยังรวมไปถึงการให้กำลังใจ (Inspiring) การสื่อสาร (Communicating) การวางแผน (Planning) และการจัดการ (Management)

ปีเตอร์ เอฟ ดร๊อคเกอร์ (Peter F. Drucker, 1998 อ้างถึงใน พระราชปริยัติโมลี (ไพฑูลย์ วิบูล), 2554 : 12) ได้กล่าวว่า การบริหาร คือ ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น การทำงานต่างๆ ให้ลุล่วงไปโดยอาศัยคนอื่นเป็นผู้ทำภายในสภาพองค์กรที่กล่าวนั้น ทรัพยากรด้านบุคคลจะเป็นทรัพยากรหลักขององค์กรที่เข้าร่วมกันทำงานในองค์กร ซึ่งคนเหล่านี้จะเป็นผู้ใช้ทรัพยากรด้านวัตถุอื่นๆ เครื่องจักรอุปกรณ์ วัตถุดิบ เงินทุน รวมทั้งข้อมูลสารสนเทศต่างๆ เพื่อผลิตสินค้าหรือบริการและตอบสนองความพอใจให้กับสังคม

พยอม วงศ์สารศรี (2542 : 36) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่างๆ ดำเนินกิจการตามขั้นตอนต่างๆ โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์กร การตระหนักถึงความสามารถ ความถนัด ความต้องการ และความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์กรควบคู่ไปด้วย องค์กรจึงจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

วัชร บวรณสิงห์ (2543 : 9) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการทางสังคม ซึ่งพิจารณาได้เป็น 3 ทาง คือ

1. ทางโครงสร้าง เป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาตามลำดับขั้นตอนของสายการบังคับบัญชา
2. ทางหน้าที่ เป็นขั้นตอนของหน่วยงานที่ระบุหน้าที่ บทบาท ความรับผิดชอบ และเรื่องอำนาจความสะดวกต่างๆ เพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมาย
3. ทางปฏิบัติการ เป็นกระบวนการบริหารดำเนินการในสถานการณ์ที่บุคคลต่อบุคคลกำลังมีปฏิสัมพันธ์กันหรือร่วมทำปฏิริยาเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน

สมคิด บางโม (2545 : 61) ได้กล่าวว่า การบริหาร หรือ การจัดการ หมายถึง ศิลปะในการใช้คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ขององค์กรและนอกองค์กร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

สมาน รังสิโยกฤษณ์ (2537 : 1) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยต่างๆ ได้แก่ เงิน วัสดุสิ่งของ และวิธีปฏิบัติงานเป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงาน

สัมพันธ์ กูโพนูลย์ (2542 : 16) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะในการใช้บุคคลอื่น ร่วมกับปัจจัยในการจัดการ เพื่อให้กิจกรรมดำเนินไปได้ตามวัตถุประสงค์ และสนองตอบความคาดหวัง และจัดโอกาสให้บุคคลเหล่านั้นมีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน

สิรภพ เหล่าลาภะ (2545 : 130) ได้กล่าวว่า การบริหาร มีความหมายอยู่ 2 นัย คือ

1. คำว่า บริหาร มาจากภาษาบาลีว่า ปริหาร มาจากศัพท์ว่า ปริ แปลว่า รอบ และ หร ธาตุในความนำไป ดังนั้น คำว่า บริหาร จึงแปลว่า นำไปโดยรอบ อีกสำนวนหนึ่ง คำว่า บริหาร แปลว่า อ้อมหนี หลีกหนี หลบหนี ดังในประโยคภาษาบาลีว่า “ปญฺหปริหริตสมตฺโต” แปลว่า ผู้สามารถเพื่อการอ้อมหนี หลีกหนี หลบซึ่งปัญหา หรือแปลว่า ผู้สามารถบริหารปัญหาและนำปัญหาไปโดยรอบหรือกำจัดปัญหาให้หมดสิ้นไป

2. คำว่า บริหาร แปลมาจากภาษาอังกฤษ ว่า Administer และ Administration แปลความหมายคือ การปกครอง ดำเนินการ อำนาจการ จัดการ จัดให้ ส่งเสริม และบำรุง

สุธี สุทธิสมบูรณ์ (2527 : 127) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยต่างๆ ได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของ และวิธีการปฏิบัติงาน เป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงาน หรืออีกนัยหนึ่ง การบริหาร คือ การทำงานสำเร็จโดยอาศัยบุคคลอื่น

พระมหาศุภ จีระวิฑู (จินดาพันธ์) (2547 : 48) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมมือกันทำงาน โดยใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ พร้อมทั้งใช้ทรัพยากรทางการบริหารมาจัดดำเนินการตามกระบวนการบริหาร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ร่วมกัน

สมยศ นาวิก (2544 : 18) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการของการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ และการควบคุมกำลังความพยายามของสมาชิกขององค์การและใช้ทรัพยากรอื่นๆ เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์การที่กำหนดไว้

สรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์ของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมหรืองานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ร่วมกัน โดยอาศัยกระบวนการและทรัพยากรทางการบริหาร เป็นปัจจัยที่มีการใช้อย่างประหยัดและให้เกิดประโยชน์สูงสุด

2.2.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

ปรกรณ์ ศรีดอนไผ่ (2523 : 201) ได้สรุปทฤษฎีการบริหารของนักวิชาการหลายท่านไว้ดังนี้

1. ทฤษฎีการบริหารระบบราชการ (Bureaucratic Management) ทฤษฎีนี้บางท่านก็เรียกว่า ทฤษฎีองค์การแบบราชการ เป็นทฤษฎีที่ Max Weber นักสังคมวิทยาและนักรัฐศาสตร์ชาวเยอรมัน ผู้คิดค้นขึ้นตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยที่เขามีความเชื่อว่า บุคคลทั้งหลายมีทั้งใจที่เที่ยงและขยัน

การที่ผู้บริหารจะให้กลุ่มบุคคลร่วมมือปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ค่านั้นจะต้องมีองค์การหรือหน่วยงานแบบ “ระบบราชการ” จะต้องมีการจัดองค์การ มีการลดหลั่นในสายบังคับบัญชา มีกฎเกณฑ์ กำหนดการปฏิบัติงาน มีการกำหนดตำแหน่งหน้าที่ตัวบุคคล ผู้ดำรงตำแหน่ง และมีการเลือกบุคคล เข้าปฏิบัติงาน โดยหลักคุณวุฒิและขีดความสามารถเป็นสำคัญ แนวคิดของ Max Weber จึงก่อให้เกิด ทฤษฎีองค์การแบบราชการ หรือ การบริหารแบบระบบราชการ ขึ้น โดยทฤษฎีนี้ประกอบด้วย หลัก 6 ประการ คือ 1. หลักกฎหมายและเหตุผล 2. หลักสายการบังคับบัญชา 3. หลักระบบคุณธรรม 4. หลักการกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างมีแบบแผน 5. หลักการฝึกอบรมและพัฒนา และ 6. หลักการ ไม่ยึดหลักตัวบุคคล

2. ทฤษฎีการบริหารแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) การบริหารแบบวิทยาศาสตร์ เป็นการบริหารงานที่มีระบบ มีเหตุผล มีการกำหนดมาตรฐานการทำงานไว้อย่างแน่นอน เลือกรวิธ ที่ดีที่สุดในการทำงาน และกำหนดเครื่องมือควบคุมในการทำงานไว้อย่างเหมาะสม โดย Frederick W. Taylor มีความเชื่อว่า คนแต่ละคนเปรียบเสมือนเครื่องมือที่ผู้บริหารสามารถปรับปรุง เพิ่มผลผลิต ได้ โดยผู้บริหารจะต้องจัดแบ่งงานกำหนดหน้าที่ของแต่ละคน และสังเกตการณ์ปฏิบัติการอย่างมีระบบ เพื่อหาวิธีทำงานที่ดีที่สุดเพียงวิธีเดียวสำหรับใช้ในการเพิ่มผลผลิต โดยใช้จายน้อยแต่ได้ผล มากที่สุด

ธงชัย สันติวงษ์ (2543 : 47 - 48) ได้นำหลักการงานของ Frederick W. Taylor บิดาแห่งการ บริหารที่มีหลักเกณฑ์ ได้พัฒนาการบริหารที่มีหลักเกณฑ์ซึ่งมีพื้นฐานอยู่ในหลักการ (Principles) ที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1. ต้องมีการคิดค้นและกำหนดวิธีที่ดีที่สุด (One Best Way) สำหรับงานแต่ละอย่าง คือ ต้องมีการกำหนดวิธีการทำงานที่ดีที่สุดที่ช่วยให้สามารถทำงานเสร็จลุกลงไปด้วยดีตามวัตถุประสงค์ มาตรฐานของงานจะต้องมีการจัดวางเอาไว้ โดยมีหลักเกณฑ์ที่ได้พิสูจน์มาแล้วว่าเป็นวิธีที่ดีที่สุดจริง และในเวลาเดียวกันการจ่ายผลตอบแทนแบบจูงใจต่างๆ ก็จ่ายให้ตามผลผลิตทั้งหมด

2. ต้องมีการคัดเลือกและพัฒนาคนงาน โดยตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของการรู้จัก งานให้เหมาะสมสอดคล้องกับคนงาน นอกจากนี้ต้องมีการอบรมคนงานให้รู้จักวิธีการทำงานที่ถูกวิธี ด้วย และในการคัดเลือกคนงานจะต้องมีการพิจารณาเป็นพิเศษที่จะให้ได้คนที่มีคุณสมบัติที่ดีที่สุด ตรงตามงานที่จะให้ทำ

3. ด้วยวิธีการพิจารณาอย่างรอบคอบเกี่ยวกับวิธีการทำงานควบคู่กับการพิจารณาคนงานนี้ คนงานจะไม่คัดค้านต่อวิธีทำงานใหม่ที่ได้อำนาจขึ้น เพราะ โดยหลักเหตุผลคนงานทุกคนจะเห็นจริง ถึงโอกาสที่เขาจะได้รับรายได้สูงขึ้นจากการทำงานถูกวิธีที่จะช่วยให้ได้ผลิตผลสูงขึ้น

4. การประสานร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้บริหารและคนงาน ฝ่ายบริหารควรจะได้ประสานอย่างใกล้ชิดเป็นประจำกับคนงานที่เป็นผู้ปฏิบัติงาน แต่ต้องไม่ใช่โดยการลงมือปฏิบัติงานที่ควรจะเป็นงานของคนงานเท่านั้น

จากหลักการดังกล่าว พบว่า วิธีการต่างๆ ล้วนแต่เป็นวิธีการที่มีหลักเกณฑ์ตามหลักวิทยาศาสตร์ ทำให้เกิดทฤษฎีการบริหารขึ้นมาและได้เสนอแนะว่า ผู้บริหารต้องมีบทบาทเป็นจุดกลางของปัญหาและความสำเร็จของกลุ่มที่จะต้องรับผิดชอบนำเอาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพของกลุ่มมาคิดวิเคราะห์และปรับปรุงหาทางออกให้ได้เป็นผลดีที่สุดสำหรับกลุ่มให้ดีขึ้นและมากขึ้นเรื่อยๆ

สุปรินชา กมลาสน์ (2545 : 2) อธิบายว่า แนวคิดการบริหารได้รับการพัฒนาขึ้นมาตามแบบวิธีการทางวิทยาศาสตร์ จนเกิดเป็นทฤษฎีการบริหารที่มุ่งจะวิเคราะห์ศึกษาถึงการบริหารอย่างเป็นระบบ โดย Henri Fayol นักบริหารชาวฝรั่งเศส ซึ่งได้วางรากฐานสำคัญของทฤษฎีการบริหารทั่วไป อันเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง ทฤษฎีอันหนึ่งที่ว่าด้วยหน้าที่ในการบริหาร 5 ประการ คือ การวางแผน การจัดองค์การ การบังคับบัญชา การประสานงาน และการควบคุม ต่อมาได้พัฒนาและปรับปรุงจนกลายเป็นตำราการบริหาร เช่น ทฤษฎีของ Luther Gulick ศาสตราจารย์การบริหารรัฐกิจชาวอเมริกา ที่ได้ขยายแนวคิดของ Henri Fayol กำหนดหน้าที่ในการบริหาร ที่เรียกกันว่า POSDCoRB ได้แก่ Planning (การวางแผน) Organizing (การจัดองค์การ) Staffing (การจัดบุคคลเข้าทำงาน) Directing (การสั่งการหรืออำนวยการ) Coordinating (การประสานงาน) Reporting (การรายงานผลการปฏิบัติงาน) และ Budgeting (การงบประมาณ)

ทฤษฎีการบริหารของ Henri Fayol (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2545 : 68) ได้เสนอทฤษฎีการบริหาร โดยมีความเชื่อว่าเป็นไปได้ที่จะหาทางศึกษาถึงศาสตร์ที่เกี่ยวกับการบริหาร (Administrative) ซึ่งสามารถใช้ได้กับการบริหารทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นการบริหารอุตสาหกรรมหรืองานรัฐบาล โดยมีลักษณะสำคัญเกี่ยวกับการบริหาร (Management Functions) ซึ่งประกอบด้วยหน้าที่ทางการบริหาร 5 ประการ คือ

1. การวางแผน (Planning) หมายถึง ภาระหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องทำการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อธุรกิจ และกำหนดขึ้นเป็นแผนปฏิบัติงาน หรือวิถีทางที่จะปฏิบัติเอาไว้ เพื่อเป็นแนวทางของการทำงานในอนาคต

2. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง ภาระหน้าที่ที่ผู้บริหารจำต้องจัดให้มีโครงของงานต่างๆ และอำนาจหน้าที่ ทั้งนี้เพื่อให้เครื่องจักร สิ่งของ และตัวคน อยู่ในส่วนประกอบที่เหมาะสมในอันที่จะช่วยให้งานขององค์การบรรลุผลสำเร็จได้

3. การบังคับบัญชาและการสั่งการ (Commanding) หมายถึง หน้าที่ในการสั่งการงานต่างๆ ของผู้บังคับบัญชา ซึ่งจะกระทำให้ผลสำเร็จด้วยดี โดยที่ผู้บริหารจะต้องกระทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี จะต้องเข้าใจคนงานของตน จะต้องเข้าใจถึงข้อตกลงในการทำงานของคนงานและองค์การที่มีอยู่ รวมถึงจะต้องมีการติดต่อสื่อสารกับผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาอย่างใกล้ชิดทั้งขึ้นและลง นอกจากนี้ยังต้องทำการประเมินโครงสร้างขององค์การและผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของตนเป็นประจำอีกด้วย หากโครงสร้างขององค์การที่เป็นอยู่ไม่เหมาะสมก็จำเป็นต้องปรับปรุงเช่นเดียวกัน ถ้าผู้บังคับบัญชาคนใดหย่อนประสิทธิภาพ การไล่ออกเพื่อปรับปรุงกำลังคนที่อยู่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นก็เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องทำ

4. การประสานงาน (Coordinate) หมายถึง วิธีทางในการประสานกิจกรรมต่างๆ ขององค์การ เข้าด้วยกัน

5. การควบคุม (Control) หมายถึง การควบคุมดูแลให้กิจกรรมที่กระทำนั้นดำเนินไปตามแผนที่วางไว้ เพื่อให้บรรลุถึงเป้าประสงค์ขององค์การ

ทั้งนี้ Henri Fayol ยังได้กำหนดหลักการในการบริหารจัดการขึ้น 14 ประการ เป็นส่วนประกอบสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการบริหารจัดการ ดังนี้

1. การแบ่งงานกันทำ (Division of Labor) Fayol ได้เสนอว่า คนงานควรจะได้รับการมอบหมาย หน้าที่ให้ปฏิบัติมากขึ้น หรือได้รับการกระตุ้นให้มีความรับผิดชอบในผลลัพธ์ของงานมากขึ้น ซึ่งหลักการนี้จะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในองค์การยุคปัจจุบัน ได้

2. อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ (Authority and Responsibility) Weber และ Fayol ได้ให้ความสำคัญของอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ อำนาจหน้าที่แบบเป็นทางการของ Weber จะได้มาจากตำแหน่งหน้าที่ของผู้บริหารในสายการบังคับบัญชา ส่วนอำนาจหน้าที่ไม่เป็นทางการ จะได้รับจากความชำนาญงานของบุคคล (Expertise) ความรู้ทางด้านเทคนิค (Technical Knowledge) ความมีคุณค่าทางศีลธรรม (Moral Worth) และความสามารถในการนำ (Leading) และสร้างความผูกพันกับผู้บังคับบัญชา ตลอดจนเน้นว่าอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบควรอยู่คู่กัน

3. การมีผู้บังคับบัญชาคนเดียว (Unity of Command) Fayol กล่าวว่า คำสั่งสองคำสั่ง (Dual Command) อาจก่อให้เกิดปัญหาในการทำงาน เช่น การรายงานจะมีความเกี่ยวข้องในเมื่อผู้ควบคุมสองคนได้ให้คำสั่งกับผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว ทำให้เกิดความสับสนในสถานการณ์ คำสั่งสองคำสั่งนี้ทำให้เกิดความยุ่งยากแก่ผู้บังคับบัญชา และทำให้เกิดความสับสนในลำดับชั้นของอำนาจหน้าที่แบบเป็นทางการ (Formal Hierarchy of Authority) การประเมินอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้บริหารในระบบผู้บังคับบัญชาสองคนจะเป็นการยาก และผู้บริหารจะไม่สนใจความรู้สึกของผู้บังคับบัญชา มักจะโกรธและอาจไม่ให้ความร่วมมือในอนาคต ถ้าผู้บังคับบัญชาไม่เชื่อฟัง

4. สายการบังคับบัญชาตามอำนาจหน้าที่ (Line of Authority) เป็นสายการบังคับบัญชาจากผู้บริหารในระดับบนสู่ผู้ปฏิบัติงานในระดับล่างขององค์กร ความสัมพันธ์ของการจำกัดความยาวของสายการบังคับบัญชา โดยการควบคุมจำนวนของระดับในลำดับชั้นของการบริหารจัดการ จำนวนที่ดีที่สุด ในลำดับชั้นการบังคับบัญชา (Hierarchy) คือ ความยาวของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้บริหารระดับสูงและพนักงานระดับล่าง รวมถึงความล่าช้าในการวางแผน (Planning) และการจัดการ (Organizing) ซึ่งการจำกัดจำนวนของระดับชั้นการบังคับบัญชาให้น้อยลง จะทำให้ปัญหาในการติดต่อสื่อสารลดลง และองค์กรจะมีการปฏิบัติงานที่รวดเร็ว และมีความยืดหยุ่นมากขึ้น ภายในองค์กรได้มีการแบ่งแยกแผนกงานต่างๆ ซึ่งแต่ละแผนกจะมีระดับชั้นการบังคับบัญชา โดยผู้บริหารในระดับกลางและระดับต้นของสายการบังคับบัญชาแต่ละแผนก ต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับผู้จัดการในระดับเดียวกันในแผนกอื่นๆ ซึ่งปฏิสัมพันธ์นี้ช่วยในการตัดสินใจให้เร็วขึ้น เนื่องจากผู้บริหารจะรู้จักบุคคลอื่น และรู้วิธีการในการแก้ปัญหาเพิ่มมากขึ้น สำหรับการทำงานข้ามแผนก หรือทำงานข้ามสายนั้น เป็นการสร้างทีมงานข้ามสาย ซึ่งสามารถควบคุมโดยผู้นำแต่ละทีม

5. การรวมอำนาจ (Centralization) เป็นการรวมอำนาจของการบังคับบัญชาไว้ที่บริหารระดับสูงขององค์กร ซึ่งอำนาจหน้าที่จะไม่ได้รวมไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงของสายการบังคับบัญชา แต่เป็นการกำหนดว่า ควรมีการรวมอำนาจไว้ที่ผู้บริหารระดับสูงเท่าไร อย่างไร และมีการกระจายอำนาจให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาและคนงานในระดับล่างอย่างไร สิ่งนี้ถือว่ามีความสำคัญ เนื่องจากว่าจะมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของพนักงานในทุกระดับขององค์กร

6. การมีเป้าหมายเดียวกัน (Unity of Direction) เป็นการออกแบบหรือกำหนดแผนในการปฏิบัติงานของผู้บริหารและคนงานที่ใช้ทรัพยากรขององค์กร องค์กรใดที่ไม่มีวางแผนจะทำให้ขาดประสิทธิภาพและขาดประสิทธิผล ซึ่งจะไม่มีการมุ่งไปสู่กิจกรรมของกลุ่มหรือกิจกรรมของบุคคล แต่การวางแผนจะเริ่มที่ผู้บริหารระดับสูงทำงานเป็นทีมร่วมกับกลยุทธ์ขององค์กร ซึ่งจะต้องมีการติดต่อกับผู้บริหารในระดับกลางที่มีส่วนในการตัดสินใจว่าจะใช้ทรัพยากรขององค์กรอย่างไร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามกลยุทธ์ หลักการในข้อนี้ยึดหลักว่า กิจกรรมของแต่ละกลุ่มต้องมีจุดหมายและแผนเดียวกัน

7. หลักความเสมอภาค (Equity) ความเสมอภาค คือ ความเป็นธรรม (Justice) ความยุติธรรม (Impartiality) และความเหมาะสม (Fairness) สำหรับสมาชิกทุกคนภายในองค์กร ซึ่งในปัจจุบันพนักงานมีความต้องการความเสมอภาคมากขึ้น เป็นการจัดการที่ใช้หลักความเท่าเทียมกัน

8. ความคิดริเริ่ม (Initiative) เป็นความสามารถของบุคคลในการกระทำสิ่งต่างๆ โดยปราศจากการสั่งการจากผู้บังคับบัญชา ผู้บริหารจะต้องกระตุ้นให้พนักงานมีความคิดริเริ่ม ซึ่งความคิดริเริ่มนี้ นับถือว่าเป็นจุดแข็งขององค์กร เนื่องจากจะสามารถสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ ได้ ผู้บริหารมีความต้องการ

ทักษะ (Skill) และไหวพริบ (Tact) เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างองค์การและความต้องการของพนักงาน และความสามารถ (Ability) จะทำให้เกิดความสมดุล ซึ่งเป็นสิ่งที่ชีวิตผู้บริหารระดับสูงในการพัฒนาและการบริหาร

9. การออกคำสั่ง (Order) วิธีการจัดการซึ่งอยู่ในตำแหน่งนั้นในการจัดหาเพื่อให้องค์การได้รับประโยชน์สูงสุด และเป็นการจัดหางานให้แก่พนักงานโดยใช้ผังองค์การ (Organization Chart) เพื่อแสดงให้เห็นถึงตำแหน่งและหน้าที่ของพนักงานแต่ละคน และเป็นการชี้ชัดว่าตำแหน่งของพนักงานแต่ละคนจะมีการเลื่อนขั้นได้ในอนาคต การวางแผนเกี่ยวกับอาชีพได้รับความสนใจมากขึ้นในองค์การยุคปัจจุบัน เนื่องจากทรัพยากรมนุษย์ถือว่ามีความจำเป็นที่จะต้องให้การฝึกอบรม (Training) และการพัฒนากำลังแรงงาน (Developing) โดยองค์การจะกำหนดตำแหน่งหน้าที่สำหรับคนทุกคน และทุกคนจะเข้าใจตำแหน่งหน้าที่ของตน

10. ความมีระเบียบวินัย (Discipline) เป็นการมุ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องการเชื่อฟัง (Obedience) อำนาจ (Energy) คำขอร้อง (Application) และลักษณะของการแสดงความนับถือออกมาสำหรับอำนาจของผู้บริหารผู้บังคับบัญชา ความมีระเบียบวินัยเป็นบุคลิกลักษณะที่เกี่ยวข้องกับผู้บริหารหลายๆ คน ที่สามารถสร้างความน่าเชื่อถือให้กับผู้ปฏิบัติงานทั้งหมดและทำงานอย่างเข้มแข็งเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ ความมีระเบียบวินัยจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในองค์การกับคุณสมบัติของผู้นำภายในองค์การ และเป็นความสามารถของผู้บริหารในการที่ปฏิบัติตามอย่างยุติธรรมอีกด้วย

11. ค่าตอบแทน (Remuneration of Personnel) การให้รางวัล ประกอบด้วย โบนัส และแผนการแบ่งกำไร เป็นการช่วยกระตุ้นการทำงานของพนักงานได้ การให้หรือการจ่ายค่าตอบแทนให้แก่พนักงานมีความสำคัญอย่างมากต่อความสำเร็จขององค์การ ระบบรางวัลที่มีประสิทธิภาพสามารถให้ความยุติธรรมทั้งพนักงานและองค์การ รวมทั้งสามารถกระตุ้นผลผลิตเพิ่มโดยการให้รางวัล เพื่อเป็นการสนับสนุนให้มีผลผลิตเพิ่มขึ้น โดยยึดหลักการว่าการจ่ายค่าตอบแทนความยุติธรรมและตอบสนองความพึงพอใจสูงสุดทั้งนายจ้างและลูกจ้างเท่าที่จะทำได้

12. ความมั่นคงในงาน (Stability of Tenure of Personnel) ความมั่นคงในงานมีความสำคัญต่อการจ้างงานระยะยาว เมื่อพนักงานอยู่ในองค์การซึ่งมีแนวโน้มจะทำงานเป็นทีม เป็นระยะเวลา นาน โดยพยายามพัฒนาทักษะ และปรับปรุงความสามารถในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรขององค์การ การจ้างงานระยะยาวเป็นปัจจัยสำคัญที่ใช้อธิบายการประสบความสำเร็จของบริษัทขนาดใหญ่ในญี่ปุ่น

13. ผลประโยชน์ส่วนตัวมีความสำคัญน้อยกว่าผลประโยชน์ขององค์การ (Subordination of Individual Interests to The Common Interest) ผลประโยชน์ขององค์การถือว่าเป็นประโยชน์ของ

ทุกๆ คน หรือของทุกกลุ่มในองค์กร ในขณะที่องค์กรยังดำเนินกิจการอยู่จะต้องมีการกำหนดผลประโยชน์ เพื่อให้เกิดความยุติธรรมระหว่างองค์กรและสมาชิกภายในองค์กร

14. ความสามัคคี (Sprit de Corps) เป็นความรู้สึกร่วมกันของสมาชิกภายในองค์กรที่ช่วยสนับสนุนการทำงานของสมาชิกในกลุ่ม ในการออกแบบประยุคต์ของอำนาจหน้าที่ตามลำดับชั้นภายในองค์กร และสิทธิในการสั่งการ หรือบริ โภค และความร่วมมือกัน ถือว่าเป็นส่วนประกอบสำคัญในการทำให้องค์กรบรรลุผลสำเร็จ และมีการพัฒนาความสามัคคีจะสามารถจะบรรลุผลสำเร็จได้ หากมีการติดต่อกันระหว่างผู้บริหารและคนงาน โดยการติดต่อเพื่อแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ที่สำคัญ เพราะความสามัคคีคือพลัง เมื่อสมาชิกมีความสามัคคีกันสูงก็จะทำให้องค์กรมีความแข็งแกร่ง

สรุปได้ว่า ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร เป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นกระบวนการทางสังคมที่ผู้บริหารใช้สำหรับตัดสินใจ เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ทั้งที่เป็นองค์กรที่เป็นหน่วยงานของรัฐและเอกชนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ ตามเป้าหมาย โดยนำทรัพยากรมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและประหยัด

2.2.3 การบริหารในทางพระพุทธศาสนา

ปรีชา ช่างขวัญยืน (2538 : 42 - 43) ได้กล่าวถึง หลักการบริหารทางพระพุทธศาสนา ที่มาตั้งแต่สมัยพุทธกาล 3 ด้าน ดังนี้

1. ในการบัญญัติพระวินัย มีการบัญญัติพระวินัยเพื่อใช้ปกครองสงฆ์ หรือใช้เป็นหลักปฏิบัติของพระภิกษุ แต่พระวินัยนั้นเป็นพุทธบัญญัติทั้งหมด หากใช้สงฆ์หรือผู้แทนสงฆ์เป็นผู้บัญญัติ อย่างไรก็ตามเป็นผู้บัญญัติกฎหมายในระบอบประชาธิปไตยไม่ จุดประสงค์ในการบัญญัติพระวินัยก็เพื่อให้สงฆ์อยู่ร่วมกันด้วยดี พ้นจากมลทินและกิเลสต่างๆ ทำให้ประชาชนเกิดความเลื่อมใสและเป็นเครื่องส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ดังข้อความว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล เราจักบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์ 10 ประการ คือ เพื่อความดีแห่งสงฆ์ 1 เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์ 1 เพื่อข่มผู้เก้อยาก 1 เพื่ออยู่สำราญแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก 1 เพื่อป้องกันอาสวะอันจักบังเกิดในปัจจุบัน 1 เพื่อกำจัดอาสวะอันจักบังเกิดในอนาคต 1 เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส 1 เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว 1 เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสังฆธรรม 1 และเพื่อถือตามพระวินัย 1

2. ในด้านการบริหารพระวินัยในสมัย เมื่อยังมีพระสาวกไม่มากนัก พระพุทธองค์ทรงบริหารพระศาสนาด้วยพระองค์เอง โดยมีพระสาวกที่สำคัญ เช่น พระสารีบุตร และพระมหาโมคคัลลานะ ช่วยแบ่งเบาภาระบ้างตามความจำเป็น ต่อมาเมื่อมีพระสาวกเพิ่มขึ้น และมีผู้ขอเข้าอุปสมบทในพุทธ

ศาสนามากขึ้น ก็ได้ทรงอนุญาตให้พระสาวกให้อุปสมบทแก่ผู้เข้ามาขอบวชได้ โดยให้ผู้นั้นขอบวชเปล่งวาจาถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ครั้นต่อมาเมื่อภิกษุเพิ่มขึ้นอีก ทรงมอบความเป็นใหญ่ให้แก่สงฆ์ในการทำกิจกรรมทั้งปวงของพุทธศาสนา เช่น การให้บรรพชาอุปสมบท การกรานกฐิน การกำหนดเขตสีมา การระงับอธิกรณ์ เป็นต้น ซึ่งเท่ากับมอบให้สงฆ์เป็นผู้บริหารงานพระศาสนาตามระเบียบที่ได้ทรงกำหนดไว้นั่นเอง ส่วนการบริหาร คณะสงฆ์ในรูปองค์กร เช่น มหาเถรสมาคม นั้น ไม่บัญญัติในพระวินัย แต่ก็ไม่ได้ขัดพระวินัย เป็นต้น

3. ด้านอธิกรณ์ของสงฆ์ สถาบันตุลาการทางพระพุทธศาสนามีลักษณะบางอย่างคล้ายกับสถาบันตุลาการทางอาณาจักร มีกฎหรือระเบียบที่สังคมาวางไว้เป็นบรรทัดฐานแห่งการกระทำของบุคคลในสังคมา ป้องกันไม่ให้มีการกระทำหรือความประพฤติที่เป็นปฏิปักษ์ต่อความสงบสุขของสังคมา ฝ่ายอาณาจักรมีกฎหมายเป็นหลักในการปกครอง ส่วนฝ่ายพุทธจักรมีวินัยเป็นหลัก ทั้งฝ่ายอาณาจักรและพุทธจักรมีกระบวนการพิจารณาคดีหรืออธิกรณ์ และมีวิธีลงโทษตามโทษานุโทษ แต่ลักษณะการลงโทษตามพระวินัยกับโทษของกฎหมายบ้านเมืองมีข้อแตกต่างกันมาก ความผิดที่ร้ายแรงบางอย่างของบรรพชิต เช่น ความผิดทางเพศ สำหรับฝ่ายอาณาจักรอาจไม่ถือว่าผิด เป็นต้น

พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุตติเมธี, 2546 : 73) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการจัดการและดำเนินการต่างๆ ด้าน เพื่อให้การคณะสงฆ์ซึ่งตั้งอยู่บนฐานของการวัด และเป็นฐานรองรับพระศาสนามีความก้าวหน้า สามารถอำนวยประโยชน์ เสริมสร้างความผาสุก ความถูกต้อง ความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม และแสดงความเมตตาอนุเคราะห์ต่อปวงชน ปราบกษัตริย์ ทั้งทางรูปธรรมและนามธรรม

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต, 2549 : 3) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น (Getting things done through other people) เมื่อว่าตามคานียานนี้ การบริหารในพระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรมสองเดือนนับจากวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ นั่นคือในวันอาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่พระปัญจวัคคีย์ ซึ่งทำให้เกิดพระสงฆ์ขึ้น เมื่อมีพระสงฆ์ขึ้นเป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็ต้องบริหารคณะสงฆ์ ดังนั้นการกำกับดูแลเป็นการควบคุมสมาชิกภายในองค์กร ให้ปฏิบัติหน้าที่ เพื่อบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญแก่การกำกับดูแลคณะสงฆ์เป็นอย่างยิ่ง ดังที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัย เพื่อให้พระสงฆ์ใช้เป็นมาตรฐานควบคุมความประพฤติให้เป็นแบบเดียวกัน พระพุทธเจ้าทรงให้เหตุผลในการบัญญัติพระวินัยไว้ 10 ประการ เช่น เพื่อความผาสุกแห่งคณะสงฆ์ เพื่อข่มบุคคลผู้ริเริงงาย เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสื่อมเสียทั้งในปัจจุบันและอนาคต เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต, 2541 : 2 - 3) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น และนักบริหารมีหน้าที่วางแผน จัดองค์กร แต่งตั้งบุคคล อำนวยความสะดวกและควบคุมทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปในทางเดียวกัน เพื่อสู่เป้าหมาย ที่วางไว้ ส่วนความหมายของการบริหารในทางธรรม คือ วิธีการบริหารต่างๆ ที่ใช้กันทั่วไปพอสรุปได้ 3 ลักษณะ แต่ที่ดีที่สุด คือ แบบถือธรรมหรือหลักการเป็นสำคัญ โดยยึดเอาความสำเร็จเป็นพื้นฐาน ทำให้งานสำเร็จ ไม่เอาความขัดแย้งส่วนตัวมาเกี่ยวข้อง และยินดีรับคำแนะนำจากทุกฝ่าย เพื่อให้ทุกคนมีโอกาสแสดงความสามารถ จะได้ทั้งน้ำใจคนและผลของงาน วิธีนี้เรียกว่า “ธรรมาธิปไตย” คือ ใช้ทั้งพระเดชและพระคุณ

พุทธทาสภิกขุ (ม.ป.ป.) ได้กล่าวว่า การบริหารเป็นการดำเนินไปได้แห่งกิจการที่กระทำด้วย ปัญญา กระทำด้วยความหวัง และต้องทำเพื่อสังคมหรือน้อยที่สุดทำเพื่อตัวเอง ต้องมีการป้องกันและ แก้ไขปัญหาอุปสรรคด้วยสติปัญญา

พระมหาเสริมชัย ชยมงคล (2539 : 3) ได้กล่าวว่า การบริหาร เป็นกายบริหาร การบริหาร วัด และการปกครอง กายบริหาร คือ การดูแลรักษาตนเอง การบริหารวัด คือ การปกครอง ดูแลรักษา พระสงฆ์ สามเณร และบุคคลอื่นๆ ที่อาศัยในวัด ส่วนการปกครองคณะสงฆ์เริ่มจากระดับวัดถึงองค์กร ระดับสูงขึ้นไปในสังคมสังฆมณฑลทั่วประเทศ

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (ส. ศิวลักษณ์) (2538 : 8-15) ได้กล่าวว่า การบริหารงานในเชิงพุทธ ศาสตร์ คือ การบริหารงานทั้งหมด คือ การบริหารตนเอง เป็นการปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนและพัฒนา งาน การพัฒนาตนต้องรู้เท่าทันความโลภ ความโกรธ และความหลง สำคัญต้องมีสติ

วีระ อัมพันธ์ (2526 : 1 - 10) ได้กล่าวว่า การบริหารต้องใช้ความรู้ในภาคทฤษฎีและภาค ปฏิบัติในการบริหารงาน ต้องอาศัยบุคคล (Man) เงินทุน (Money) อุปกรณ์ต่างๆ (Material) และการจัดการ (Management) และควรนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการสร้างความมั่นคงทางจิตใจ

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (2550 : 25 - 32) ได้กล่าวว่า ผู้บริหารงานที่ดีจะต้องมีวิธีการ บริหารงานที่จะทำให้ชนะใจลูกน้อง ธรรมะสำหรับผู้บริหารงาน คือ จะต้องมีความหนักแน่น มั่นคง และสามารถเป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้องได้ มีความสามารถในการแบ่งงาน ให้ลูกน้องทำตามความชำนาญของแต่ละบุคคล และรู้จักกระจายอำนาจให้แก่ลูกน้องได้ช่วยแบ่งเบา ภาระของตนเอง ดังนั้น ผู้บริหารงานที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวมในการทำงานของบุคคลในองค์กร

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต, 2549 : 3 - 5) ได้กล่าวว่า การบริหารเป็นวิธีการ ทำให้งานสำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น (Getting Things Done Through Other People) และยังคงกล่าวว่า หน้าที่ ของผู้บริหารเป็นกรอบในการพิจารณาของผู้บริหารให้สำเร็จ มี 5 ประการ (POSDC) ดังนี้ คือ

1. P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินงาน เพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลเพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

2. O คือ Organizing หมายถึง การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำ และการกระจายอำนาจ

3. S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนาบุคลากร และการใช้คนให้เหมาะสมกับงาน

4. D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการตามแผนบริหาร ต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และต้องมีภาวะผู้นำ

5. C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการปฏิบัติงานภายในองค์กร รวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2544 : 32 - 33) ได้แสดงถึง คุณสมบัติของผู้บริหารที่ได้ฝึกฝนพัฒนาแล้วอย่างบูรณาการหรือแบบองค์รวมไว้ 4 ด้าน ดังนี้

1. ภาวิตกาย มีกายที่พัฒนาแล้ว คือ มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพในทางที่เกื้อกูลและได้ผลดี เริ่มแต่รู้จักใช้อินทรีย์ เช่น ตาหู ฟัง จมูกดมกลิ่น ลิ้นลิ้มรส กายสัมผัส ใจรับรู้ อารมณ์ อย่างมีสติ ดูเป็น ฟังเป็น ให้ได้ปัญญา บริโภคปัจจัย 4 และสิ่งของเครื่องใช้ ตลอดจนเทคโนโลยี อย่างฉลาดได้ผลตรงเต็มตามคุณค่า

2. ภาวิตศีล มีศีลที่พัฒนาแล้ว คือ มีพฤติกรรมทางสังคมที่พัฒนาแล้ว ไม่เบียดเบียนก่อความเดือดร้อนเวรภัย ตั้งอยู่ในวินัยและมีอาชีพที่สุจริต มีความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะที่เกื้อกูลสร้างสรรค์ และส่งเสริมสันติสุขแก่สังคมและแก่โลก

3. ภาวิตจิต มีจิตที่พัฒนาแล้ว คือ การศึกษาที่ฝึกฝนพัฒนาในด้านจิตหรือระดับจิตใจ ได้แก่ การพัฒนาในด้านคุณสมบัติต่างๆ ของจิต 3 ด้าน ดังนี้

3.1 ด้านคุณธรรม มีความเมตตากรุณา ความมีไมตรี ความเห็นอกเห็นใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสุภาพอ่อนโยน ความเคารพ ความซื่อสัตย์ ความกตัญญู

3.2 ด้านความสามารถของจิต มีความเข้มแข็งมั่นคง ความเพียรพยายาม ความกล้าหาญ ความขยัน ความอดทน ความรับผิดชอบ ความมุ่งมั่นแน่วแน่ ความมีสติ ความมีสมาธิ

3.3 ด้านความสุข เช่น ความมีปีติอิ่มใจ ความสดชื่นผ่องใส ความรู้สึกพอใจ การมีจิตใจที่ร่าเริง ความมีจิตใจสงบสุข

4. ภาวิตปัญญา มีปัญญาที่พัฒนาแล้ว หมายถึง การศึกษาที่ฝึกพัฒนาในด้านการรู้ความจริง เริ่มตั้งแต่ความเชื่อที่มีเหตุผล ความเห็นที่เข้าสู่แนวทางของความเป็นจริง การรู้จักหาความรู้ การรู้จักคิดพิจารณา การรู้จักวินิจฉัยไตร่ตรอง การรู้จักทดลอง การรู้จักตรวจสอบ ความรู้ความเข้าใจ

ความหยิ่งรู้เหตุผล การเข้าถึงความจริง การนำความรู้มาใช้แก้ไขปัญหา และคิดการต่างๆ ในทาง
 เกื้อกูลสร้างสรรค์ เฉพาะอย่างยิ่งเน้นการรู้ตรงตามความเป็นจริง หรือรู้เห็นตามที่มีนเป็น ตลอดจน
 รู้แจ้งความจริงที่เป็นสากลของสิ่งทั้งปวงจนถึงขั้นรู้เท่าทันธรรมชาติของโลกและชีวิตที่ทำให้มีจิตใจ
 เป็นอิสระ ปลอดปัญหา ไร้ทุกข์ เข้าถึงอิสรภาพโดยสมบูรณ์

พระธรรมวรานายก (โอภาส นินฺตติเมธี) (2546 : 68 - 71) ได้นำเสนอ คุณลักษณะของพระ
 นักปกครองที่ดีไว้ดังนี้

1. ต้องมีเกียรติคุณ 3 ประการ คือ สิล มีความเคร่งครัดระเบียบวินัย อาจารย์มีมารยาทต่อ
 ผู้ใหญ่ ผู้น้อย และคนเสมอกัน วัตร สันตจิตชัดเจนในการทำงาน
2. ต้องมีจุดเด่น 4 ประการ คือ ไม่ห่าง ไม่ว่าง เจริญอกงาม และมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน
3. ต้องมีวิญญานของพระสงฆ์ 4 รัก คือ รักวัดเหมือนบ้าน รักงานเหมือนชีวิต รักลูกศิษย์
 เหมือนลูกหลาน และรักชาวบ้านเหมือนญาติพี่น้อง
4. ต้องละเว้นอกติ 4 ประการ คือ นันทาคติ ลำเอียงเพราะความรัก ความชอบโทสาคติ
 ลำเอียงเพราะความโกรธ ความเกลียดชัง โมหาคติ ลำเอียงเพราะความหลง ความโง่เขลาขมขาย ภยากติ
 ลำเอียงเพราะเกรงกลัวอิทธิพล
5. ต้องเจริญพรหมวิหารธรรม 4 ประการ คือ เมตตา ตั้งความรักความปรารถนาดีต่อผู้น้อย
 กรุณา มีใจสงสาร คิดช่วยเหลือผู้น้อยในคราวประสบทุกข์ มุทิตา มีใจพลอยยินดีด้วยเมื่อผู้น้อย ได้ดี
 อุเบกขา มีใจเป็นธรรม มีเหตุผล วางตนเป็นกลาง
6. ต้องประพฤติธรรมของผู้น้อยผู้บังคับบัญชาเหนือตน 5 ประการ คือ กตัญญูกตเวที ยอมรับ
 และตอบแทนบุญคุณท่านผู้มีพระคุณ พาหุสัจจะ ยอมรับฟังท่านมากๆ โสวัจสสตา ว่าง่ายสอนง่าย
 อปายชนะ อ่อนน้อม ถ่อมตน สัมมาคารวะ ให้ความสำคัญต่อท่านมากๆ
7. ต้องมีภาวะแห่งผู้นำ 6 ประการ คือ ไปมาหาสู่ อยู่ร่วมด้วย ช่วยทำกิจ จิตประสาน งานดำเนิน
 และประเมินผล
8. ต้องมีคุณธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน 6 ประการ คือ มีเมตตาทายกรรมต่อกัน มีเมตตา
 วจิธรรมต่อกัน มีเมตตาตามโนกรรมต่อกัน แบ่งปันลาภที่ได้มาโดยชอบธรรมแก่เพื่อน สหพรหมจารี
 มีศีลสามัญตา และมีทิวฐิตามัญญาตา
9. ต้องเป็นกัลยาณมิตรของผู้ร่วมงานด้วยคุณธรรม 7 ประการ คือ ปิโย น่ารัก กรุ น้าเคารพ
 ภาวนียโย น่ายกย่อง วัตตา พุดเป็น วจนักขโม อคทนต่อเสียงสะท้อนได้ คัมภีร์ริง กะถักกัตตา ทำเรื่องยาก
 ใ้ได้ง่าย โน จักฐาน นโยชเย ไม่ชักชวนใครไปในทางเสียหาย
10. ต้องมีคุณธรรมนำหมู่คณะไปสู่ความเจริญ 7 ประการ คือ 1. หมั่นประชุมหารือกัน
 เนื่องนิตย์ 2. พร้อมเพริยกันทำกิจเนื่องนิตย์ 3. เคารพกฎประจำทำให้ดี 4. ประชานมีฟังท่านงานดำเนิน

5. ทั้งเล็กใหญ่ยกย่องกัน ไม่หยันหยาม 6. สิ่งดีงามดำรงอยู่ชูสรรเสริญ และ 7. น้อมรับผู้ทรงธรรม ไม่กำเกิ่น ชาติจำริยศาศน์เรื่องรุ่งพวยพุ่งเอย

11. ต้องมีธรรมสำหรับนักปกครอง 10 ประการ คือ 1. ทาน การให้ 2. สีล การประพฤติดี ประพฤติชอบเรียบร้อยดีงาม 3. บริจาค การเสียสละสุขส่วนน้อย เพื่อประโยชน์สุขส่วนใหญ่ 4. อาชวะ ความซื่อสัตย์ 5. มัทวะ ความอ่อนโยน 6. ตบะ ความเพียรเป็นเครื่องเผาผลาญความชั่ว 7. อักโกระ ความเยือกเย็นไม่กริ้วโกรธ 8. อวิหิงสา ความไม่เบียดเบียนผู้อื่น 9. ขันติ ความอดทน อดกลั้น อดออม และ 10. อวิโรธนะ การไม่มีรอยพิรุณ การไม่ทำผิดชนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม

สรุปได้ว่า การบริหารในทางพระพุทธศาสนา หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์ในการที่จะร่วมมือกันทำกิจการขององค์กรให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ โดยใช้กระบวนการดำเนินงานและทรัพยากรที่เหมาะสม มีประสิทธิภาพ และถือหลักกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการบริหารและสร้างความมั่นคงทางจิตใจ

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

การบริหารกิจการคณะสงฆ์เป็นการบริหารงานของคณะสงฆ์ทุกท่านที่จำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อการดูแลคณะสงฆ์ ดังนั้นจึงได้มีการออกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เพื่อเป็นรูปแบบของการดูแลและการปกครองคณะสงฆ์ให้อยู่อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม การกิจของคณะสงฆ์และการพระศาสนา มี 6 ประการ คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์

2.3.1 การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการปกครอง

การปกครอง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556 : 693) หมายถึง ดูแล ค้ำครอง ระวังรักษา และบริหาร โดยการจัดโครงสร้างปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน เป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 การปกครองคณะสงฆ์เป็นการปกครองตามพระธรรมวินัย คือ การปกครองคณะสงฆ์จะยึดพระธรรมวินัยเป็นธรรมนูญการปกครอง โดยใช้อำนาจรัฐและจารีตเป็นหลักอุดหนุนการปกครองสงฆ์ หากมีความไม่เรียบร้อยเกิดขึ้นในคณะสงฆ์ต้องอาศัยอำนาจรัฐมาช่วยจัดการแก้ไขความไม่เรียบร้อย ในรัฐสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงถวายอำนาจรัฐช่วยคณะสงฆ์จัดระบบการปกครอง ทรงตราพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 ต่อมาในรัฐสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้ยกเลิกพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 และได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

พ.ศ. 2484 จัดระบบการปกครองใหม่ให้มีรูปแบบคล้ายกับการปกครองราชอาณาจักร ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้ยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 เพื่อจัดระบบการปกครองคณะสงฆ์ในรูปแบบใหม่ จึงได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และต่อมาในปี พ.ศ. 2535 ได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ใช้เป็นรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์และเป็นหลักจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ กงคฺพลฺ โย), 2540 : 1) ทั้งนี้ ยังมีนักวิชาการได้ให้ความหมายการปกครองคณะสงฆ์ไว้หลายท่าน ดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2539 : 55 - 56) ได้กล่าวถึงความหมายการปกครองตามทัศนะของพระพุทธศาสนาว่า การปกครองตามความหมายในพระพุทธศาสนาเป็นการปกครองเพื่อการศึกษา การปกครองและความสงบเรียบร้อยที่เกิดจากการปกครองนั้นมีใช้จุดหมายในตัวแต่เป็นเพียงปัจจัย คือ สภาพเอื้อ เพื่อช่วยให้แต่ละบุคคลบรรลุจุดหมายแห่งการศึกษาหรือเพื่อเป็นหลักประกันของการศึกษา จึงถือคติได้ว่าการปกครองที่มีขึ้นเป็นของการศึกษาและเพื่อการศึกษาทั้งสิ้น ถ้าไม่ปกครองด้วยการศึกษาก็ต้องปกครองด้วยอำนาจ เมื่อปกครองด้านอำนาจก็เกิดความรู้สึกในเชิงปฏิบัติที่เอียงไปในทางที่จะขัดแย้งกัน ด้วยเหตุนี้การปกครองแบบใช้อำนาจจึงก่อให้เกิดปัญหาเริ่มตั้งแต่ความขัดแย้งในจิตใจเป็นต้นไป ทำให้ยิ่งต้องเพิ่มการใช้อำนาจให้อำนาจและจะเน้นการลงโทษมากยิ่งขึ้นตามลำดับ ไม่ใช้การปกครองแบบพยายามสร้างคนดี แต่เป็นการปกครองแบบพยายามกำจัดคนเลวนั่นเอง

พระพุทธวรญาณ (ทองย้อย กิตฺติทินฺโน) (2548 : 76 - 77) ได้กล่าวว่า งานปกครองเป็นงานลึกซึ้ง กว้างขวาง ยิ่งใหญ่ ละเอียดย่อน ยิ่งกว่างานทั้งหลาย และเป็นงานที่ทำไม่เสร็จ ต้องคอยปรับปรุง เปลี่ยนแปลง ให้เหมาะสมแก่สภาพการณ์ปัจจุบันอยู่ตลอดเวลา ถ้างานปกครองดำเนินไปอย่างไร งานอื่นๆ ก็จะดำเนินไปอย่างนั้น ถ้างานปกครองดำเนินไปไม่ได้ งานบริหารลักษณะอื่นๆ ก็ดำเนินไปไม่ได้เช่นกัน

พระธรรมวรนายก (โอภาส นิสฺสุตฺติเมธี) (2546 : 59) ได้กล่าวถึงการปกครองคณะสงฆ์ว่า ผู้ปกครองคณะสงฆ์ทุกชั้นต้องมีจิตสำนึกรับผิดชอบ ควบคุม สอดส่อง ดูแล และส่งเสริม โดยถือหลักเป้าหมาย 5 ข้อ คือ

1. เพื่อเสริมสร้างสัมพันธภาพ
2. เพื่อรับทราบปัญหาข้อขัดแย้ง
3. เพื่อขอร้องให้ช่วยกันทำงานตามอำนาจหน้าที่
4. เพื่อติดตามมาชี้แจงเพิ่มเติมและดูงานตามที่สั่ง
5. เพื่อรับฟังข้อเสนอแนะและนำไปแก้ไขปรับปรุงกิจการคณะสงฆ์ให้ดีขึ้น

โดยยึดหลักว่า พระภิกษุเป็นฐานรองรับวัด วัดเป็นฐานรองรับพระสงฆ์ พระสงฆ์เป็นฐานรองรับพระพุทธศาสนา

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) (2540 : 87) ได้กล่าวว่า การควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม หมายถึง งานในหน้าที่ของพระสังฆาธิการในการปกครองดูแลพระภิกษุสามเณรในเขตการปกครองของตนให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้องตามหลักพระธรรมวินัยและตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ทั้งนี้ คำว่า “การปกครอง” แปลว่า การควบคุมดูแลรักษาควบคุมให้ท่านอยู่ในที่ที่ท่านควรจะอยู่

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงฺคโล) (2548 : 130) ได้กล่าวว่า การบริหารหมู่คณะ คือ การปกครองดูแล ตลอดทั้งแนะนำสั่งสอนอบรมพระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอยู่ในวัดให้ประพฤติอยู่ในพระธรรมวินัยตามกฎหมายของบ้านเมือง กฎข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง และการประกาศของมหาเถรสมาคม

พระเมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ฐมฺมจิตฺโต) (2539 : 76) ได้กล่าวว่า การปกครองคณะสงฆ์ก็ไม่จำเป็นต้องเลียนแบบระบบราชการที่ชักช้าไม่ทันการ และคณะสงฆ์อาจจะคิดระบบการปกครองให้มุ่งพัฒนาให้วัดแต่ละวัดให้เข้มแข็ง เป็นที่พึ่งของชุมชนอย่างแท้จริง จากนั้นวัดทั้งหลายก็ต้องสร้างเครือข่ายโยงใยร่วมกันทำงานทั่วประเทศ ทั้งพยายามลดขั้นตอนสายบังคับบัญชาที่ซ้ำซ้อนไม่ทันการณ์ โดยปรับปรุงระบบพระสังฆาธิการหรือทำเอนจินีริ่งให้กับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ การปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันถือว่าการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประธาน มีการบังคับบัญชากันลงไปตามลำดับชั้น นับตั้งแต่ระดับมหาเถรสมาคมลงไปจนถึงเจ้าอาวาสอันเป็นการปกครองบังคับบัญชาตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535

สรุปได้ว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการปกครอง เป็นการดำเนินการของเจ้าคณะผู้ปกครอง มีเจ้าอาวาส เป็นต้น ที่ดำเนินการสอดส่องดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยภายในวัด โดยจะต้องคำนึงถึงพระธรรมวินัย กฎ ระเบียบ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายบ้านเมือง พร้อมทั้งตระหนักถึงแนวทางความเจริญมั่นคงของวัด โดยพัฒนาวัดให้มีศักยภาพที่เอื้อประโยชน์ต่อประชาชน ชุมชน และสังคม ให้เกิดการมีส่วนร่วมของบุคลากรภายในวัดและบุคลากรภายนอกวัด เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาวัดให้เจริญมั่นคงควบคู่ไปกับชุมชนส่วนรวมตามเป้าหมายของ “บวร” คือ บ้าน วัด และโรงเรียน

2.3.2 การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการศึกษา

การศึกษา หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา ของบรรพชิต และคฤหัสถ์ เป็นกิจการของคณะสงฆ์ประการหนึ่งที่สำคัญยิ่ง ในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม มีความตอนหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศึกษา” ของคณะสงฆ์ (ม.15 ตรี) และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง มหาเถรสมาคมได้กำหนดวิธีดำเนินการควบคุมและส่งเสริมการศึกษาศาสนิกายว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศึกษาศาสนิกายให้ดำเนินไปด้วยดี” (วิรัช ธีรพันธุ์เมธี และทองใบ ชีรานันท์ทางกูร, 2546 : 34, 205) และยังมีนักวิชาการได้ให้ความหมายการศึกษาศาสนิกายไว้หลายท่าน ดังนี้

ชำเลื่อง วุฒิจันทร์ (2536 : 387) ได้ให้ความหมาย การศึกษาศาสนิกาย ไว้ว่า การศึกษาปริยัติธรรม และการศึกษาอื่นๆ อันควรแก่สมณะ

พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ กุญชรปญฺญ) (2548 : 25) ได้ให้ความหมาย การศึกษาศาสนิกาย ไว้ว่า การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนาของบรรพชิตและคฤหัสถ์ หรือการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติศาสตร์ ซึ่งเป็นหนึ่งในสามธรรม 3 ของบรรพชิตและคฤหัสถ์ แต่ในปัจจุบันพระปริยัติศาสตร์นั้น เรียกสั้นๆ ว่า “พระปริยัติธรรม” แต่เดิมนั้นองค์พระมหากษัตริย์ทรงดำเนินการจนเรียกการสอบว่า “สอบในสนามหลวง” โดยอาราธนาพระมหาเถระ พระเถระเป็นแม่กองและกรรมการสอบ ปัจจุบันนี้ แม้คณะสงฆ์จะรับมาดำเนินการเอง แต่ก็ยังคงอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ ระเบียบการจัดศึกษายังคงเป็นไปตามจารีตที่เคยถือปฏิบัติสืบมา เพราะยังมีได้มีระเบียบมหาเถรสมาคมกำหนดวิธีดำเนินการศึกษา การแต่งตั้งแม่กองบาลีสนามหลวงและแม่กองธรรมสนามหลวงคงเป็นไปตามจารีตเดิม โดยหลักการแบ่งการศึกษาพระปริยัติธรรมออกเป็น 2 แผนก คือ แผนกบาลี 1 แผนกธรรม 1 แผนกบาลี เรียนบาลีไวยากรณ์แล้วเรียนแปลภาษาบาลีเป็นภาษาไทย และแปลภาษาไทยเป็นภาษาบาลี ชั้นเรียนแผนกบาลี ใช้นักธรรมเป็นองค์จำกัดลิตธิ แบ่งเป็น 9 ชั้น คือ ชั้นบาลีไวยากรณ์ ชั้นประโยค 1 - 2 ชั้นประโยค ป.ธ.3, 4, 5, 6, 7, 8 และ 9 ผู้สอบได้ประโยค ป.ธ.3 ได้รับการแต่งตั้งเป็นเปรียญ คือ ทรงตั้งเป็น “พระมหา” “สามเณรเปรียญ” ชั้นประโยค 1 - 2 ได้รับวุฒิปัตร์ชั้นประโยค ป.ธ.3 - 8 ได้รับประกาศนียบัตรและพัทธศ ชั้นประโยค ป.ธ.9 ได้รับปริญญาบัตรและพัทธศเป็นปริญญาตรีทางศาสนา และถ้าสามารถสอบชั้นประโยค ป.ธ.9 ได้ในขณะที่เป็นสามเณร ทรงพระกรุณาโปรดให้การอุปสมบทสามเณรรูปนั้น อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ เรียกว่า “บวชนาคหลวง” ผู้สอบได้เปรียญธรรม 9 ประโยค อยู่ในสมณเพศได้รับนิยัตถ์เท่ากับพระราชาคณะชั้นสามัญผู้มีวิทยฐานะชั้นประโยค ป.ธ.3 หรือเท่ากับพระคณาจารย์เอก แผนกธรรมเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาที่นักปราชญ์แปลจากภาษาบาลีเป็นภาษาไทยแล้ว และเรียบเรียงสำนวนให้เหมาะสม มีอยู่ 2 ประเภท คือ สำหรับพระภิกษุสามเณร เรียกว่า “นักธรรม”

สำหรับคฤหัสถ์เรียกว่า “ธรรมศึกษา” โดยชั้นจัดเป็น 3 คือ ชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก เฉพาะนักธรรมจัดเป็นวิทยฐานะของพระภิกษุสามเณรในระดับหนึ่งแต่ละชั้นมีประกาศนียบัตรเป็นสำคัญ

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺญ) (2540 : 41) ได้กล่าวเกี่ยวกับการจัดการศาสนศึกษาไว้ว่า คณะสงฆ์ยังมีได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้โดยชัดเจน แต่โดยหลักสูตรและเนื้อหาวิชาแล้ว คงอนุมานได้ว่ามีวัตถุประสงค์ 9 ประการ คือ

1. เพื่อพระสงฆ์รักษาตนและหมู่คณะ
2. เพื่อใช้อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
3. เพื่อใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมของพระศาสนา
4. เพื่อใช้ในกิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนา
5. เพื่อรักษาหลักพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา
6. เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา
7. เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา
8. เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม
9. เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม

พระมหาสมทรง สิรินธโร และคณะ (2548 : 23) ได้กล่าวว่า บทบาทที่วัดและพระสงฆ์จะทำได้ คือ การศึกษา การเผยแผ่ และการสงเคราะห์ ซึ่งในส่วนของการศึกษานั้นเป็นการให้บริการด้านการศึกษาแก่พระสงฆ์ คือ การมีโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ นับเป็นทางหนึ่งในการสร้างอุบาสก อุบาสิกา ให้ได้พุทธศาสนิกชนที่มีคุณภาพและเป็นกำลังของศาสนา อีกประการหนึ่งก็คือ การไปสอนวิชาศีลธรรมตามโรงเรียนต่างๆ เป็นการอนุเคราะห์สังคมด้วยธรรมทาน การที่ให้พระสงฆ์ได้เข้าไปมีบทบาทในการศึกษาของชาติดังกล่าวนี้ จะทำให้เยาวชนและสังคมเห็นความสำคัญของวัดและพระสงฆ์

พระเทพเวที (ประยูร ปรยุตโต) (2531 : 27 - 32) ได้แสดงทัศนะไว้ว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมในปัจจุบันยังไม่เพียงพอที่จะเตรียมบุคคลในพระศาสนาให้มีความพร้อมที่จะรักษาพระศาสนาไว้ได้ หลักสูตรที่มีอยู่ก็มีขอบเขตคับแคบและจำกัดอย่างเดียว เพราะฉะนั้น จะต้องมีการปรับปรุงคุณภาพ ปรับปรุงเนื้อหา ปรับปรุงหลักสูตรให้ทันต่อสภาวการณ์ เพื่อให้พระสงฆ์มีความรู้เท่าทันต่อสภาพปัจจุบัน และสามารถที่จะนำความรู้ทางพระศาสนามาประยุกต์ใช้ในการเผยแผ่ให้คนในสมัยปัจจุบันนี้เข้าใจ มองเห็นคุณค่า และใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ และในแง่ขอบเขตของการศึกษา นอกจากปรับปรุงเนื้อหาของวิชาแล้ว จะต้องขยายขอบเขตวิชาให้กว้างออกไปอีก เพราะด้านการศึกษาศาสนานั้น จะศึกษาเฉพาะตัวศาสนาเพียงอย่างเดียวไม่ได้ จำเป็นต้องอาศัยหลักวิชาการอื่นๆ เช่น อักษรศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และประวัติศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งจะเป็นบูรพาคของผู้ที่ศึกษาธรรมชั้นสูงต่อไป

พระราชวรมุณี (ประยูร ปยุตโต) (2530 : 51 - 52) ได้ให้ความหมายและความสัมพันธ์ของคำว่า “พุทธศึกษา” และ “จริยศึกษา” ไว้ดังนี้ ตามความหมายของพระพุทธศาสนาที่แท้จริงแล้ว พุทธศึกษาจะไม่แยกจากจริยศึกษา เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว พระองค์มีจริยะมาพร้อม เสรีทรงสมบูรณ์ด้วยพุทธคุณทั้งสอง คือ ปัญญาที่แท้มากับคุณธรรม มีกรุณา เป็นต้น และเป็นพื้นฐานของการแสดงออกที่ถูกต้องอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นจริยธรรมในตัวของตนเอง เพราะฉะนั้นในแง่ของพุทธศาสนาจึงถือว่าตัวหลักเป็นตัวของการศึกษา การศึกษานั้นเป็นทั้งตัวการพัฒนาและเป็นเครื่องมือสำหรับพัฒนา คือ เป็นการพัฒนาตัวบุคคลขึ้น โดยพัฒนาตัวคนทั้งคนหรือชีวิตทั้งชีวิต ตัวคนพัฒนานั้น คือ การศึกษา เมื่อผู้เรียนมีการศึกษาอย่างนี้แล้วก็เอาคุณสมบัติที่ตัวมีซึ่งเกิดจากการศึกษานี้ไปเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตและสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ การศึกษาก็เลยเป็นเครื่องมือของการพัฒนา

การพัฒนามนุษย์หรือการพัฒนาชีวิตจะเป็นไปได้ด้วยดี ต้องอิงอาศัยความเชื่อ ความมั่นใจ และความรู้ความเข้าใจที่เป็นพื้นฐานสำคัญ 2 ประการ คือ

1. ความเชื่อและความมั่นใจในธรรมชาติของมนุษย์ว่าเป็นสัตว์ที่ฝึกฝนพัฒนาได้ และมีวิสัยแห่งการพัฒนาได้อย่างสูงสุด การพัฒนาคนนั้นมีลักษณะเด่นอันหนึ่ง คือ การดึงศักยภาพที่มีอยู่ในตัวมนุษย์แต่ละคน ออกมาพัฒนาให้งอกงามอย่างเต็มที่ และใช้ให้ได้ผลดีที่สุด

2. การทำให้บุคคลแต่ละคนรู้จักตัวเองและความพร้อมความสามารถในการที่จะตอบรับสิ่งภายนอก

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2539 : 77) ได้ให้ความหมายการศึกษาไว้ว่า การศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆ อันสมควรแก่สมณะ การศาสนศึกษาของสงฆ์แต่เดิมนั้น เริ่มต้นมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล และบุคคลที่เข้ามาสู่สังฆมณฑลในครั้งพุทธกาลตามประวัติส่วนมากมักจะได้รับการศึกษาทั้งคฤหาโลกและคฤหาธรรมมาเป็นอย่างดีตามลัทธิศาสนาในสมัยนั้น เป็นต้นว่า เรียนจบไตรเพทมาก่อนการศึกษาของสงฆ์ ในสมัยพุทธองค์ ยังทรงพระชนม์อยู่มี 2 ประการ คือ

1. คันถะธูระ คือ ธูระฝ่ายคัมภีร์ กิจด้านการเรียน

2. วิปัสสนาธูระ คือ ธูระฝ่ายเจริญวิปัสสนา กิจด้านการบำเพ็ญภาวนาหรือเจริญพระกรรมฐาน ซึ่งรวมทั้งสมณะด้วย เรียกรวมเข้าในวิปัสสนาโดยฐานเป็นส่วนกลุ่ม

พระครูวินัยธรประจักษ์ จุกกธมฺโม (2545 : 75 - 76) ได้ให้ทัศนะไว้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong education) ของมนุษย์ และเป็นกระบวนการที่สนับสนุนการดำเนินการให้มีผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) อันประกอบด้วย การดำเนินการตลอดชีวิตของมนุษย์ การจัดที่มีการวางแผนทำให้ได้รับความรู้ ทักษะ และเจตคติ

อันจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิตซึ่งเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา จนในที่สุดทำให้บุคคลได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากแรงจูงใจของผู้เรียนที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง ใช้แหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท ทั้งแบบในระบบ (Formal) นอกกระบบ (Non formal) และไม่เป็นทางการหรือตามอัธยาศัย (Informal) อย่างแท้จริง และสมบูรณ์ของการศึกษา

กรมการศาสนา (2539 : 1) ได้ให้ความหมาย การศาสนศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษา พระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ ทั้งแผนกธรรมบาลี และแผนกสามัญศึกษา รวมทั้งการส่งเสริมพระภิกษุสงฆ์สามเณรให้ศึกษาพระปริยัติธรรมทุกๆ วิธีที่ไม่ขัดแย้งต่อพระธรรมวินัย

สรุปได้ว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการปกครอง เป็นการจัดการศึกษาให้กับภิกษุสามเณร สนับสนุนส่งเสริมพระภิกษุสามเณรให้มีโอกาสศึกษาพระปริยัติธรรมและวิชาต่างๆ ทุกๆ วิธี ซึ่งมีตั้งแต่ประถมศึกษาจนถึงอุดมศึกษา โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย เพื่อเป็นองค์ความรู้ รักษาตนและหมู่คณะ พัฒนาตนเองให้มีความรู้และใช้ความรู้อบรมสั่งสอนแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ เพื่อเป็นการสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนาสืบไป

2.3.3 การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษา เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนจนเจือ หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนจนเจือการศึกษาอื่น นอกการศาสนศึกษาหรือสถาบันการศึกษา หรือผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), 2540 : 101) เป็นการสงเคราะห์ประชาชนให้ได้รับการศึกษาโดยอาศัยศาลาหรือเสนาสนะใดๆ ของวัดเป็น โรงเรียนหรือพระสงฆ์ วัดและคณะสงฆ์ให้การสนับสนุนแก่สังคม เป็นการศึกษาที่นอกเหนือจากการศึกษาภาคปริยัติธรรม พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ให้ความหมายและแนะนำการจัดการเกี่ยวกับเรื่องการศึกษาสงเคราะห์ไว้ว่า การศึกษาสงเคราะห์ เป็นการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้ศึกษาเล่าเรียน ทั้งทางโลกและทางธรรม นอกเหนือจากการสงเคราะห์ในวัดหรือสถานที่ศึกษาต่างๆ การตั้งศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ การดึงเด็กและเยาวชนมาศึกษาธรรม การเปิดสอนธรรมศึกษาให้แก่เด็กและนักเรียน การจัดพระสงฆ์ให้เข้าอบรมในสถานที่ศึกษา การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนและการมอบทุนการศึกษาสงเคราะห์ การตั้งทุนมูลนิธิเพื่อการศึกษาเหล่านั้น จัดเป็นการศึกษาสงเคราะห์ (พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2546 : 76) ทั้งนี้ ยังมีนักวิชาการได้ให้ความหมายการศึกษาสงเคราะห์ไว้หลายท่าน ดังนี้

พระครูปลัดอาทิตย์ อุดมเวที (2546 : 80) ได้กล่าวว่า การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล อุดหนุน จนจนเจือ การศึกษาอื่นหรือสถาบันการศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) (2540 : 48 - 49) ได้กล่าวว่า การศึกษาสงเคราะห์ที่ พระสงฆ์ดำเนินการในลักษณะนี้ เป็นการจัดการศึกษาซึ่งแบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ

1. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา และโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตาม พระราชประสงค์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระภิกษุในพระศาสนาได้จัดการศึกษาตามหลักสูตร ของกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อสงเคราะห์เด็กและเยาวชนของชาติและพระภิกษุสามเณรส่วนหนึ่ง เป็นเหตุให้เด็กและเยาวชนได้เข้าใกล้วัดและได้ศึกษาหลักธรรมทางศาสนา

2. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีความมุ่งหมายให้วัดและพระสงฆ์ให้การศึกษ าอบรมปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน เป็นโอกาสให้พระสงฆ์ ได้ใช้วิชาการศึกษา เพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติ ด้วยหลักธรรมของพระศาสนา

3. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด มีความมุ่งหมายให้วัดได้ช่วยอบรมบ่มนิสัยเด็กก่อน วัยเรียน เพื่อปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมแต่ยังเด็ก ทั้งเป็นการให้โอกาสวัดและพระสงฆ์ได้ร่วม พัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติตั้งแต่วัยเด็ก

4. โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณรศึกษา เล่าเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ แผนกสามัญศึกษา และมีการศึกษาวิชาพระปริยัติธรรม หมวดภาษาบาลี หมวดพระธรรมวินัย และศาสนปฏิบัติอีกส่วนหนึ่ง โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนก สามัญศึกษา มีการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนก สามัญศึกษา พ.ศ. 2537 และอยู่ในสังกัดกรมการศาสนา ขณะนี้มีวัดต่างๆ จำนวนมาก จัดตั้ง โรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา แต่ยังมีได้จัดเป็นการศาสนศึกษาหรือการศึกษาสงเคราะห์ แต่โดยรูปการนั้นน่าจะจัดเป็น “การศึกษาสงเคราะห์” มากกว่า เพราะเป็นการศึกษา เพื่อสงเคราะห์ พระภิกษุสามเณรให้มีการศึกษาเล่าเรียนวิชาสามัญศึกษา ทั้งผู้เรียนและผู้สอนก็นั้นหนักทางวิชาสามัญ ศึกษา

พระราชสีมาภรณ์ (โอภาส นิรุติเมธี) (2539 : 130) ได้กล่าวว่า การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษา เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล การช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษาหรือสถาบันการศึกษาอื่น นอกจากการศาสนศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษา หรือกระบวนการสงเคราะห์ปวงชน ทั้งก่อนวัยเรียน ในวัยเรียนให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียนอย่างต่อเนื่องในเรื่องต่างๆ ตามสมควร

กรมการศาสนา (2522 : 5 - 6) ได้กล่าวว่า การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษา ที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา และการจัดการศึกษาในการเตรียมความพร้อมแก่เด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์พระพุทธ ศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียนเอกชนการกุศลของวัด การมอบทุน การศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษา เป็นต้น

บุญศรี พานะจิตต์ (2545 : 20) ได้กล่าวว่า การศึกษาสงเคราะห์ เป็นบทบาทและภารกิจของ ศึกษาศาสตร์ที่สำคัญประการหนึ่ง กล่าวคือ เป็นการสงเคราะห์ประชาชนด้านการศึกษาให้มีความรู้ ความสามารถที่จะดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือ เกื้อกูลและการช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษาหรือสถาบันการศึกษานอกจากการศาสนศึกษาหรือ บุคคลผู้กำลังศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
2. โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา
3. โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์
4. โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์
5. โรงเรียนอบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด

ไพบุลย์ เสียงก้อง (2547 : 193) ได้กล่าวว่า การศึกษาสงเคราะห์นั้นเป็นการจัดการศึกษา ให้แก่ประชาชนทั่วไป ซึ่งปัจจุบันดำเนินการ ดังนี้

1. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งเผยแผ่พระพุทธ ศาสนา ผู้เรียนส่วนใหญ่เป็นนักเรียนในโรงเรียนสามัญ แบ่งเป็นระดับชั้น คือ ชั้นเตรียม รับนักเรียน ประถมศึกษาปีที่ 1 - 3 ชั้นต้น รับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 ชั้นกลาง รับนักเรียนมัธยมศึกษา ปีที่ 1 - 3 และชั้นสูง รับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6 ส่วนหลักสูตรการสอน จะมี 2 ประเภท คือ วิชาบังคับ ได้แก่ ประวัติพระพุทธศาสนา วิชาธรรม และศาสนพิธี และประเภทที่ 2 คือ วิชาเลือก โดยแต่ละโรงเรียนจะเลือกวิชาตามความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ความพร้อมของโรงเรียน ความต้องการของท้องถิ่น และความเหมาะสมของเวลา งบประมาณดำเนินการ โดยกรมศาสนา และ เงินอุดหนุนจากโรงเรียนที่ตั้งศูนย์

2. ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ภายในวัด เป็นศูนย์ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อฝึกอบรมปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามให้แก่เด็ก ตลอดจนเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ส่งเสริมให้พระภิกษุได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเพิ่มขึ้น และเป็นศูนย์ประสาน ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชาวบ้าน โดยรับเด็กวัย 3 - 4 ขวบ งบประมาณดำเนินการ โดยกรมศาสนา และเงินอุดหนุนจากโรงเรียนที่ตั้งศูนย์

3. โรงเรียนราษฎร์สงเคราะห์ที่วัดสนับสนุน เป็นโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาเอกชน โดยวัดจัดตั้งขึ้นและให้การสนับสนุน

สรุปได้ว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ เป็นการจัดการศึกษาแก่ ประชาชนทั่วไป เพื่อช่วยเหลือแก่เด็กผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาให้มีโอกาสรับการศึกษา ตามกำลัง

สติปัญญา พร้อมทั้งให้การอบรมสั่งสอนด้วยความรัก เมตตา เอาใจใส่ ชัดเกล้า เขาเหล่านั้น ทั้งทางกาย วาจา ใจ เพื่อสร้างให้เป็นบุคลากรที่มีคุณภาพ สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

2.3.4 การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแพร่หลายออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดการศึกษาและการพัฒนาตนเองไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม เป็นหน้าที่ของพุทธบริษัททุกฝ่ายที่จะต้องดำเนินการร่วมกันให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ที่มีหน้าที่ในการศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอน จะต้องตระหนักในภาระหน้าที่เหล่านี้ อย่างแท้จริง (พระยูทธานา รณนิยธมฺโม (แก้วกัณฑ์), 2548 : 115) ทั้งนี้ ยังมีนักวิชาการได้ให้ความหมายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้หลายท่าน ดังนี้

สมเด็จพระมหาธีรราชมิ่งคณาจารย์ (ช่วง วรปัญญา) (2540 : 148 - 155) ได้กล่าวว่า บทบาทหน้าที่หรือบทบาทที่วัดต่างๆ เจ้าคณะตำบล คณะสงฆ์อำเภอ และคณะสงฆ์จังหวัด เกี่ยวกับการเผยแผ่ไว้ดังนี้

1. หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอน หรือข้อแนะนำที่เป็นประโยชน์
2. แนะนำ สั่งสอน อบรม ประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ
3. เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและให้ได้ยินได้ฟังเกี่ยวกับพระศาสนาโดยถูกต้อง

พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนทรโร) (2547 : 41) ให้ความหมายของการเผยแผ่ว่า เป็นการสื่อสาร เพื่อการพัฒนาบุคคลทางด้านจิตใจให้มีความเคารพ เลื่อมใส ยำเกรง ในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตามสมควรแห่งการปฏิบัตินั้น เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก เป็นศาสนาแห่งสันติภาพของโลกและสันติภาพแห่งโลกสากล สมดังพระดำริที่จะส่ง พระอรหันต์สาวก 60 รูป ออกไปเผยแผ่พุทธธรรมให้ชาวโลกได้รับรู้ จึงได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า “จรถ ภิกขเว จาริก พุชชนิตาย พุชชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อุตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसान แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวไป เพื่อประโยชน์ และความสุข แก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์ แก่บุคคล และความสุขแก่เหล่าทวยเทพและมนุษย์ และให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามที่พระองค์ทรงประสงค์ ว่า 3 ประการ คือ

1. ทิฏฐธรรมมิกัตถะ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์โลกนี้ ประโยชน์ขั้นต้น
2. สัมปรายิกัตถะ คือ ประโยชน์เบื้องหน้าหรือในภพหน้า ประโยชน์สูงขึ้น

3. ปรมัตถะ คือ ประโยชน์สูงสุด จุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน

กรมการศาสนา (2542 : 9) ได้กล่าวว่า การประกาศพระพุทธศาสนาให้แก่ศาสนทายาทและประชาชนได้รับทราบในทุกวิถีที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม แล้วน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การเทศนา การปาฐกถา ในโอกาสและสถานที่ต่างๆ ทั้งในวัดและนอกวัด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเผยแผ่ธรรม หรือต้องการให้ประชาชนได้เข้าวัดปฏิบัติธรรม หรือมุ่งเน้นสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา การดำเนินการใดๆ ของภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่เป็นไปเพื่อการเผยแผ่ธรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งในวัดและนอกวัด ชื่อว่าเป็นภารกิจด้านการเผยแผ่ทั้งสิ้น

บุญศรี พานะจิตต์ (2545 : 21) ได้กล่าวว่า การประกาศธรรมเป็นบทบาทที่สำคัญของสถาบันสงฆ์ การเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ด้วยอาศัยความเมตตาและกรุณาของพระสงฆ์ งานเผยแผ่ที่พระสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบันมีดังนี้

1. งานพระธรรมทูต ดำเนินงานโดยใช้มหามหาเถรสมาคมว่าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานพระธรรมทูตภายในประเทศ พ.ศ. 2508 โดยจัดพระสงฆ์ผู้สมัครบำเพ็ญประโยชน์แก่พระศาสนา ออกไปจาริกเผยแผ่หลักธรรมแก่ประชาชนทั่วประเทศ เป็นงานที่นำพุทธบริษัทและประชาชนทั่วไปให้เกิดความคิดถึงคุณค่าของธรรมะและความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติธรรมะ สามารถนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวัน ได้อย่างถูกวิธีและถูกต้อง รวมทั้งสามารถใช้ธรรมะแก้ปัญหาต่างๆ ในด้านเศรษฐกิจ สังคมการปกครอง และสิ่งแวดล้อม งานพระธรรมทูต เป็นงานพัฒนาทรัพยากรบุคคลและเป็นงานที่เป็นรากฐานแห่งความมั่นคงของประเทศชาติ แนวการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ได้แก่ การเทศน์ การบรรยาย การสนทนาธรรมมีกถา นำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามกะ เยี่ยมเยียน นำพัฒนาท้องถิ่น สาธิต และนำจัดกิจกรรม

2. หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) เป็นกิจกรรมของคณะสงฆ์ไทยตามระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. 2518 มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้าน โดยให้พระสงฆ์ในชนบทมีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น

3. งานอบรมจริยธรรมนักเรียน ข้าราชการ และประชาชน เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีทัศนคติที่ดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนา สามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ของชาวพุทธได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม และน้อมนำพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำ เพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

4. งานบรรพชาสามเณรฤดูร้อน เป็นการจัดบรรพชาเยาวชนชาย อายุตั้งแต่ 10 ปี เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาธรรมในช่วงปิดฤดูร้อน ประมาณเดือนเมษายน

5. การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เป็นหน่วยสงเคราะห์ที่วัด และประชาชน จัดให้มีขึ้นในวัดในหมู่บ้าน เพื่อฝึกอบรมด้านความรู้ ความประพฤติ และจิตใจ โดยมีพระสงฆ์ทำหน้าที่ ฝึกอบรมสั่งสอนและบริหารงานทั่วไปของหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ เรียก พุทธมามกาจารย์ แบ่งเป็น 3 คณะ คือ คณะประถมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ 7 - 10 ขวบ คณะมัธยมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ 11 - 15 ขวบ และคณะอุดมพุทธมามกะ ได้แก่ เด็กอายุ 16 - 18 ปี

6. การเผยแพร่ทางสื่อมวลชน เป็นการดำเนินการโดยเผยแพร่ทางวิทยุ โทรทัศน์ วารสารนิตยสาร เผยแพร่ธรรม และการเผยแพร่ในต่างประเทศ อาจมีการตั้งวัดในต่างประเทศ

7. การเผยแพร่ตามศักยภาพของวัด เป็นโครงการที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชุมชนตามศักยภาพของวัด ได้แก่ โครงการอุทยานการศึกษา การจัดสวนสมุนไพรในวัด โครงการลานวัดลานใจ การกีฬา เป็นต้น

พระมหาสมทรง สิรินธโร และคณะ (2548 : 31) ได้กล่าวถึง การเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ว่า ทั้งวัดและพระสงฆ์ได้ทำงานการเผยแพร่พระพุทธศาสนามากเป็นพิเศษ ดังจะเห็นได้จากมีหน่วยพระธรรมทูต ธรรมจาริก ธรรมพัฒนา และหน่วยพัฒนาทางจิต ทั้งมีหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ทั้งนี้ การเผยแพร่จะได้ผลก็ต่อเมื่อ

1. พระสงฆ์จะต้องศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจในพระธรรมวินัยและปฏิบัติตามอย่างจริงจัง สอนอย่างไร ปฏิบัติได้ออย่างนั้น

2. ไม่สอนให้คลาดเคลื่อนจากความจริง เพื่อผลประโยชน์ของตน

3. ไม่คิดยึดในแง่ใดแง่หนึ่งของหลักธรรม

4. ไม่เห็นแก่ความง่าย ดีความธรรมวินัยตามชอบใจหรือตามความต้องการของประชาชน

5. ไม่สนองความต้องการของผู้มีอำนาจ

6. ประสานความเข้าใจ ความเชื่อ หรือลัทธิศาสนาอื่นๆ พุทธศาสนิกชนทุกคนมีหน้าที่เผยแพร่พุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไป เพื่อประโยชน์สุขของชาวโลก ความวัฒนาสถาพรของพระพุทธศาสนา และความมั่นคงของชาติไทย ผู้ที่จะทำหน้าที่เผยแพร่ศาสนาได้ดีต้องเป็นผู้รู้ศาสนา และปฏิบัติตนตามหลักธรรมในศาสนาได้โดยสมบูรณ์เป็นนิจ การเผยแพร่ศาสนามีคำที่ใช้อยู่ 2 คำ คือ คำว่า “เผยแพร่” และ “เผยแผ่” คำว่า เผยแพร่ เป็นลักษณะของมิชชันนารี คือ มุ่งมั่นจะให้ผู้อื่นยอมรับในศาสนาของตน ซึ่งเป็นลักษณะแห่งการจูงใจให้อีกฝ่ายหนึ่งหันมานับถือคำสอนนั้นๆ ส่วนคำว่า เผยแผ่ หมายถึง การประกาศให้ทราบ หากทราบแล้วสนใจจะเป็นพุทธศาสนิกชนก็ไม่ใช่ที่รังเกียจ การเผยแผ่เป็นศัพท์ที่มีลักษณะอะลุ่มอล่วยและแสดงถึงการมีใจกว้าง ไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิดของตนเองหรือศาสนาของตน

ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่า การเผยแพร่ของพระสงฆ์ วัด และคณะสงฆ์ ในปัจจุบัน มีทั้งแบบประเพณีแบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน และแบบที่จัดเป็นคณะหรือหน่วยงานขึ้นดำเนินการ

1. การเผยแพร่ตามประเพณีคณะสงฆ์และประเพณีไทย ได้แก่ การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชนที่วัด ที่บ้านผู้อาราธนา และที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ ทั้งแบบเทศน์รูปเดียว หรือเทศน์ปฐจาวิสัยนา 2 รูปขึ้นไป และได้มีการปรับปรุงมีการเทศน์ทางวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือบันทึกเสียงหรือแถบบันทึกเสียงนำไปเผยแพร่ในที่ต่างๆ และ โอกาสต่างๆ

2. การเผยแพร่แบบปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ได้แก่ การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม การปาฐกถาธรรม ในที่ประชุมที่วัดหรือที่อื่นๆ ในโอกาสต่างๆ หรือโดยทางวิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ บันทึกเสียงหรือแถบเสียงไปเผยแพร่ที่อื่นในโอกาสต่างๆ รวมตลอดถึงการพิมพ์หนังสือเทศน์ หนังสือธรรมะออกเผยแพร่ หรือลงในหนังสือพิมพ์และเครือข่ายอินเทอร์เน็ตออกเผยแพร่

3. การเผยแพร่แบบจัดเป็นคณะ หรือหน่วยงานเผยแพร่ หรือเป็นสถานศึกษาเป็นการประจำหรือครั้งคราว หรือจัดเป็นกิจกรรมพิเศษในวัดหรือในหมู่บ้าน ใกล้เคียง เช่น งานพระธรรมทูต งานพระธรรมจาริก งานอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) หน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นต้น

การดำเนินงานเหล่านี้มีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อดำเนินการกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปในประเทศ โดยผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายพระสงฆ์ ฝ่ายรัฐบาล และประชาชนทั่วไป โดยในส่วนของพระสงฆ์นั้นมีมหาเถรสมาคมเป็นผู้รับผิดชอบคอยควบคุมและให้การส่งเสริม ส่วนผู้ทำหน้าที่ คือ พระภิกษุที่เป็นเจ้าอาวาสหรือผู้รักษาการเจ้าอาวาส ที่จะต้องรับผิดชอบงานด้านการเผยแผ่พระศาสนา ตามบทบัญญัติมาตรา 37 (3) สามารถแยกออกเป็น 2 ประการ คือ เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ (พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คุจฺจปญฺโญ, 2550 : 19) ฝ่ายรัฐบาลมีหน่วยงานที่รับผิดชอบ คือ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และในส่วนของประชาชนทั่วไป มีการจัดตั้งเป็นสมาคมหรือชมรมพุทธศาสน์ในระดับมหาวิทยาลัยและโรงเรียนต่างๆ ตลอดถึงการศึกษาศาสนาในสถานศึกษาและในที่สาธารณะ (พระไพศาล วิสาโล, 2552 : 273) เช่น พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ สมาคมส่งเสริมพระพุทธศาสนาต่างๆ เพื่อทำการบรรยายธรรมในที่ประชุมและทางสื่อมวลชนต่างๆ

สรุปได้ว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นการดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและศาสนธรรมแก่ประชาชน ซึ่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์และคณะสงฆ์ถือเป็นกิจการที่สำคัญที่สุด ถือว่าเป็นหน้าที่อันสำคัญของพระสงฆ์ เพราะว่าพระสงฆ์ที่

หน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นจะต้องมีความรู้ความสามารถและเทคนิควิธีการนอกเหนือจากความรู้ด้านหลักพุทธธรรม จึงจะสามารถทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพ สามารถทำให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถปฏิบัติตนตามหน้าที่ของชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

2.3.5 การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการสาธารณูปการ

คำว่า สาธารณูปการ ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556 : 1214) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ทางศาสนา เช่น งานด้านสาธารณูปการ ส่วน สาธารณูปการ ที่นำมาใช้ในการบริหารกิจการของสงฆ์ เริ่มนำมาใช้ครั้งแรกในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ในมาตรา 33 ที่จัดให้ระเบียบการบริหารคณะสงฆ์ส่วนกลางเป็นองค์การต่างๆ คือ องค์การการปกครอง องค์การการศึกษา องค์การการเผยแผ่ องค์การสาธารณูปการ และนอกจากนี้ก็จะกำหนดให้มีองค์การอื่นๆ เพิ่มขึ้นอีกก็ได้ (ชำเถื่อง วุฒิจันทร์, 2525 : 173) เมื่อประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 จึงปรากฏมีงานด้านสาธารณูปการในมาตราที่ 37 โดยบัญญัติไว้ในหน้าที่เจ้าอาวาส “(1) บำรุงรักษา วัด จัดกิจการ และศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไป ด้วยดี”

ทั้งนี้ ยังมีนักวิชาการ ได้ให้ความหมายการสาธารณูปการ ไว้หลายท่าน ดังนี้ กรมการศาสนา (2539 : 7) ได้กล่าวถึง การบริหารวัดด้านสาธารณูปการ ไว้ว่า การดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาวัด ด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของเจ้าอาวาสด้านอื่นๆ การพัฒนาเหล่านี้ ได้แก่ การดูแล การทำนุบำรุงรักษาศาสนสมบัติของวัด การดูแลรักษาและการก่อสร้างอาคารสถานที่ เช่น พระอุโบสถ เมรุ อาคารเรียน หอธรรม กุฏิ ศาลาการเปรียญ เป็นต้น งานสาธารณูปการแต่ละวัดจะไม่เท่าเทียมกัน มากหรือน้อยขึ้นอยู่กับขนาดของเศรษฐกิจ ความต้องการของชุมชน และบารมีของเจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์ในวัดเป็นสำคัญ

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงภพบุญ, 2545 : 54) ได้ให้ความหมาย งานการสาธารณูปการ หมายถึง การช่วยเหลือ อุคหนุน หรือเกื้อกูล คนส่วนมากหรือคนทั่วไป หรือกิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการวัดให้อยู่ในความเรียบร้อย เป็นงานเกี่ยวกับการพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของวัด ได้แก่ การก่อสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน ให้วัดเรียบร้อย ดึงมา ซึ่งได้แก่ การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนา ทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ

พระราชสิมาภรณ์ (โอภาส นิรุติเมธี) (2536 อ้างถึงใน พระครูวิชัยธรรมมานุกูล (วันชัย จนุทรมโม) (2555 : 45) ได้ให้ความหมายคำว่า การสาธารณูปการ คือ กระบวนการบำเพ็ญ

สาธารณประโยชน์ เน้นกิจกรรมการพัฒนาภายในวัดเป็นงานหลัก ถึงงานอื่นเป็นงานรอง ภายใต้หลักการ 2 ประการ คือ

1. ดูแลรักษาของเก่าไว้ให้ได้
2. สร้างสรรค์พัฒนาของใหม่ให้คงอยู่
  - 2.1 แน่วแน่แก้ไขในสิ่งผิด
  - 2.2 เต็มใจสนับสนุนในสิ่งถูกให้ดียิ่งขึ้น
  - 2.3 ตั้งใจสร้างพัฒนาในสิ่งที่ยังไม่มี ให้มีขึ้น

พระราชรัตนมุนี (ชยวัฒน์ ปญญาสิริ) (2538 : 11 - 12) ได้กล่าวถึง การบริหารวัดในด้านสาธารณูปการของวัด แบ่งได้ 3 เรื่อง คือ

1. การบูรณะและการพัฒนาวัด
2. การก่อสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์เสนาสนะ
3. การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด

และยังได้กล่าวถึงการบริหารงานสาธารณูปการของเจ้าอาวาสหรือวัด ตามพระธรรมวินัย ควรให้เกิดความสงบสุข (สัปปายะ) 4 อย่าง คือ

1. อาวาสสัปปายะ ที่อยู่เป็นสุขสบาย คือ ทำให้วัดเป็นอาราม เป็นที่ร่มรื่น รื่นรมย์เป็นรมณีสถาน เจริญตา สบายใจแก่ผู้ที่พบเห็น เป็นศูนย์กลางชุมชนทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

2. อาหารสัปปายะ อาหารเป็นที่สบายตามปกติเมื่อมีที่อยู่แล้วต้องคำนึงการกินอาหาร การจัดสวัสดิการเรื่องอาหาร

3. บุคคลสัปปายะ บุคคลเป็นที่สบายไม่คำนึงถึงเรื่องของบุคคลภายในวัดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัด คนวัดแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ พระภิกษุ สามเณร อุบาสกอุบาสิกา และเด็กวัด

4. ธรรมสัปปายะ ธรรมที่เป็นสบาย วัด คือ เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม

พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ) (2549 : 274) ได้กล่าวถึง บทบาทสาธารณูปการ ไว้ว่า การพัฒนาสาธารณูปการน่าจะแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ 1. พัฒนาวัด 2. พัฒนาคณะในวัด และ 3. พัฒนาชุมชน และเมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วความมุ่งหมายของสาธารณูปการก็เพื่อบำรุงรักษาและส่งเสริมวัดให้เป็นที่อำนวยประโยชน์แก่ประชาชนหรือแก่สังคมผู้เป็นเจ้าของวัดให้วัฒนาสถาพรสืบไป ในปัจจุบันกิจการคณะสงฆ์และการพัฒนาพระศาสนา ด้านสาธารณูปการของวัด แบ่งได้เป็น 3 เรื่อง ดังนี้

1. การบูรณะและพัฒนาวัด
2. การก่อสร้างและบูรณะปฏิสังขรณ์เสนาสนะ
3. การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัด

อนึ่ง งานด้านสาธารณูปการทั้ง 3 ประเภท เมื่อแยกเป็นข้อย่อยแล้ว จะได้ดังนี้

1. ขออนุญาตซื้อถอนและก่อสร้างศาสนวัตถุใหม่
2. ขอสถ่างวัด ตั้งวัด วัดพัฒนาตัวอย่าง
3. ขอยกวัดร้างเป็นวัดที่มีภิกษุจำพรรษา
4. ขอยกวัดเป็นพระอารามหลวง
5. ขอยุบวัดรวมวัด
6. วัดประสงฆ์อัคริภักย์ วินาศภัย
7. การประชุมตรวจการคณะสงฆ์
8. การขอใช้ที่ดินทางราชการ เพื่อสร้างวัด
9. ระเบียบ กฎหมาย ที่เกี่ยวกับสาธารณูปการ
10. ขอพระราชทานวิสุงคามสีมา
11. งานของงบประมาณอุดหนุนการบูรณะวัด

มานพ พลไพรินทร์ (2541 : 294) ได้กล่าวถึง การบริหารวัดในด้านสาธารณูปการของวัด ว่า งานสาธารณูปการสืบเนื่องมาจากหน่วยย่อยที่สำคัญที่สุดของสถาบันพระพุทธศาสนาในสังคมไทย คือ วัด คนไทยไปตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ ที่ใด เมื่อรวมกันขึ้นเป็นชุมชนก็เกิดความต้องการมีวัด มีพระสงฆ์ สำหรับเป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลตามประเพณี และเป็นที่ยาวเรียนศึกษาของกุลบุตร จึงได้ช่วยกันสร้างวัดของตนหรือชุมชนนั้นขึ้น เมื่อสร้างเสร็จแล้วก็จะอาราธนาพระสงฆ์มาอยู่ประจำ เป็นผู้นำทางศาสนาของชุมชน เป็นผู้ดูแลรักษาและจัดการวัดของประชาชน เกิดเป็นกิจการของวัดและของคณะสงฆ์ขึ้น การที่พระสงฆ์รับหน้าที่เป็นผู้ดูแลรักษาและจัดการวัดนี้ถือเป็นการช่วยเหลือประชาชนและกิจการอื่นๆ ของวัด ล้วนเป็นกิจการที่เป็นการช่วยเหลือ อุดหนุน เกื้อกูลประชาชนผู้เป็นเจ้าของวัดนั้นหรือประชาชนทั่วไป จึงได้เรียกกิจการเกี่ยวกับการดูแลรักษาและจัดการวัดว่า การสาธารณูปการ

สรุปได้ว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการสาธารณูปการ เป็นการบำรุงรักษาและส่งเสริมการสร้างวัดให้เป็นที่อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนหรือสังคมผู้เป็นเจ้าของวัดนั้นให้วัฒนาสถาพรสืบไป โดยปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่องเดิมภายในวัด รวมทั้งส่งเสริมกระบวนการดำเนินงานกิจกรรมพระศาสนาในวัดให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพสมบูรณ์ เพื่อสร้างวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นแหล่งอารยธรรมอันเจริญรุ่งเรือง มีศาสนวัตถุ ศาสนสถานอันเป็นเครื่องหมายแห่งศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม

2.3.6 การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ การสงเคราะห์ภิกษุสงฆ์สามเณร การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วย ผู้ยากไร้ การสร้างห้องสมุดโรงเรียน เป็นต้น การสาธารณสงเคราะห์นั้นนอกจากจะเป็นการช่วยเหลือชาวบ้านในสิ่งที่พวกเขาต้องการและมีความจำเป็นแล้ว ยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างวัดกับบ้าน อีกทางหนึ่งด้วย (พระธวัชชัย จารุขโม โสภโณ, 2553 : 60) และยังมีนักวิชาการได้ให้ความหมาย การสาธารณสงเคราะห์ไว้หลายท่าน ดังนี้

พุทธทาสภิกขุ (2537 : 5) ได้กล่าวว่า พระสงฆ์และวัดควรสงเคราะห์ประชาชน ดังนี้

1. ควรสงเคราะห์ฝ่ายจิตใจให้มีสติปัญญา รู้จักแก้ปัญหาด้วยตนเอง
2. ควรสงเคราะห์ทางด้านศีลธรรม
3. ควรสงเคราะห์ให้มนุษย์มีความสว่างทางวิญญาณ
4. ควรสงเคราะห์ให้กินอยู่แต่พอดี
5. ควรสงเคราะห์ในการให้ธรรมมากกว่าให้วัตถุ
6. ควรสงเคราะห์ให้เขามีความเข้มแข็ง

พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ สุสุตมฺโฆ, 2548 : 25) ได้กล่าวถึง การบริหารวัด ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ไว้ว่า เป็นงานในส่วนที่ไม่จำเป็นที่จะเป็นการก่อสร้างถนน ทำสะพาน ศาลาพักร้อน โดยงานนี้จะมิ อ.บ.ต. เข้ามาทำหน้าที่ส่วนที่คณะสงฆ์จะช่วยเหลือสังคมได้ เช่น การช่วยเหลือผู้ยากไร้ เพราะถูกไฟไหม้บ้าน การจัดหน่วยบรรเทาสาธารณภัย หรือการจัดการให้ฟรีในพิธีงานศพ ไม่เก็บค่าน้ำค่าไฟ ไม่เก็บค่าเจ้าหน้าที่ หากเขามีศรัทธาก็จะทำบุญ ซึ่งส่วนนี้จะช่วยบรรเทาทุกข์ ให้กับชาวบ้านที่เป็นพุทธศาสนิกชนได้ ตลอดทั้งให้การช่วยเหลือสังคมทั้งภายในวัดและนอกวัด ภายในวัด เช่น อำนวยความสะดวกแก่ผู้มาทำบุญที่วัดให้เหมาะสมและวัดต้องสะอาดสะดวกสบาย ส่วนภายนอกวัด เช่น สงเคราะห์ช่วยเหลือชาวบ้านที่มีความทุกข์เท่าที่จะทำได้อย่าดูถูก

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ กงคฺปญฺโญ), 2540 : 62 - 65) ได้กล่าวถึง การสาธารณสงเคราะห์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามโอกาสอันควร จะมีระเบียบปฏิบัติชัดเจน สำหรับผู้จัดการสาธารณสงเคราะห์ โดยส่วนมาก ได้แก่ วัดหรือเจ้าอาวาส ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ว่าด้วยหน้าที่ของเจ้าอาวาส ดังนี้

1. จัดกิจการของวัดให้เป็นไปโดยเรียบร้อย
2. เป็นธุระในการจัดการศึกษาอบรมแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์
3. ให้ความสะดวกตามสมควรแก่พุทธศาสนิกชนในการบำเพ็ญกุศล

พระมหาชาวลิต ชาตเมธี (ดงแก้ว) (2552 : 64) ได้กล่าวว่า การสงเคราะห์ที่เป็นหลักของพระสงฆ์ คือ การสงเคราะห์ในด้านจิตใจและวัตถุ

1. ด้านจิตใจ กระทำได้โดย

1.1 เป็นที่ปรึกษาและแนะนำในปัญหาชีวิตและด้านอื่นๆ เช่น ทางวิชาการบางอย่าง

1.2 ทำให้วัดร่มรื่น ร่มเย็น สมเป็นอารมณ์ให้ความร่มเย็นทางการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างของผู้ดำเนินชีวิตอันประเสริฐ เป็นที่ตั้งแห่งความเคารพ ศรัทธา เลื่อมใส และนับถือ สร้างความร่มเย็นเมื่อเห็นวัดและพระสงฆ์

2. ด้านวัตถุ กระทำได้โดย

2.1 แนะนำชักจูงให้ผู้อื่นกระทำ เช่น การสาธารณูปโภค จัดให้มีโรงเรียน โรงพยาบาล ถนน บ่อน้ำ เป็นต้น

2.2 นำสิ่งของหรือบริการที่รับจากผู้อื่นมาแบ่งปันให้มีประโยชน์กว้างขวางออกไป คือ ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางนำไปบริการสังคม

พระราชรัตนมณี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ, 2538 : 14) ได้กล่าวถึง ความสำคัญภารกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ ว่าเป็นการจัดให้การสงเคราะห์ด้านต่างๆ แก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์บำรุงวัด ทายกทายิกาของวัด และประชาชนทั่วไป วัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้าน และบ้านอยู่ได้ก็ต้องพึ่งวัด วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางจิตใจของประชาชน เมื่อประชาชนเดือดร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็เป็นหน้าที่ของวัดจะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือ การสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัด และเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการบริหารทุกด้านเกี่ยวกับการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะจัดได้

กรมการศาสนา (2540 : 7) ได้กล่าวถึง ความสำคัญภารกิจด้านสาธารณสงเคราะห์ ว่า การดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ โครงการอุปสมบทและบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระสงฆ์สามเณรที่วัด ประสบภัยขาดแคลนวัดและเจ้าอาวาส พระสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่างๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ ให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การช่วยเหลือผู้ยากไร้ เป็นต้น

พระใบฎีกาสุชิน กิตติทินุ โน (แสงเพชร) (2554 : 59 - 60) ได้กล่าวว่า สาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของหน่วยงาน บุคคล หรือคณะบุคคล เว้นแต่การนั้นอยู่ในขอบข่ายแห่งการสงเคราะห์หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลอุดหนุนจุนเจือกิจการของรัฐ หรือของเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์ หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่ซึ่งจะเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไป และการเกื้อกูลทำประโยชน์ร่วมกันทั้งให้คำแนะนำคำสอน

ความคิด และวัตถุประสงค์ของตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ถือว่าการให้ธรรมเป็นทานย่อมชนะการให้ทานทั้งปวง ฉะนั้นการสอนหนังสือก็ดี การแนะนำที่เกี่ยวกับความรู้ก็ดี จัดเป็นสาธารณประโยชน์ทั้งนั้น และการสาธารณสงเคราะห์สามารถแยกตามลักษณะ ได้ดังนี้

1. การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล เช่น หน่วยอบรม อบต. ห้องสมุดเพื่อประชาชน มุณินิเพื่อคนยากจน
2. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็น ไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาวัด เป็นต้น
3. การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง การขุดคลอง การพัฒนาก่อสร้างวัด พัฒนาโรงเรียน เป็นต้น
4. การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป เช่น การช่วยเหลือผู้คนที่ตกทุกข์ได้ยากเพราะภัยทางธรรมชาติ เช่น วาทภัย อุทกภัย อัคคีภัย เหล่านี้ถือว่าเป็นการสงเคราะห์ช่วยเหลือคนอื่นทั้งนั้น รวมทั้งการสงเคราะห์คนวัยชรา สถานเด็กกำพร้า เป็นต้น

สรุปได้ว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ เป็นงานที่พระสงฆ์ทำเพื่อสาธารณชน โดยบริหารจัดการตามหลักซึ่งไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่งของมหาเถรสมาคม และไม่ขัดต่อกฎหมายบ้านเมือง ได้แก่ การสงเคราะห์ ภิภุสามเณร การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียน การช่วยเหลือผู้ป่วย ผู้ยากไร้ ผู้ประสบภัย พิบัติทางธรรมชาติต่างๆ เป็นต้น ซึ่งการสาธารณสงเคราะห์นอกจากจะเป็นการช่วยเหลือชาวบ้านในสิ่งที่พวกเขาต้องการและมีความจำเป็นแล้ว ยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างวัดกับบ้าน อีกทางหนึ่งด้วย

2.4 ข้อมูลเกี่ยวกับเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

เขตหนองแขม เป็น 1 ใน 50 เขตการปกครองของกรุงเทพมหานคร อยู่ในกลุ่มเขตกรุงธนใต้ สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่ม สภาพเศรษฐกิจดั้งเดิมขึ้นอยู่กับ การเกษตรกรรม แต่ปัจจุบันสภาพพื้นที่เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากชุมชนเมืองขยายตัวจากพื้นที่ชั้นใน มีผู้ย้ายถิ่นเข้ามาอยู่อาศัย และประกอบอาชีพมากขึ้น พื้นที่การเกษตรจึงเริ่มถูกเปลี่ยนแปลงเป็นสถานที่ราชการ สถานศึกษา โรงพยาบาล สาธารณสุข สถานีโทรทัศน์ โรงงานอุตสาหกรรม อาคารพาณิชย์ และหมู่บ้านจัดสรร

2.4.1 ที่ตั้งและอาณาเขต

เขตหนองแขมตั้งอยู่บนฝั่งธนบุรี (ทางตะวันตกสุดของกรุงเทพมหานคร) มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียง เรียงตามเข็มนาฬิกา ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับเขตทิววัฒนา มีคลองบาง ฝายเป็นเส้นแบ่งเขต

ทิศตะวันออก ติดต่อกับเขตบางแค มีคลองทิววัฒนา ซอยเพชรเกษม 69 (อินทาบัจ) และถนนบางบอน 3 เป็นเส้นแบ่งเขต

ทิศใต้ ติดต่อกับเขตบางบอน มีคลองหนามแดงเป็นเส้นแบ่งเขต

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอกระทุ่มแบน (จังหวัดสมุทรสาคร) และอำเภอสามพราน (จังหวัดนครปฐม) มีคลองสีว่า (คลองตากล่อม) คลองภาษีเจริญ คลองศรีสำราญ แนวแบ่งเขตการปกครองกรุงเทพมหานครกับจังหวัดสมุทรสาคร และแนวแบ่งเขตการปกครองกรุงเทพมหานครกับจังหวัดนครปฐมเป็นเส้นแบ่งเขต

2.4.2 ที่มาของชื่อเขต

บริเวณแขวงหนองแขมในอดีตมีสภาพเป็นที่ราบลุ่ม บางแห่งมีน้ำท่วมขังตลอด (หนองน้ำ) และมีคันแขม (หญ้าขนาดใหญ่ชนิดหนึ่ง) ขึ้นอยู่หนาแน่นเป็นพง ก่อนหน้านั้นเคยมีชื่อเรียกว่า "หนองน้ำแดง" แต่ถูกถมไปแล้ว จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2413 พระวินัยธร (คำ) เจ้าอาวาสวัดเชิงเลน ตำบลบางช้าง อำเภอสามพราน เมืองนครปฐม ได้สร้างวัดขึ้นที่ริมหนองน้ำแห่งหนึ่งและตั้งชื่อวัดว่า "วัดหนองแขม" ตามลักษณะของพื้นที่ ส่วนชาวบ้านก็ได้ขุดบ่อไว้ริมหนอง เพื่ออาศัยใช้น้ำจืดและเรียกว่า "บ่อหนองแขม"

2.4.3 ประวัติ

ต่อมาบริเวณหนองแขมซึ่งมีคลองภาษีเจริญตัดผ่านมีความเจริญและมีผู้คนเพิ่มขึ้น ในปี พ.ศ. 2445 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้ง อำเภอหนองแขม ขึ้นตรงต่อกระทรวงนครบาล เนื่องจากทรงเล็งเห็นว่า พื้นที่บริเวณดังกล่าวน่าจะเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ในย่านฝั่งตะวันตกของพระนครได้ โดยอำเภอหนองแขมสมัยนั้นแบ่งออกเป็น 4 ตำบล ได้แก่ ตำบลหนองแขม ตำบลก้านมามีชื่อว่าขุนจรหนองแขมเขตร์ ตำบลหนองค้างพลู มีขุนประเทศ หนองแขมขันธเป็นก้านม ตำบลหลักหนึ่ง มีขุนหนองแขมกนิษฐศรีเป็นก้านม และตำบลหลักสอง มีขุนภิบาลเขตร์นครเป็นก้านม ตั้งที่ว่าการอำเภออยู่หน้าโรงจับกัง (บ้านพักคนงาน) ของโรงสี เหลียงเฮงฮวดในปัจจุบัน จนถึงปี พ.ศ. 2452 จึงย้ายไปตั้งริมคลองภาษีเจริญฝั่งเหนือ บริเวณปากคลองมหาสาร หมู่ที่ 5 ตำบลหนองแขม

ครั้นในปี พ.ศ. 2472 ทางกรมได้ลดฐานะอำเภอหนองแขมลงเป็น กิ่งอำเภอหนองแขม ขึ้นกับอำเภอภาษีเจริญ จังหวัดธนบุรี กระทรวงมหาดไทยได้ยกฐานะท้องที่ริมคลองภาษีเจริญ (บางส่วน) ของตำบลหนองแขมขึ้นเป็นสุขาภิบาลหนองแขมในปี พ.ศ. 2499

จนถึงปี พ.ศ. 2501 เมื่อสภาพท้องที่มีความเจริญมากขึ้น จึงมีพระราชกฤษฎีกาให้จัดตั้งอำเภอหนองแวม ขึ้นอีกครั้ง ประกอบด้วยเขตการปกครองย่อย 3 ตำบล เนื่องจากตำบลหลักหนึ่งซึ่งภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็นตำบลบางแค่นั้นยังคงอยู่ในการปกครองของอำเภอภาษีเจริญจนกระทั่งมีประกาศคณะปฏิวัติให้รวมจังหวัดธนบุรีกับจังหวัดพระนครเข้าด้วยกันเป็นนครหลวงกรุงเทพมหานครบุรีในปี พ.ศ. 2514 และเปลี่ยนรูปแบบเป็นกรุงเทพมหานครในปี พ.ศ. 2515 โดยยุบเลิกการปกครองท้องถิ่นแบบสุขาภิบาล รวมทั้งเปลี่ยนคำเรียกเขตการปกครองใหม่ อำเภอหนองแวมจึงได้รับการเปลี่ยนแปลงฐานะเป็น เขตหนองแวม และในปี พ.ศ. 2521 ได้ย้ายที่ว่าการเขตจากปากคลองมหาศรมาตั้งที่หมู่ที่ 7 แขวงหนองค้างพลู ซึ่งเป็นที่ตั้งสำนักงานเขตปัจจุบัน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2541 กระทรวงมหาดไทยได้แยกแขวงหลักสอง (เฉพาะทางฟากตะวันออกของซอยเพชรเกษม 69 และถนนบางบอน 3) ไปจัดตั้งเป็นเขตบางแค ส่วนพื้นที่แขวงหลักสองเดิม (ที่อยู่ทางฟากตะวันตก) ถูกรวมเป็นส่วนหนึ่งของแขวงหนองค้างพลูและแขวงหนองแวม

2.4.4 วัดในเขตหนองแวม

2.4.4.1 วัดหนองแวม

วัดหนองแวม สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2413 เพื่อเป็นที่บรรจุอัฐิธาตุของบุพการี สถานศึกษาและบำเพ็ญบุญของชาวบ้านหัวย่าน จังหวัดนครปฐม ที่อพยพมาอยู่แถบหนองแวม ตั้งชื่อว่า “วัดหนองแวม” เนื่องจากมีหนองน้ำปกคลุมด้วยต้นแวมอยู่ใกล้วัด และต่อมากลายเป็นชื่อตำบลหนองแวม สิ่งสำคัญในวัดหนองแวม ได้แก่ พระมหากัจจายนะ (หลวงพ่อโต) รูปหล่อพระครูวิทยาวารคุณ (หลวงพ่อพร) ขนาดเท่าองค์จริง ซึ่งคณะศิษยานุศิษย์ได้ร่วมกันสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2468 และยังมีรอยพระพุทธรูปจำลองประดิษฐานในมณฑป โดยมีการจัดงานปิดทองรอยพระพุทธรูปจำลองนี้ในช่วงเดือนสามของทุกปี

2.4.4.2 วัดไผ่เลี้ยง

วัดไผ่เลี้ยง สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2526 โดยมีแม่เลี้ยงและแม่ไผ่ เป็นผู้ถวายที่ดินเพื่อสร้างวัด เดิมที่เป็นสำนักปฏิบัติธรรม ซึ่งมี พระมหายงยุทธ อุปคุตโต (สุขเงิน) เป็นประธานสงฆ์ ต่อมาเป็นเจ้าอาวาสจนกระทั่งปัจจุบัน

2.4.4.3 วัดศรีนวลธรรมวิมล

ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2523 พระครูสุนทรธรรมวิมล หรือ หลวงพ่อทวีศักดิ์ ชุตินธโร ได้เดินทางมาปักกลดใต้ต้นไม้ริมหนองน้ำใหญ่ในอำเภอหนองแวม เพื่อปฏิบัติภาวนาบำเพ็ญธรรม ต่อมานายธนิตย์ มาศรีนวล ชาวบ้านในละแวกนั้นมีจิตศรัทธาบริจาคที่ดินให้จำนวน 44 ไร่ โดยแบ่งเป็นเนื้อที่ของวัด 26 ไร่ 3 งาน 45 ตารางวา เป็นที่สร้างวัด ชื่อ “วัดศรีนวลธรรมวิมล” ตามชื่อสกุล

ของผู้บริจาค โดยที่ดินส่วนหนึ่งได้ก่อสร้างเป็นโรงเรียนวัดศรีนวลธรรมวิมล ปัจจุบัน พระครูสุนทรธรรมวิมล เป็นเจ้าอาวาสวัดศรีนวลธรรมวิมล และเป็นผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นพระนักพัฒนารูปหนึ่งที่ทำให้พื้นที่ชายขอบของอำเภอหนองแขมเริ่มมีความเปลี่ยนแปลงและเจริญมากขึ้น ท่านเป็นผู้บริจาคและก่อสร้างโรงพยาบาลหลวงพ่อทวีศักดิ์ ชุตินธโรอุทิศ เพื่อให้บริการแก่ประชาชนในบริเวณใกล้เคียง และได้บริจาคที่ดินและก่อสร้างโรงเรียนฝึกอาชีพ กรุงเทพมหานคร เพื่อสร้างเสริมทักษะให้กับบุคคลทั่วไปให้มีอาชีพทำกินอย่างสุจริต

2.4.4.4 วัดทองเนียม

วัดทองเนียม แขวงหนองแขม เดิมที่ดินผืนนี้เป็นพื้นที่ทำสวนและทำบ่อกุ่มมาก่อน โดยมีนายมัน-นางเหว่า ทองเนียม เจ้าของที่ดิน ได้มีความประสงค์จะอุทิศที่ดินดังกล่าว ทำเป็นสาธารณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาและสังคม จึงได้อุทิศที่ดินผืนนี้ เพื่อจัดสร้างเป็นวัดในพระพุทธศาสนาให้ประชาชนทั่วไปในเขตหนองแขมและบริเวณใกล้เคียงได้บำเพ็ญบุญและปฏิบัติธรรม ซึ่งในวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2535 กระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศตั้งเป็นวัดในพระพุทธศาสนา ชื่อว่า “วัดทองเนียม” ตามชื่อสกุลของนาย มัน-นางเหว่า ทองเนียม อยู่ในสังกัดคณะธรรมยุต มีพื้นที่จำนวน 6 ไร่ 3 งาน

2.4.4.5 วัดหลักสาม

วัดหลักสาม เดิมชื่อ สำนักสงฆ์พระอาทิตย์ พระจันทร์ ตั้งอยู่ที่ถนนเลียบบคลองภาษีเจริญฝั่งใต้ แขวงหนองแขม พ.ศ. 2515 นายชวลิต เงินล้าน กับเพื่อน ได้มีจิตศรัทธาตั้งสำนักสงฆ์ขึ้น มีเจ้าอาวาสองค์แรก คือ พระครูสังฆรักษ์แก้ว สัจจวโร วันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2531 ได้รับอนุญาตจากมหาเถรสมาคม ประกาศตั้งเป็นวัดขึ้นในพระพุทธศาสนา มีนามว่า “วัดหลักสาม” โดยมีพระครูสังฆรักษ์แก้ว สัจจวโร เป็นเจ้าอาวาส

2.4.4.6 วัดอุดมรังสี

เป็นวัดที่สร้างขึ้นใหม่ซึ่งได้รับอนุญาตให้สร้างเมื่อ 26 มิถุนายน พ.ศ. 2501 เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2508 เกี่ยวกับนามวัดใช้คำว่า “อุดม” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของนามสกุลผู้สร้างวัดและถวายที่ดินให้ ประกอบกับคำว่า “รังสี” หมายถึง วัดอันเป็นแดนให้รัศมีหรือแสงสว่างมาก วัดนี้ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2508 ได้ประกอบพิธีผูกพัทธสีมาเมื่อ 6 พฤษภาคม พ.ศ. 2516 ตั้งอยู่ 11 หมู่ที่ 7 ถนนเพชรเกษม แขวงหนองค้างพลู มีเนื้อที่ 13 ไร่ 3 งาน 69 ตารางวา พื้นที่ตั้งวัดเป็นที่ราบลุ่มติดกับถนนเพชรเกษม ใกล้เคียงกับคลองมหาสาร การคมนาคมสะดวก อาคารเสนาสนะ มีอุโบสถกว้าง 25 เมตร ยาว 35 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2503 กุฏิสงฆ์ จำนวน 18 หลัง ศาลาการเปรียญ กว้าง 22 เมตร ยาว 44 เมตร สำหรับปูชนียวัตถุ มีประ

ประธานนามว่า “พระพุทธรังสี” หลวงพ่อขาว และพระพุทธรูปปางต่างๆ รูปเหมือนสมเด็จพระ
พุทธาจารย์ (โต พรหมรังสี) รอยพระพุทธรูปจำลอง

2.4.4.7 วัดวงษ์ลาภาราม

ก่อสร้างเมื่อ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2524 โดยการนำของพระเดชพระคุณเทพ
สิทธิมนี (โชค) วัดมหาธาตุฯ ประธานฝ่ายสงฆ์ และพันเอก (พิเศษ) สาลี ปาลากุล เจ้าของห้างขายยา
โพธิพิสาคลโอสถ ประธานฝ่ายฆราวาส มีพระจำรัสสุทธิเตโช เป็นผู้สร้าง สำหรับที่ดินในการ
จัดสร้างวัดครั้งนี้ มีนายแพทย์วินิจ วงษ์คนตรี และผู้ร่วมสกุลวงษ์คนตรีท่านอื่นอีก ได้บริจาคที่ดิน
จำนวน 11 ไร่ และทางวัดจัดซื้อเพิ่มเติมอีก จำนวน 19 ไร่ รวมเนื้อที่ทั้งหมด 30 ไร่ วัดได้รับ
ประกาศตั้งเป็นวัดเมื่อ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2528 ได้ชื่อว่า “วัดวงษ์ลาภาราม” ตามสกุลของผู้อุปถัมภ์
ถวายที่ดิน ที่ตั้ง 6 ซ.108 ถ.เพชรเกษม แขวงหนองค้างพลู เขตหนองแขม จังหวัดกรุงเทพมหานคร

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระวัชชัย จารุขโม (ศรีสุข) (2553 : 90-97) ได้ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการ
บริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษา วัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี ผลการวิจัยพบว่า

1. ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.59$)
เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พระภิกษุสามเณรและประชาชนมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหาร
กิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับมากทุกด้าน

2. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณรและประชาชนที่มีต่อประสิทธิภาพ
การบริหารกิจการคณะสงฆ์ พบว่า สถานภาพ อายุ พรรษา ตำแหน่ง การศึกษานักธรรม และการศึกษา
สายสามัญ เพศ สถานภาพ อาชีพ ตลอดจนถึงทักษะและประสบการณ์ชีวิตในการปฏิบัติหน้าที่ของ
พระภิกษุสามเณร ประชาชนแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์
โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

พระใบฎีกาสุชิน กิตติทินุ โน (แสงเพชร) (2554 : 87) ได้ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการ
บริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า

1. ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.07$)
เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า พระภิกษุสามเณรมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการ
คณะสงฆ์อยู่ในระดับมาก ในด้านการสาธารณูปการ ส่วนด้านอื่นๆ พระภิกษุสามเณรมีความคิดเห็น
ต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์อยู่ในระดับปานกลาง

2. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของเจ้าอาวาสและพระภิกษุสามเณรที่มีต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ พบว่า สถานภาพ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

พระจอมหาญ จนุทิมาวัง (จำคำ) (2556 : 71) ได้ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เมืองเชียงตุง รัฐฉาน สหภาพเมียนมาร์ ผลการวิจัยพบว่า

1. ประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.58$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน คือ ด้านการปกครอง และด้านการสาธารณสงเคราะห์ ส่วนด้านอื่นๆ ที่เหลือ คือ ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และด้านการสาธารณูปการ อยู่ในระดับมาก

2. การวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เมืองเชียงตุง รัฐฉาน สหภาพเมียนมาร์ พบว่า สถานภาพ อายุ พรรษา การศึกษาสายสามัญ การศึกษานักธรรม และตำแหน่งต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เมืองเชียงตุง รัฐฉาน สหภาพเมียนมาร์ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

พระอธิการมนัส ปญฺวาทุฒโน (เงอสวัสดิ์) (2555 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการในอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า

1. ประสิทธิภาพการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ ด้านการเผยแผ่ โดยภาพรวม อยู่ในระดับน้อย ($\bar{x} = 2.42$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านเทคนิคการเผยแผ่ ($\bar{x} = 2.52$) และด้านสื่อในการเผยแผ่ ($\bar{x} = 2.54$) อยู่ในระดับปานกลางทั้งสองด้าน ส่วนด้านนโยบายการเผยแผ่ ด้านบุคลากรผู้เผยแผ่ และด้านรูปแบบการเผยแผ่ อยู่ในระดับน้อยทุกด้าน

2. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของคณะสงฆ์และพระสังฆาธิการที่มีต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ ด้านการเผยแผ่ พบว่า สถานภาพ ไม่ทำให้เกิดความคิดเห็นที่แตกต่างกัน เป็นการปฏิเสธสมมติฐานของการวิจัย ส่วนสถานภาพ อายุ พรรษา วุฒิทางการศึกษาสามัญ วุฒิทางการศึกษานักธรรม และวุฒิทางการศึกษาเปรียญธรรม มีผลทำให้ความคิดเห็นของคณะสงฆ์และพระสังฆาธิการที่มีต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ ด้านการเผยแผ่ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เป็นการยอมรับสมมติฐานของการวิจัย

พระใบฎีกาศุติต จนุทโชโต (สุกรี) (2555 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารจัดการด้านการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในอำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า

1. ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นพระลูกวัด จำนวน 118 รูป คิดเป็นร้อยละ 67.4 มีอายุระหว่าง 20 - 30 ปี จำนวน 52 รูป คิดเป็นร้อยละ 29.7 มีจำนวนพรรษา 5 - 10 พรรษา จำนวน 55 รูป คิดเป็นร้อยละ 31.4 มีวุฒิการศึกษาสายสามัญอยู่ในระดับต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 157 รูป คิดเป็นร้อยละ 89.7 มีวุฒิการศึกษาระดับนักธรรมเอก จำนวน 63 รูป คิดเป็นร้อยละ 36.0 และไม่มีวุฒิเปรียญธรรม จำนวน 156 รูป คิดเป็นร้อยละ 89.1

2. ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการด้านการศึกษาสงเคราะห์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.26$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการจัดตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษา อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.39$) ด้านการจัดหาอุปกรณ์การศึกษา อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.20$) และด้านการพัฒนาสถานศึกษา อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.12$)

3. การเปรียบเทียบคุณภาพความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการด้านการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในอำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพ อายุ จำนวนพรรษา วุฒิทางการศึกษานักธรรม และวุฒิทางการศึกษาเปรียญธรรม ไม่แตกต่างกัน ส่วนพระสังฆาธิการที่มีวุฒิทางการศึกษาสายสามัญ มีความคิดเห็นแตกต่างกัน

พระครูเกษมสมุทรรคุณ (ทองหล่อ เขมธมฺโม) (2554 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ผลการวิจัยพบว่า

1. ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.62$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการศึกษาสงเคราะห์ อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.44$) ส่วนด้านอื่นๆ อยู่ในระดับมากทุกด้าน

2. ผลการเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ตามความคิดเห็นของพระสงฆ์ จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า ด้านอายุ มีผลทำให้ความคิดเห็นที่มีต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของพระสังฆาธิการในอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม โดยภาพรวม แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนด้านพรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ไม่มีผลทำให้เกิดความคิดเห็นที่แตกต่างกัน

พระครูวินัยธรสมชาย สุวิชาโน (อยู่สำราญ) (2554 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ผลการวิจัยพบว่า

1. ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.69$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณสุข และการสาธารณสุขสงเคราะห์ อยู่ในระดับมากทุกด้าน

2. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร ได้แก่ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม พบว่า สถานภาพส่วนบุคคลด้านวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม มีผลทำให้ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งเป็นการยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนสถานภาพส่วนบุคคลด้านอื่นๆ ไม่พบความแตกต่าง ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

พระครูสันติญาณประยุต (ไพโรจน์ สุนฺดจิตฺโต) (2554 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.32$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการปกครอง อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านอื่นๆ อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน

2. ผลการเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า พระสงฆ์ที่มีอายุ พรรษา ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง และวุฒิการศึกษาแผนกสามัญศึกษา ต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ในภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาแผนกนักธรรมและวุฒิการศึกษาแผนกบาลี ต่างกัน มีประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

พระครูวิชัยธรรมานุกุล (วันชัย อนุทรมฺโม) (2555 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ วัดสระสี่เหลี่ยม อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า

1. ประชาชนมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.56$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณสุข และการสาธารณสุขสงเคราะห์ อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน

2. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนชนต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ วัดสระสี่เหลี่ยม อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีเพศ และอาชีพ ต่างกัน มีความคิดเห็นไม่ต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

ส่วนประชาชนที่มีอายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการเข้าวัด มีความคิดเห็นต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

พระมหากมด โปรงใจ (ขุนดิชโร) (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารงานคณะสงฆ์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ส่วนใหญ่ในเขตอำเภอป่าซางมีประสิทธิภาพในการบริหารงาน อยู่ในระดับปานกลาง คือมีความเข้าใจในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการบริหารงานคณะสงฆ์เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในเรื่องคณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคมและเรื่องการแต่งตั้งถอดถอนพระอุปัชฌาย์ เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระภิกษุอันเกี่ยวกับตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์ตำแหน่งอื่นๆ และไวยวัจกรให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีกำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม แต่พระสงฆ์ส่วนมากมีระดับการปฏิบัติตามหลักและวิธีการในการบริหารจัดการของการบริหารงานพระสังฆาธิการอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างน้อย ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดอ่อนในการบริหารงานคณะสงฆ์ และจากแบบสอบถามปลายเปิดมีแนวโน้มตอบไปในทางเดียวกันว่า พระสงฆ์ในระดับปกครองขาดความสามัคคีและมีการเล่นพรรคเล่นพวก เพื่อผลประโยชน์ในการเลื่อนตำแหน่งสมณศักดิ์ด้วย ซึ่งถือได้ว่าเป็นภาวะการเมืองในองค์กร ทำให้ได้รับความยุติธรรมไม่เท่ากันในวงการสงฆ์ในปัจจุบัน

พระครูพิศาลดิริธรรม (สมพร ปณฺวชิโร) (2553 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด ด้านการปกครอง โดยรวม อยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับความเป็นจริง แสดงให้เห็นว่า พระสังฆาธิการผู้มีตำแหน่งหน้าที่ทางการปกครองได้ให้ความสำคัญกับการปกครอง เพื่อให้เกิดความเรียบร้อยดังตามพระธรรมวินัย กฎหมายบ้านเมือง กฎระเบียบคำสั่งประกาศของมหาเถรสมาคม ด้านการศาสนศึกษา โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่างานด้านศาสนศึกษาในเขตธนบุรีควรต้องมีการปรับปรุงแก้ไขในบางบางประการ เช่น รณรงค์ให้มีการอบรมบาลีและนักธรรมก่อนสอบ และสรรหาพัฒนาครูสอนนักธรรมบาลี เป็นต้น ด้านการศึกษาสังเคราะห์ โดยรวม อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า พระสังฆาธิการให้ความสำคัญงานด้านนี้ ซึ่งเป็นบทบาทของวัดและคณะสงฆ์มาตั้งแต่โบราณ ด้วยความร่วมมือของบ้าน วัด และโรงเรียน ด้านการเผยแผ่ โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง ควรต้องมีการปรับปรุงแก้ไข เช่น อบรมพระสงฆ์สามเณรให้รู้จักวิธีการเผยแผ่ธรรมะ โดยการจัดให้มีการเทศน์บรรยายในวันสำคัญทางศาสนา และจัดตั้งห้องสมุดภายในวัด เพื่อประโยชน์ในการศึกษาแก่พระสงฆ์ สามเณร และประชาชน ด้านการสาธารณูปการ โดยรวม อยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า พระสังฆาธิการในเขตธนบุรีให้ความสำคัญกับการก่อสร้างถาวรวัตถุ การบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานและศาสนวัตถุ และ

ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง ควรมีการปรับปรุงในบางประการ เช่น การช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ จัดตั้งหน่วยอบรมพุทธศาสนิกชนบริเวณวัด และดำเนินการสาธารณสุขสงเคราะห์ ด้วยการพัฒนา สร้างถนน ขุดลอกคูคลอง เป็นต้น

พระครูโสภณปทุมมากร (ชลอ ธมฺมปาโล) (2554 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการในอำเภอภาษี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยพบว่า

1. ประสิทธิภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.69$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการ และศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี มีประสิทธิภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.75$) ด้านการปกครองสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.74$) ด้านการเป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.64$) และด้านให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.63$)

2. ผลการเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการในอำเภอภาษี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล คือ อายุ พรรษา วุฒิการศึกษา สายสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม ระยะเวลาดำรงตำแหน่ง และตำบลที่อยู่ของพระสังฆาธิการ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุและตำบลที่อยู่ของพระสังฆาธิการต่างกัน มีผลทำให้ประสิทธิภาพของการบริหารงาน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพระสังฆาธิการที่มีพรรษา วุฒิการศึกษาสายสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และระยะเวลาการดำรง มีผลทำให้ประสิทธิภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

พระชนดล นาคสุวรรณ (นาคพิพัฒน์) (2551 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า

1. พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์ มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในด้านการปกครอง อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสุขสงเคราะห์ อยู่ในระดับปานกลาง

2. ผลการเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาทางสามัญ วุฒิการศึกษา

ทางธรรม วุฒิกการศึกษาทางเปรียญธรรม และประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการแตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ไม่แตกต่างกัน

พระครูใบฎีกาอภิชาติ ฐมฺมสุทฺโธ (พรสุทธิชัยพงศ์) (2553 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า

1. พระภิกษุสามเณร มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี โดยรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 3.73$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระภิกษุสามเณร มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการศึกษา อบรม และสั่งสอน ($\bar{x} = 3.95$) ด้านการบำรุงรักษา วัด จัดกิจการ และศาสนสมบัติ ($\bar{x} = 3.78$) ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล ($\bar{x} = 3.61$) และด้านการบริหารและการปกครอง ($\bar{x} = 3.56$) ตามลำดับ

2. การเปรียบเทียบทัศนคติของพระภิกษุสามเณรต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระภิกษุและสามเณร มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาส ไม่แตกต่างกัน ตาม สถานภาพ อายุ พรรษา วุฒิกศึกษานักธรรม วุฒิกศึกษาเปรียญธรรม และวุฒิกศึกษาสามัญ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

พระครูวิบูลเจติยาภิรม (ทวี มีสุข) (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ : กรณีศึกษา วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า

1. การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้านการสาธารณูปการ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านการปกครอง ตามลำดับ

2. ผลการเปรียบเทียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ จำแนกตามคุณลักษณะส่วนบุคคล พบว่า พระภิกษุที่มีอายุพรรษา วุฒิกศึกษาสามัญ วุฒิกศึกษาทางธรรม และวุฒิกศึกษาทางบาลีต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ โดยภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย

พระปลัดวรรณไชย มะยงค์ (2558 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยหลักทศพิธราชธรรมในจังหวัดชุมพร ผลการวิจัยพบว่า

1. การบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยรวม อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการสาธารณูปการ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ และด้านการปกครอง ส่วนหลักทศพิธราชธรรม โดยรวม อยู่ในระดับมาก

ได้แก่ อวิหิงสา คือ การไม่เบียดเบียนใคร อวิโรชนะ คือ การไม่ขัดแย้งกับใคร ชันดี คือ ความอดทนอดกลั้น ตามลำดับ

2. ความสัมพันธ์ระหว่างการนำหลักทศพิธราชธรรมกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ พบว่า โดยรวมมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันทางบวกในระดับสูง ($r = 0.83$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เมื่อพิจารณารายด้าน 3 อันดับแรก พบว่า ด้านการศาสนศึกษามีความสัมพันธ์มากที่สุด ($r = 0.84$) รองลงมาคือ ด้านการสาธารณูปการ ($r = 0.80$) และด้านการศึกษาสงเคราะห์ ($r = 0.77$)

3. แนวทางที่เหมาะสมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดชุมพร ได้แก่ การปกครองคณะสงฆ์ โดยใช้หลักกรรมาธิปไตยที่เน้นการแต่งตั้งเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เป็นต้น ตามลำดับความอาวุโส และมีการกระจายอำนาจในการบริหาร รวมทั้งยึดหลักพระธรรมวินัยของเถระสมาคม

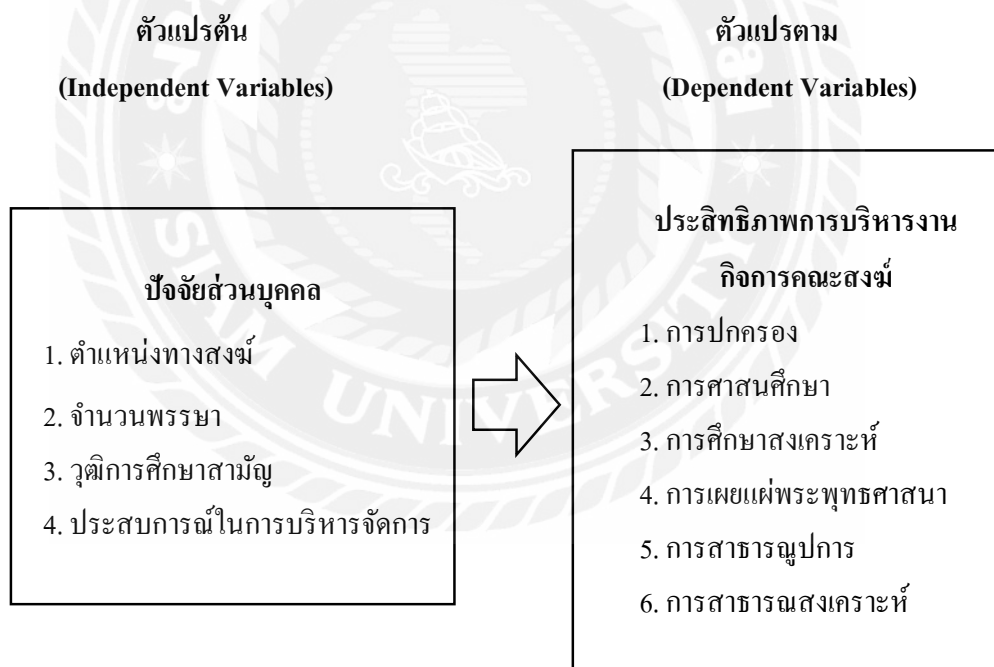
พระมหาธรรมาวุฒน์ ศรีประเสริฐ (2553 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ในเขตการปกครองจังหวัดสิงห์บุรี ผลการวิจัยพบว่า ในภาพรวม วัดมีความพร้อมไม่เท่ากันในการจัดการศึกษา ส่วนการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ในเขตการปกครองเป็นหน้าที่สำคัญของเจ้าอาวาส และปัจจัยส่วนบุคคลไม่มีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์ ค่าความสัมพันธ์การบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์และผลการวิเคราะห์สังเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการกิจการของคณะสงฆ์ พบว่า ด้านการศึกษานั้น คณะสงฆ์ควรเป็นผู้กำหนดหลักสูตรการเรียนการสอนในแผนกสามัญเอง ส่วนด้านการปกครอง คณะสงฆ์ควรให้พระในวัดทุกรูปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำงานเป็นทีม ด้านสาธารณูปการ คณะสงฆ์ควรจัดทำแผนบริหารความเสี่ยงในการใช้ทรัพยากรและอุปกรณ์ต่างๆ ของวัด เพื่อป้องกันการชำรุดสูญหาย และควรจัดให้มีการทำรายงานทรัพย์สินของวัด

รัฐพงศ์ บุญญานวัตร (2558 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสวัดในเขตคูสิต กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส โดยภาพรวมและรายด้าน ทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด ลำดับแรก ด้านมนุษยสัมพันธ์ รองลงมา ด้านเทคนิค และด้านความคิดรวบยอด ตามลำดับ สำหรับภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด และหากพิจารณาเป็นรายด้าน ทั้ง 7 ด้าน ลำดับแรก ด้านความยุติธรรม อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา ด้านความมีชีวิตชีวาและจิตใจเข้มแข็งอดทน อยู่ในระดับมากที่สุด และด้านความรับผิดชอบ อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ ส่วนลำดับสุดท้าย ด้านความคิดสร้างสรรค์ อยู่ในระดับมาก ส่วนประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส โดยภาพรวมและรายด้าน 6 ด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้าน ลำดับแรก ด้านการปกครอง รองลงมา ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม และด้านการศึกษา ตามลำดับ ส่วนลำดับสุดท้าย คือ ด้านการสาธารณูปการ

พระมหาคณอง จันทรคำลอย (2556 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในชนบท กรณีศึกษา วัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอวังยาง จังหวัดนครพนม พบว่า ระดับการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในชนบท ของพระสงฆ์ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอวังยาง จังหวัดนครพนม อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล อันมีอายุ ระดับการศึกษา และปัจจัยด้านพฤติกรรมศาสตร์ ได้แก่ การรับรู้ นโยบายการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาส และการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ กรณีศึกษาในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อให้การวิจัยเป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยดังนี้

- 3.1 สมมติฐานการวิจัย
- 3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- 3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.4 การรวบรวมข้อมูล
- 3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ 1 คณะสงฆ์ที่มีตำแหน่งต่างกัน มีประสิทธิภาพต่อการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 2 คณะสงฆ์ที่มีจำนวนพรรษาต่างกัน มีประสิทธิภาพต่อการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 3 คณะสงฆ์ที่มีระดับวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีประสิทธิภาพต่อการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ต่างกัน

สมมติฐานที่ 4 คณะสงฆ์ที่มีประสบการณ์ในการบริหารจัดการต่างกัน มีประสิทธิภาพต่อการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (population and sampling)

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษาเฉพาะวัดในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ประชากรกลุ่มเป้าหมาย คือพระภิกษุ สามเณรทั้งหมด จำนวน 195 รูป สาเหตุที่เลือกกลุ่มประชากรนี้เพราะมีความน่าเชื่อถือมากสำหรับการให้ข้อมูลด้านการบริหารกิจการคณะสงฆ์ สะดวก ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย เหตุผลที่เลือกพื้นที่ดังกล่าวเนื่องจากวัดในเขตหนองแขมซึ่งเป็นเขตเล็กแต่สามารถสร้างโรงพยาบาล และศูนย์การเรียนรู้ฝึควิชาชีพแก่คนทั่วไป

3.2.1 รายการกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างแต่ละวัดจะมีจำนวนขนาดประชากรแตกต่างกัน มีรายการดังได้แสดงไว้ในตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 รายละเอียดกลุ่มตัวอย่างในแต่ละวัด

วัด	จำนวนประชากรกลุ่มตัวอย่าง	ร้อยละ
1. หนองแขม	25	12.82
2. ศรีนวล	3	1.54
3. หลักสาม	23	11.79
4. อุดมรังสี	57	29.23
5. ไร่เลี้ยง	41	21.03
6. วงษ์ลาภาราม	21	10.77
7. วัดทองเนียม	25	12.82
รวม	195	100

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.3.1 เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามได้แก่ ตำแหน่งทางสงฆ์ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ และประสบการณ์ในการบริหารจัดการข้อคำถามมีลักษณะการตรวจรายการ (Checklist) และเป็นคำถามปลายปิด (Close Ended Question)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ประกอบด้วย 6 ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ข้อคำถามเป็นแบบประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ได้แก่มากที่สุด = 5 มาก = 4 ปานกลาง = 3 น้อย = 2 และน้อยที่สุด = 1

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะและแนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ กรณีศึกษาในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ลักษณะคำถามจะไม่มีตัวเลือกให้ตอบ แต่จะให้ผู้ตอบแบบสอบถามตอบแบบสอบถามส่วนนี้ โดยการแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ

3.3.2 ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

การวิจัยในครั้งนี้ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

1. ศึกษาทฤษฎีและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการกำหนดคำถามในแบบสอบถามฉบับร่าง ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้

2. สร้างแบบสอบถามให้ตรงกับเนื้อหาที่ต้องการ แล้วนำแบบสอบถามฉบับร่างเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อพิจารณาตรวจสอบความครบถ้วน ความถูกต้อง และให้ข้อเสนอต่อการปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3. นำแบบสอบถามไปทดสอบ (Pre-test) เพื่อหาความเชื่อมั่นกับกลุ่มประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในเขตบางแค จำนวน 50 รูป เมื่อวันที่ 6-7 กันยายน พ.ศ. 2562 และนำมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) จากสูตรดังนี้

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum S_i^2}{S^2} \right]$$

เมื่อ α = ค่าความสอดคล้องภายใน

$$\begin{aligned}
 n &= \text{จำนวนข้อคำถามในแบบสอบถาม} \\
 \sum S_i^2 &= \text{ผลรวมของความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อ} \\
 S_t^2 &= \text{ความแปรปรวนของคะแนนรวม}
 \end{aligned}$$

การหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (reliability) หาความเชื่อถือได้ของเครื่องมือ ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์การสอดคล้องภายใน (internal consistency method) แบบครอนบาคอัลฟา (Cronbach alpha) โดยนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นทั้งหมดไปทดลองใช้ (try out) กับประชากรที่มีใช้กลุ่มตัวอย่างในเขตบางแก่วัดข้อมูลเป็นหน่วยเดียวกันมีค่าระดับมาตรวัดของคะแนน 1, 2, 3, 4, 5 เป็นมาตรวัดจิตพิสัยด้วยมาตรวัด Likert scale ผู้ตอบแบบสอบถามให้ระดับคะแนนตามความเป็นจริงตามข้อคำถามในแต่ละประเภทจากคะแนน 1 ถึง 5 หากเป็นคำถามที่เป็นความจริงมากที่สุด โดยช่วงค่าคะแนนครอนบาคอัลฟามีดังนี้คือ 0.00-0.20 = น้อยที่สุด, 0.21-0.40 = น้อย, 0.41-0.60 = ปานกลาง, 0.61-0.80 = มาก, 0.81-1.00 = มากที่สุด มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 3.2 ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อถือได้และจำนวนข้อคำถามของมาตรวัด

มาตรวัดตัวแปร	จำนวนข้อ	Cronbach's Alpha	ระดับความเชื่อมั่น
1) ด้านการปกครอง	4	0.78	มาก
2) ด้านการศาสนศึกษา	4	0.71	มาก
3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์	4	0.75	มาก
4) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	4	0.80	มาก
5) ด้านการสาธารณูปการ	4	0.77	มาก
6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์	4	0.77	มาก

จากตารางที่ 3.2 จะเห็นว่า ผลการวิเคราะห์ความเชื่อมั่น (reliability) ที่ได้จากการทดลอง (try out) จำนวน 50 ชุด ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Cronbach's Alpha) ความเชื่อมั่นของครอนบาคระหว่าง 0.71 - 0.80 มีค่าไม่น้อยกว่า 0.70 เป็นค่าที่สามารถยอมรับได้ (Cronbach, 1990 อ้างถึงใน พระมหาสุเชษฐ์ คง (จตุตมจฺโร), 2560 : 127) จึงได้นำเอาแบบสอบถามนี้ไปใช้ในการวิจัยต่อไป

3.4 การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นดังนี้

1. ทำหนังสือขออนุญาตเจ้าอาวาสวัดในเขตหนองแขม ทั้งหมด 7 วัด คือ วัดหนองแขม วัดศรีนวลธรรมวิมล วัดทองเนียมวัดอุดมรังสี วัดวงษ์ลาภาราม วัดหลักสาม และวัดไผ่เลี้ยงเพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล

2. ผู้วิจัยดำเนินการแจกแบบสอบถามด้วยตนเอง โดยแจกกับคณะสงฆ์ที่สังกัดอยู่ในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ที่เป็นประชากรกลุ่มตัวอย่างจำนวน 195 รูป ระหว่างวันที่ 9-12 กันยายน พ.ศ. 2562

3. ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามและตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามเพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูล

4. ผู้วิจัยนำข้อมูลที่รวบรวมได้แล้วมาตรวจสอบความถูกต้องและความเรียบร้อย จากนั้นนำมาจัดระเบียบข้อมูลเพื่อเตรียมการสำหรับการวิเคราะห์ทางสถิติโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

- 1) การลงรหัสในแบบสอบถาม
- 2) จัดทำคู่มือลงรหัสเพื่ออธิบายตัวแปรตามรหัสที่กำหนดไว้
- 3) การแปลงข้อมูลที่ได้เป็นรหัส (Code) แล้วบันทึกลงในตารางลงรหัส
- 4) กำหนดคำสั่งการใช้ค่าทางสถิติโดยนำไปวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

เพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์แล้วนำมาวิเคราะห์ค่าทางสถิติ

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

1. สถิติวิเคราะห์เชิงพรรณนา (descriptive statistics) สถิติเชิงพรรณนาเป็นการบรรยายคุณลักษณะทั่วไปของข้อมูลให้การศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วยสถิติค่าความถี่ (frequency) คือ จำนวนค่าที่ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกตอบ ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) จำนวนหาค่าตามเกณฑ์ของเบสท์ และคาน์ (Best & Kahn, 1993 อ้างถึงใน พระมหาสุธีรศักดิ์ (จตุตมจฺเจโร), 2560 : 128) มีค่าคะแนนดังนี้ คะแนนเฉลี่ย 4.51-5.00 หมายถึงระดับมากที่สุด คะแนนเฉลี่ย 3.51-4.50 หมายถึงระดับมาก คะแนนเฉลี่ย 2.51-3.50 หมายถึงระดับปานกลาง คะแนนเฉลี่ย 1.51-2.50 หมายถึงระดับน้อย และ คะแนนเฉลี่ย 1.00-1.50 หมายถึงระดับน้อยที่สุด

2. ใช้สถิติวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (one-way analysis of variance) เพื่อทดสอบสมมติฐานงานวิจัย (สังศรี ชมภูวงศ์, 2554 : 98)

ใช้ F-test   สูตร $\frac{MSb}{MSw}$ โดยมี $df = n-1$

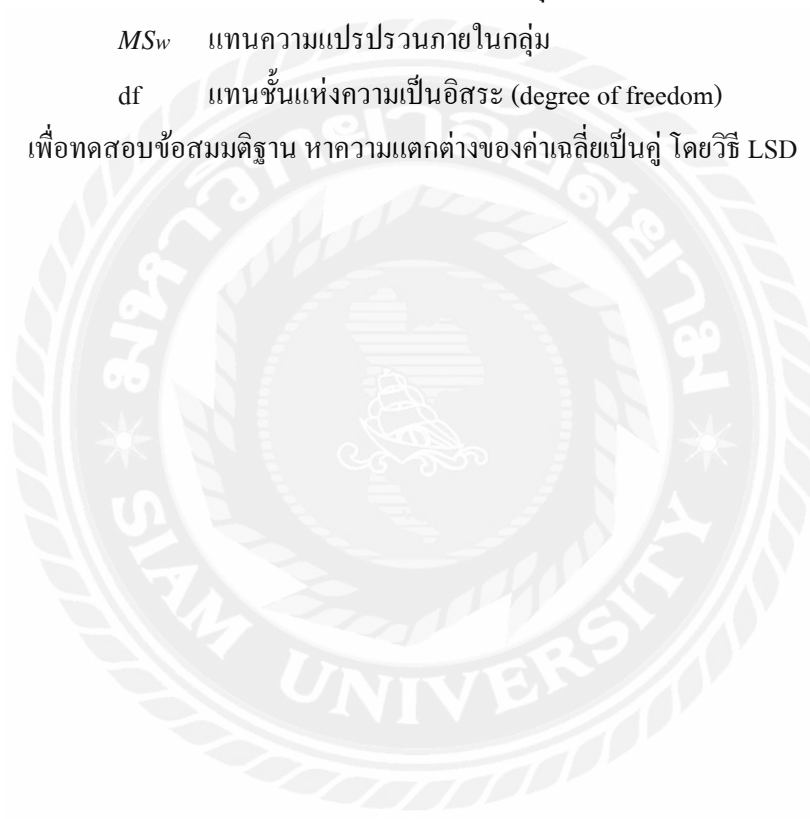
เมื่อ F แทนค่าการแจกแจงของ F

MSb แทนความแปรปรวนระหว่างกลุ่ม

MSw แทนความแปรปรวนภายในกลุ่ม

df แทนชั้นแห่งความเป็นอิสระ (degree of freedom)

เพื่อทดสอบข้อสมมติฐาน หากความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นคู่ โดยวิธี LSD

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าอิสระเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ กรณีศึกษาในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามจำนวน 195 ฉบับ ได้รับทั้ง 195 ฉบับ โดยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ (1) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ กรณีศึกษาในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร (2) เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ กรณีศึกษาในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร พื้นที่ของการวิจัยได้แก่วัดในเขตหนองแขม มีจำนวน 7 วัด ประชากรที่ศึกษา คือ พระสงฆ์ในเขตหนองแขม การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และ 2. ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตหนองแขม 3. ผลการวิเคราะห์ One Way ANOVA t-test และ เพื่อทดสอบสมมติฐานงานวิจัย และ 4. สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามที่มีข้อความจำนวน 28 ข้อ ไปยังวัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 7 วัด สรุปรวมทั้งสิ้นจำนวน 195 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้มาวิเคราะห์ผล ดังนี้

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 195 รูป เมื่อแยกพิจารณาตามตำแหน่ง จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการบริหาร โดยการแจกแจงตามค่าความถี่ (frequency) และค่าร้อยละ (percentage) รายละเอียดดังแสดงไว้ในตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (n=195)

สถานภาพ	ความถี่	ร้อยละ
1. ตำแหน่งทางสงฆ์		
เจ้าอาวาส	6	3.08
ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	7	3.59
พระลูกวัด	182	93.33

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

สถานภาพ	n=195	
	ความถี่	ร้อยละ
2. จำนวนพรรษา		
ระหว่าง 1-5 พรรษา	55	28.21
ระหว่าง 6-10 พรรษา	73	37.44
ระหว่าง 11-15 พรรษา	33	16.92
ตั้งแต่ 16 พรรษา ขึ้นไป	34	17.44
3. วุฒิการศึกษาสามัญ		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	100	51.28
ปริญญาตรี	82	42.05
สูงกว่าปริญญาตรี	13	6.67
4. ประสบการณ์ในการบริหารจัดการ		
ระหว่าง 1-5 ปี	101	51.79
ระหว่าง 6-10 ปี	61	31.28
ระหว่าง 11-15 ปี	18	9.23
16 ปีขึ้นไป	15	7.69

จากตารางที่ 4.1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นพระลูกวัด จำนวน 182 รูป คิดเป็นร้อยละ 93.33 มีอายุพรรษาระหว่าง 6-10 พรรษา จำนวน 73 รูป คิดเป็นร้อยละ 37.44 มีวุฒิการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 100 รูป คิดเป็นร้อยละ 51.28 และมีประสบการณ์ในการบริหารจัดการระหว่าง 1-5 ปี จำนวน 101 รูป คิดเป็น ร้อยละ 51.79

4. 2 ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในเขตหนองแขม

ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ประกอบด้วย ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการ และด้านสาธารณสงเคราะห์ วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) มีรายละเอียดดังแสดงไว้ในตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.2 ผลการวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง

n=195

ข้อ	ด้านการปกครอง	($\bar{x}$)	S.D.	ระดับ
1	การจัดประชุมพระภิกษุสามเณร เพื่ออบรมสั่งสอนด้านข้อวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย	3.74	0.78	มาก
2	การออกกฎ ระเบียบ ในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ	3.46	0.89	ปานกลาง
3	การระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหา เพื่อยุติเหตุความขัดแย้งหรือลงนิกกรรม	3.49	0.90	ปานกลาง
4	การบริหารจัดการกิจการของวัด เช่นด้านบัญชี มีการจัดทำแผนอย่างเป็นระบบและมีผู้ดูแลรับผิดชอบเป็นสัดส่วนชัดเจน	3.37	0.88	ปานกลาง
	รวม	3.52	0.86	มาก

จากตารางที่ 4.2 ผลการวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง พบว่า การจัดประชุมพระภิกษุสามเณร เพื่ออบรมสั่งสอนด้านข้อวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดมีประสิทธิภาพในระดับ มาก และมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.74 รองลงมาคือ การระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหา เพื่อยุติเหตุความขัดแย้งหรือลงนิกกรรมมีประสิทธิภาพในระดับ ปานกลาง และมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.49 และการออกกฎ ระเบียบ ในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะมีประสิทธิภาพในระดับ ปานกลาง และมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.46 และการบริหารจัดการกิจการของวัด เช่นด้านบัญชี มีการจัดทำแผนอย่างเป็นระบบและมีผู้ดูแลรับผิดชอบเป็นสัดส่วนชัดเจนมีประสิทธิภาพในระดับ ปานกลาง และมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.37 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.3 ผลการวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษา

n=195

ข้อ	ด้านการศึกษา	($\bar{x}$)	S.D.	ระดับ
5	การควบคุมดูแลและส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนนักเรียนและบาลีแก่พระภิกษุสามเณรอย่างทั่วถึง รวมทั้งมีการจัดหาทุนการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรที่สอบนักเรียนบาลีได้	3.64	0.88	มาก
6	การสรรหาและพัฒนาครูสอนนักเรียนและบาลี	3.38	0.90	ปานกลาง
7	การส่งเสริมสนับสนุนให้มีการเรียนการสอนธรรมศึกษาแก่ประชาชนและนักเรียนโดยทั่วไป	3.75	0.75	มาก

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

n=195				
ข้อ	ด้านการศาสนาศึกษา	($\bar{x}$)	S.D.	ระดับ
8	การใช้เทคโนโลยีและภาษาธรรมชาติที่ทันสมัยในการเรียนการสอน	3.33	0.86	ปานกลาง
		รวม 3.53	0.85	มาก

จากตารางที่ 4.3 ผลการวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศาสนาศึกษา พบว่าการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการเรียนการสอน ธรรมศึกษาแก่ประชาชนและนักเรียนโดยทั่วไป มีประสิทธิภาพในระดับ มาก และมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.75 และการควบคุมดูแลและส่งเสริมให้มีการเรียน การสอนนักรธรรมและบาลีแก่พระภิกษุสามเณรอย่างทั่วถึง รวมทั้งมีการจัดหาทุนการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรที่สอบนักรธรรม และบาลีได้มีประสิทธิภาพในระดับ มาก และมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.64 และการสรรหาและพัฒนาครูสอนนักรธรรมและบาลีมีประสิทธิภาพในระดับ ปานกลาง และมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.38 และ การใช้เทคโนโลยีและภาษาธรรมชาติที่ทันสมัยในการเรียนการสอนโดยมีประสิทธิภาพในระดับ ปานกลาง และมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.33 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.4 ผลการวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์

n=195				
ข้อ	ด้านการศึกษาสงเคราะห์	($\bar{x}$)	S.D.	ระดับ
9	การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมและให้ทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร เพื่อเป็นการส่งเสริมการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น	3.64	0.88	มาก
10	การส่งเสริมสนับสนุนจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดและสถานศึกษาชุมชน โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์และศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด รวมทั้งจัดตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้น	3.38	0.92	ปานกลาง
11	การอุปถัมภ์สนับสนุนช่วยเหลือการสร้างอาคารเรียน ห้องเรียน และอุปกรณ์การศึกษาแก่โรงเรียนและศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน	3.38	0.76	ปานกลาง

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

n=195				
ข้อ	ด้านการศึกษาสงเคราะห์	($\bar{x}$)	S.D.	ระดับ
12	มีการวางแผนจัดโครงการและกิจกรรมต่างๆ ทางการศึกษาสงเคราะห์ โดยการให้สถานที่ภายในวัด เป็นสื่อกลางทางการศึกษาหรือมีการออกไปสอนธรรมะในสถานศึกษาต่างๆ	3.29	0.87	ปานกลาง
รวม		3.42	0.86	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.4 ผลการวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม และให้ทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร เพื่อเป็นการส่งเสริมการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น สำคัญที่สุดมีประสิทธิภาพในระดับ มาก และมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.64 และ การส่งเสริมสนับสนุนจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดและสถานศึกษาชุมชน โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์และศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด รวมทั้งจัดตั้งทุนสงเคราะห์การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้น และการอุปถัมภ์สนับสนุนช่วยเหลือการสร้างอาคารเรียน ห้องเรียน และอุปกรณ์การศึกษาแก่โรงเรียนและศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนมีค่าเท่ากับ ประสิทธิภาพในระดับ ปานกลาง และมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.38 ส่วนการวางแผนจัดโครงการและกิจกรรมต่างๆ ทางการศึกษาสงเคราะห์ โดยการให้สถานที่ภายในวัด เป็นสื่อกลางทางการศึกษาหรือมีการออกไปสอนธรรมะในสถานศึกษาต่างๆ มีประสิทธิภาพในระดับ ปานกลาง และมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.29 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.5 ผลการวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

n=195				
ข้อ	ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	($\bar{x}$)	S.D.	ระดับ
13	จัดให้มีศูนย์ปฏิบัติธรรมขึ้นภายในวัดและมีพระอาจารย์สอนการปฏิบัติธรรม	3.86	0.79	มาก
14	การเทศนาสั่งสอนแก่ประชาชนโดยทั่วไปให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นประจำ	3.55	0.90	มาก
15	จัดให้มีกิจกรรมการบำเพ็ญกุศลในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา เป็นต้น	3.85	0.91	มาก

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

n=195

ข้อ	ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	($\bar{X}$)	S.D.	ระดับ
16	จัดให้มีพระธรรมทูตในการเผยแผ่ธรรมเป็นประจำรวมทั้งมีการเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อต่างๆ เช่น ห้องสมุด หนังสือธรรมะ วิทยุ หอกระจายเสียง โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ตและเอกสารต่างๆ	3.27	0.89	ปานกลาง
รวม		3.63	0.87	มาก

จากตารางที่ 4.5 ผลการวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่าจัดให้มีศูนย์ปฏิบัติธรรมขึ้นภายในวัด และมีพระอาจารย์สอนการปฏิบัติธรรมมีประสิทธิภาพในระดับ มาก และมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.86 จัดให้มีกิจกรรมการบำเพ็ญกุศลในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษามีประสิทธิภาพในระดับ มาก และมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.85 และการเทศนาสั่งสอนแก่ประชาชนโดยทั่วไป ให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมตามหลักคำสอนของ พระพุทธศาสนาเป็นประจำมีประสิทธิภาพในระดับ มาก และมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.55 และจัดให้มีพระธรรมทูตในการเผยแผ่ธรรมเป็นประจำรวมทั้งมีการเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อต่างๆ เช่น ห้องสมุด หนังสือธรรมะวิทยุ หอกระจายเสียง โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ตและเอกสารต่างๆ มีประสิทธิภาพในระดับ ปานกลาง และมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.27 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.6 ผลการวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณูปการ

n=195

ข้อ	ด้านการสาธารณูปการ	($\bar{X}$)	S.D.	ระดับ
17	การจัดทำแผนพัฒนาวัดให้สอดคล้องกับแผนการพัฒนา และมีการแต่งตั้งคณะกรรมการวัด เพื่อจัดการด้านสาธารณูปการ	3.46	0.77	ปานกลาง
18	การบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามกฎหมาย และพระธรรมวินัย	3.32	0.83	ปานกลาง
19	การจัดการระบบสาธารณูปโภคภายในวัด เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า ให้เรียบร้อย	3.38	0.90	ปานกลาง
20	การจัดทำบัญชีพัสดุ ครุภัณฑ์ ไว้เป็นหมวดหมู่เพื่อความ เป็นระเบียบง่ายต่อการรื้อคืนและจัดการงานเป็นระบบ	3.20	0.90	ปานกลาง
รวม		3.34	0.85	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.6 ผลการวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณูปการ พบว่า การจัดทำแผนพัฒนาวัดให้สอดคล้องกับแผนการพัฒนา และมีการแต่งตั้งคณะกรรมการวัด เพื่อจัดการด้านสาธารณูปการมีประสิทธิภาพในระดับ ปานกลาง และมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.46 และการจัดการระบบสาธารณูปโภคภายในวัด เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า ให้เรียบร้อยมีประสิทธิภาพในระดับ ปานกลาง และมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.38 และการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามกฎหมายและพระธรรมวินัยมีประสิทธิภาพในระดับ ปานกลาง และมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.32 และการจัดทำบัญชีพัสดุ ครุภัณฑ์ ไว้เป็นหมวดหมู่เพื่อความเป็นระเบียบง่ายต่อการรื้อค้นและจัดการงานเป็นระบบมีประสิทธิภาพในระดับ ปานกลาง และมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.20 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.7 ผลการวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์

n=195

ข้อ	ด้านการสาธารณสงเคราะห์	($\bar{X}$)	S.D.	ระดับ
21	การจัดตั้งมูลนิธิหรือสถานสงเคราะห์ เพื่อช่วยเหลือประชาชนที่มีความเดือดร้อนจากภัยต่างๆ เช่น อุทกภัย อัคคีภัย เป็นต้น รวมทั้งคนชราและเด็กที่ถูกทอดทิ้ง	3.45	0.92	ปานกลาง
22	การจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชน เพื่อให้ความรู้คำแนะนำตามหลักพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนที่มีความเดือดร้อนหรือมีทุกข์ได้พัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น	3.18	0.89	ปานกลาง
23	การสงเคราะห์อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการบำเพ็ญกุศลต่างๆ รวมทั้งดำเนินกิจการสงเคราะห์พัฒนาชุมชนในการสร้างถนน ประปาหมู่บ้าน-ชุมชน	3.32	0.88	ปานกลาง
24	การกำหนดแผนงานที่จะปฏิบัติและให้การสงเคราะห์แก่ประชาชน	3.18	0.89	ปานกลาง
รวม		3.28	0.90	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.7 ผลการวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่า การจัดตั้งมูลนิธิหรือสถานสงเคราะห์เพื่อช่วยเหลือประชาชนที่มีความเดือดร้อนจากภัยต่างๆ เช่น อุทกภัย อัคคีภัย เป็นต้น รวมทั้งคนชราและเด็กที่ถูกทอดทิ้งมีประสิทธิภาพในระดับ ปานกลาง และมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.45 และการสงเคราะห์อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการ

บำเพ็ญกุศลต่างๆ รวมทั้งดำเนินกิจการสงเคราะห์พัฒนาชุมชนในการสร้างถนน ปรุป่าหมู่บ้าน-ชุมชนมีประสิทธิภาพในระดับ ปานกลาง และมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.32 และการจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชน เพื่อให้ความรู้คำแนะนำ ตามหลักพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนที่มีความเดือดร้อนหรือมีทุกข์ได้พัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น และการกำหนดแผนงานที่จะปฏิบัติและให้การสงเคราะห์แก่ประชาชนมีค่าเท่ากับมีประสิทธิภาพในระดับ ปานกลาง และมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.18 ตามลำดับ

4.3 ผลการวิเคราะห์ One-way-ANOVA, F-test เพื่อทดสอบสมมติฐานงานวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องครบถ้วนจนนำมาตั้งเป็นข้อสมมติฐานการวิจัย 4 ข้อ โดยใช้สถิติค่า F-test (One-Way ANOVA) มีรายละเอียดดังนี้

สมมติฐานที่ 1 คณะสงฆ์ที่มีตำแหน่งต่างกัน มีประสิทธิภาพต่อการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน

ตารางที่ 4.8 แสดงการเปรียบเทียบประสิทธิภาพต่อการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์
จำแนกตามตำแหน่ง

n=195

ประสิทธิภาพต่อการบริหาร กิจการคณะสงฆ์	ตำแหน่ง	จำนวน	($\bar{x}$)	(1) (2) (3) (4)
	(1) เจ้าอาวาส	6	3.74	
	(2) ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	7	3.51	
	(3) พระลูกวัด	182	3.44	

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4.8.1 แสดงผลวิเคราะห์ความแปรปรวนประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์
จำแนกตามตำแหน่ง

n=195

ความแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	2	0.524	0.262	0.789	0.456
ภายในกลุ่ม	192	63.819	0.332		
รวม	194				

จากตารางที่ 4.8.1 ผลการวิเคราะห์พบว่า ตำแหน่งต่างกันมีประสิทธิภาพต่อการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน (Sig. 0.456) ไม่เป็นไปตามข้อสมมติฐาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะบุคคลในบุคลากรในวัดต่าง ๆ เป็นพระภิกษุสามเณรที่มีวินัยเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติตั้งแต่ต้น จึงไม่อิงถึงตำแหน่งสูงหรือน้อยที่จะมีประสิทธิภาพต่อการบริหารได้ สอดคล้องกับ พระธวัชชัย จารุขม โม (ศรีสุข) (2553: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษา วัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี ผลการวิจัยพบว่า ตำแหน่ง ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ยังสอดคล้องกับ พระชนคล นาคสุวรรณ โณ (นาคพิพัฒน์) (2551: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า ตำแหน่งพระสังฆาธิการแตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 2 คณะสงฆ์ที่มีจำนวนพรรษาต่างกัน มีประสิทธิภาพต่อการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน

ตารางที่ 4.9 ผลการเปรียบเทียบประสิทธิภาพต่อการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์จำแนกตามอายุพรรษา

n=195

ประสิทธิภาพต่อการบริหาร กิจการคณะสงฆ์	ช่วงอายุพรรษา	จำนวน	($\bar{x}$)	(1) (2) (3) (4)
	(1) 1-5 พรรษา	55	3.51	
	(2) 6-10 พรรษา	73	3.36	
	(3) 11-15 พรรษา	33	3.57	
	(4) 16 พรรษาขึ้นไป	34	3.45	

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4.9.1 แสดงผลวิเคราะห์ความแปรปรวนประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์
จำแนกตามอายุพรรษา

n=195					
ความแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	3	1.245	0.415	1.256	0.291
ภายในกลุ่ม	191	63.099	0.330		
รวม	194				

จากตารางที่ ตารางที่ 4.9.1 ผลการวิเคราะห์พบว่า อายุพรรษาต่างกันมีประสิทธิภาพต่อการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน (Sig. 0.291) ไม่เป็นไปตามข้อสมมติฐาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะบุคลากรคือพระภิกษุ สามเณรมีระเบียบแบบแผนในการปกครองตนด้วยศีลาจารวัตร สอดคล้องกับงานวิจัยของพระวชิรชัย จารุธมฺโม (ศรีสุข) (2553: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษา วัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี ผลการวิจัยพบว่า อายุพรรษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับพระใบฎีกาคุสิต จันทโชโต (สุกรี) (2555: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารจัดการด้านการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในอำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่พบว่า จำนวนพรรษาพระสังฆาธิการมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการด้านการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน และยัง สอดคล้องกับพระครูโสภณปทุมมากร (ชโล ฐมฺมปาโล) (2554: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการในอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า พระสังฆาธิการที่มีพรรษาต่างกัน มีผลทำให้ประสิทธิภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการไม่แตกต่างกัน

นอกจากนั้น สอดรับกับพระชนดล นาคสุวรรณโณ (นาคพิพัฒน์) (2551: บทคัดย่อ) ศึกษา เรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า จำนวนพรรษาแตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับพระครูใบฎีกาอภิชาติ ฐมฺมสุทฺโธ (พรสุทธิชัยพงศ์) (2553: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี พบว่า พระภิกษุสามเณรที่มีพรรษาต่างกัน มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาส ไม่แตกต่างกัน ด้านพระครูวิบูลเจติยาภิรม (ทวี มีสุข) (2544: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ : กรณีศึกษา วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร

อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม พบว่า อายุพรรษา ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหาร
กิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ โดยภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 3 คณะสงฆ์ที่มีระดับวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีประสิทธิภาพต่อการบริหารงานกิจการ
คณะสงฆ์ต่างกัน

ตารางที่ 4.10 แสดงการเปรียบเทียบประสิทธิภาพต่อการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์
จำแนกตามวุฒิการศึกษา

n=195

ประสิทธิภาพต่อการบริหาร กิจการคณะสงฆ์	วุฒิการศึกษาสามัญ	จำนวน	($\bar{x}$)	(1) (2) (3)
	(1) ต่ำกว่าปริญญาตรี	100	3.44	
	(2) ปริญญาตรี	82	3.49	
	(3) สูงกว่าปริญญาตรี	13	3.34	

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4.10.1 แสดงผลวิเคราะห์ความแปรปรวนประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์
จำแนกตามวุฒิการศึกษาสามัญ

n=195

ความแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	2	0.299	0.149	0.448	0.640
ภายในกลุ่ม	192	64.045	0.334		
รวม	194				

ผลการวิเคราะห์พบว่า วุฒิการศึกษาต่างกันมีประสิทธิภาพต่อการบริหารงานกิจการคณะ
สงฆ์ไม่แตกต่างกัน (Sig. 0.640) ไม่เป็นไปตามข้อสมมติฐาน ทั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาของพระ
ธวัชชัย จารุขมุโม (ศรีสุข) (2553 : บทคัดย่อ) ที่พบว่า การศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อ
ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ยังสอดคล้องกับพระครูเกษม
สมุทรคุณ (ทองหล่อ เขมธมฺโม) (2554 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัด
ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม ผลการวิจัยพบว่า วุฒิ
การศึกษาสามัญ ไม่มีผลทำให้เกิดความคิดเห็นที่แตกต่างกัน และยังสอดคล้องกับพระครูโสภณปทุ

มากร (ชโล มุมปาโล) (2554 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการในอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า วุฒิกการศึกษาสายสามัญต่างกัน มีผลทำให้ประสิทธิภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการไม่แตกต่างกัน

นอกจากนั้น ยังสอดคล้องกับพระชนดล นาคสุวรรณโณ (นาคพิพัฒน์) (2551 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดบุรีรัมย์ที่พบว่า วุฒิกการศึกษาทางสามัญแตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ไม่แตกต่างกัน ด้านพระครูใบฎีกาอภิชาติ ธรรมสุโท (พรสุทธิชัยพงษ์) (2553 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี พบว่า วุฒิกการศึกษาสามัญมีที่สนะต่อประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาส ไม่แตกต่างกัน ด้านพระครูวิบูลเจติยาภิรม (ทวี มีสุข) (2544 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ : กรณีศึกษา วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม พบว่า วุฒิกการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ โดยภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน สอดคล้องกับพระปังกกร อภิชา โณ (คณชสีหกุล) (2559 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหารธรรมของพระสังฆาธิการในเขตอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี พบว่า พระสงฆ์ที่มีวุฒิกการศึกษาสายสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 4 คณะสงฆ์ที่มีประสบการณ์ในการบริหารจัดการต่างกัน มีประสิทธิภาพต่อการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน

ตารางที่ 4.11 แสดงการเปรียบเทียบประสิทธิภาพต่อการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์
จำแนกตามประสบการณ์ในการบริหาร

n=195

ประสิทธิภาพต่อการบริหาร กิจการคณะสงฆ์	ช่วงประสบการณ์	จำนวน	($\bar{x}$)	(1) (2) (3)(4)
	(1) 1-5 ปี	101	3.44	
	(2) 6-10 ปี	61	3.36	
	(3) 11-15 ปี	18	3.65	
	(4) 16 ปีขึ้นไป	15	3.65	

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4.11.1 แสดงผลวิเคราะห์ความแปรปรวนประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์
จำแนกตามประสบการณ์ในการบริหาร

n=195					
ความแปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
ระหว่างกลุ่ม	3	1.814	0.605	1.846	0.140
ภายในกลุ่ม	191	62.530	0.327		
รวม	194				

ผลการวิเคราะห์พบว่า ประสบการณ์ในการบริหารต่างกันมีประสิทธิภาพต่อการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน (Sig. 0.140) ไม่เป็นไปตามข้อสมมติฐาน ทั้งนี้ สอดคล้องกับการศึกษาของพระธวัชชัย จารุขุมโม (ศรีสุข) (2553 : บทคัดย่อ) ที่พบว่า ประสบการณ์ในการบริหารจัดการต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน และยังสอดคล้องกับพระครูโสภณปทุมมากร (ชลอ ทุมปาโล) (2554 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการในอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง มีผลทำให้ประสิทธิภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการ ไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับพระชนดล นาคสุวรรณ โณ (นาคพิพัฒน์) (2551 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการแตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน

4.4 สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

จากผลการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างตัวแปรต้น ได้แก่ ตำแหน่ง อายุพรรษา วุฒิการศึกษา สามัญ และประสบการณ์ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ กับตัวแปรตาม คือ ประสิทธิภาพของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ได้แก่ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ด้วยสถิติการวิเคราะห์ข้อมูลงานวิจัยนี้ ใช้สถิติ One Way ANOVA F-test เพื่อทดสอบสมมติฐาน สะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยต่าง ๆ มีผลต่อประสิทธิภาพโดยรวมไม่แตกต่างกัน มีรายละเอียดดังแสดงไว้ในตารางที่ 4.12

ตารางที่ 4.12 สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานการศึกษา	แบ่ง กลุ่ม	df	SS	MS	F	Sig.	ผลการ ทดสอบ สมมติฐาน
สมมติฐานที่ 1 คณะสงฆ์ที่มี ตำแหน่งต่างกัน มีประสิทธิภาพ ต่อการบริหารงานกิจการคณะ สงฆ์แตกต่างกัน	ระหว่าง กลุ่ม	2	0.524	0.262	0.789	0.456	ไม่ยอมรับ สมมติฐาน
	ภายใน กลุ่ม	192	63.819	0.332			
สมมติฐานที่ 2 คณะสงฆ์ที่มี จำนวนพรรษาต่างกัน มี ประสิทธิภาพต่อการ บริหารงานกิจการคณะสงฆ์ แตกต่างกัน	ระหว่าง กลุ่ม	3	1.245	0.415	1.256	0.291	ไม่ยอมรับ สมมติฐาน
	ภายใน กลุ่ม	191	63.099	0.330			
สมมติฐานที่ 3 คณะสงฆ์ที่มี ระดับวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มี ประสิทธิภาพ ต่อ การ บริหารงานกิจการคณะสงฆ์ ต่างกัน	ระหว่าง กลุ่ม	2	0.299	0.149	0.448	0.640	ไม่ยอมรับ สมมติฐาน
	ภายใน กลุ่ม	192	64.045	0.334			
สมมติฐานที่ 4 คณะสงฆ์ที่มี ประสบการณ์ในการบริหาร จัดการต่างกัน มีประสิทธิภาพ ต่อการบริหารงานกิจการคณะ สงฆ์แตกต่างกัน	ระหว่าง กลุ่ม	3	1.814	0.605	1.846	0.140	ไม่ยอมรับ สมมติฐาน
	ภายใน กลุ่ม	191	62.530	0.327			

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ กรณีศึกษาในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ กรณีศึกษาในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร และ 2) เปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ กรณีศึกษาในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส และพระลูกวัดในวัดทั้ง 7 ในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร จำนวน 195 รูป ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ กรณีศึกษาในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

ผลการวิเคราะห์พบว่า ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 3.63 อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือด้านการศาสนศึกษามีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.53 อยู่ในระดับมาก และด้านการปกครองมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.52 อยู่ในระดับมาก และด้านการศึกษาสงเคราะห์มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.42 อยู่ในระดับปานกลาง และด้านการสาธารณูปการมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.34 อยู่ในระดับปานกลาง และด้านการสาธารณสงเคราะห์มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.28 อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า มีการจัดให้มีศูนย์ปฏิบัติธรรมขึ้นภายในวัด และมีพระอาจารย์สอนการปฏิบัติธรรม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ การจัดให้มีกิจกรรมการบำเพ็ญกุศลในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา การเทศนาสั่งสอนแก่ประชาชนโดยทั่วไป ให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมตามหลักคำสอนของ พระพุทธศาสนาเป็นประจำ จัดให้มีพระธรรมทูตในการเผยแผ่ธรรมเป็นประจำ รวมทั้งมีการเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อต่างๆ เช่น ห้องสมุด หนังสือธรรมะวิทยุ หอกระจายเสียง โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ตและเอกสารต่างๆ ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศาสนศึกษา พบว่า การส่งเสริมสนับสนุนให้มีการเรียนการสอน ธรรมศึกษาแก่ประชาชนและนักเรียน โดยทั่วไป มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือการควบคุมดูแลและส่งเสริมให้มีการเรียน การสอนนักรธรรมและบาลีแก่พระภิกษุสามเณรอย่างทั่วถึง รวมทั้งมีการจัดหาทุนการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรที่สอบ

นักธรรม บาลีได้ และการใช้เทคโนโลยีและภาษาธรรมะที่ทันสมัยในการเรียนการสอนและการสรรหาและพัฒนาครูสอนนักธรรมและบาลีตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการปกครอง พบว่า การจัดประชุมพระภิกษุสามเณร เพื่ออบรมสั่งสอนด้านข้อวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ การระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหา เพื่อยุติเหตุความขัดแย้งหรือลงนิคหกรรม และการออกกฎ ระเบียบ ในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ และการบริหารจัดการกิจการของวัด เช่นด้านบัญชี มีการจัดทำแผนอย่างเป็นระบบและมีผู้ดูแลรับผิดชอบเป็นสัดส่วนชัดเจนตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม และให้ทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร เพื่อเป็นการส่งเสริมการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ การอุปถัมภ์สนับสนุนช่วยเหลือการสร้างอาคารเรียน ห้องเรียน และอุปกรณ์การศึกษาแก่โรงเรียนและศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ส่งเสริมสนับสนุนจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดและสถานศึกษาชุมชน โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์และศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด รวมทั้งจัดตั้งทุนสงเคราะห์ การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้น มีการวางแผนจัดโครงการและกิจกรรมต่างๆ ทางการศึกษาสงเคราะห์ โดยการให้สถานที่ภายในวัด เป็นสื่อกลางทางการศึกษาหรือมีการออกไปสอนธรรมะในสถานศึกษาต่างๆตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า การจัดทำแผนพัฒนาวัดให้สอดคล้องกับแผนการพัฒนา และมีการแต่งตั้งคณะกรรมการวัด เพื่อจัดการด้านสาธารณูปการ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาคือ การจัดการระบบสาธารณูปโภคภายในวัด เช่นน้ำประปา ไฟฟ้า ให้เรียบร้อย การบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามกฎหมายและพระธรรมวินัย และการจัดทำบัญชีพัสดุ ครุภัณฑ์ ไร่เป็นหมวดหมู่เพื่อความเป็นระเบียบง่ายต่อการรื้อคืนและจัดการงานเป็นระบบตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านสาธารณสงเคราะห์ พบว่า การจัดตั้งมูลนิธิหรือสถานสงเคราะห์เพื่อช่วยเหลือประชาชนที่มีความเดือดร้อนจากภัยต่างๆ เช่น อุทกภัย อัคคีภัย เป็นต้น รวมทั้งคนชราและเด็กที่ถูกทอดทิ้งมีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาคือ การสงเคราะห์อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการบำเพ็ญกุศลต่างๆ รวมทั้งดำเนินกิจการสงเคราะห์พัฒนาชุมชนในการสร้างถนน ประปาหมู่บ้าน-ชุมชน มีการจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชน เพื่อให้ความรู้คำแนะนำ ตามหลักพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนที่มีความเดือดร้อนหรือมีทุกข์ได้

พัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น และการกำหนดแผนงานที่จะปฏิบัติและให้การสงเคราะห์แก่ประชาชนตามลำดับ

วัตถุประสงค์ข้อ 2 เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ ภูมิศึกษาในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

สมมติฐานที่ 1 คณะสงฆ์ที่มีตำแหน่งต่างกัน มีประสิทธิภาพต่อการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน ผลการวิเคราะห์พบว่า ตำแหน่งต่างกันมีประสิทธิภาพต่อการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน ไม่เป็นไปตามข้อสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 2 คณะสงฆ์ที่มีจำนวนพรรษาต่างกัน มีประสิทธิภาพต่อการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน ผลการวิเคราะห์พบว่า อายุพรรษาต่างกันมีประสิทธิภาพต่อการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน ไม่เป็นไปตามข้อสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 3 คณะสงฆ์ที่มีระดับวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีประสิทธิภาพต่อการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ต่างกัน ผลการวิเคราะห์พบว่า วุฒิการศึกษาต่างกันมีประสิทธิภาพต่อการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน ไม่เป็นไปตามข้อสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 4 คณะสงฆ์ที่มีประสบการณ์ในการบริหารจัดการต่างกัน มีประสิทธิภาพต่อการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์แตกต่างกัน ผลการวิเคราะห์พบว่า ประสบการณ์ในการบริหารต่างกันมีประสิทธิภาพต่อการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน ไม่เป็นไปตามข้อสมมติฐาน

5.2 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

5.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย จากข้อค้นพบประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายดังนี้

1) ด้านการปกครอง ควรจัดประชุมพระภิกษุสามเณรให้การอบรมสั่งสอนด้านข้อวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมให้มาก และออกกฎระเบียบ ในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ การระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหา เพื่อยุติเหตุความขัดแย้งหรือลงนิคหกรรม และการบริหารจัดการกิจการของวัดด้านบัญชี จัดทำแผนอย่างเป็นระบบและมีผู้ดูแลรับผิดชอบเป็นสัดส่วนอย่างยั่งยืน

2) ด้านการศึกษา ควรยกระดับ และส่งเสริมสนับสนุนให้มีการเรียนการสอน ธรรมศึกษาแก่ฆราวาสให้มากขึ้น สม่ำเสมอ และยั่งยืน ควบคุมดูแลให้มีการเรียน การสอนนักเรียนและบาลีแก่พระภิกษุสามเณรอย่างทั่วถึง รวมทั้งมีการจัดหาทุนการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรที่สอบ

นักรธรรม และบาลีได้ ต่อด้วยการสรรหาและพัฒนาครูสอนนักรธรรมและบาลี และการใช้เทคโนโลยี และภาษาธรรมะที่ทันสมัยในการเรียนการสอนอย่างเป็นรูปธรรม

3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ควรจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม และให้ทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร เพื่อเป็นการส่งเสริมการศึกษาให้สูงขึ้น ส่งเสริมสนับสนุนจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดและสถานศึกษาชุมชน โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์และศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด รวมทั้งจัดตั้งทุนสงเคราะห์ การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้น และให้การอุปถัมภ์สนับสนุนช่วยเหลือการสร้างอาคารเรียน ห้องเรียน อุปกรณ์การศึกษาแก่โรงเรียนและศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน วางแผนจัด โครงการและกิจกรรมต่างๆ ทางการศึกษาสงเคราะห์ โดยการให้สถานที่ภายในวัด เป็นสื่อกลางทางการศึกษาหรือสอนธรรมะในสถานศึกษาต่างๆ

4) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรจัดให้มีศูนย์ปฏิบัติธรรมภายในวัด และมีพระอาจารย์สอนการปฏิบัติธรรม จัดให้มีกิจกรรมการบำเพ็ญกุศลในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา เทศนาสั่งสอนแก่พุทธบริษัท ให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นประจำ และ จัดให้มีพระธรรมทูตในการเผยแผ่ธรรม และควรเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อต่างๆ เช่น ห้องสมุด หนังสือธรรมะวิทยุ หอกระจายเสียง โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ตและเอกสารต่างๆ

5) ด้านการสาธารณูปการ ควรจัดทำแผนพัฒนาวัดให้สอดคล้องกับแผนการพัฒนา และมี การแต่งตั้งคณะกรรมการวัด เพื่อจัดการด้านสาธารณูปการ และจัดการระบบสาธารณูปโภคภายในวัด เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า ให้เรียบร้อย บริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามกฎหมายและพระธรรมวินัย และการจัดทำบัญชีพัสดุ ครุภัณฑ์ ไว้เป็นหมวดหมู่เพื่อความ เป็นระเบียบ ง่ายต่อการ รื้อค้นและจัดการงานเป็นระบบ

6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ควรจัดตั้งมูลนิธิหรือสถานสงเคราะห์เพื่อช่วยเหลือประชาชนที่มีความเดือดร้อนจากภัยต่างๆ รวมทั้งคนชราและเด็กที่ถูกละทิ้ง ดำเนินกิจการสงเคราะห์พัฒนาชุมชน ควรกำหนดแผนงานที่จะปฏิบัติและให้การสงเคราะห์แก่ประชาชน และการจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชน เพื่อให้ความรู้คำแนะนำ ตามหลักพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนที่มีความเดือดร้อนหรือมีทุกข์ได้พัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

5.3 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในอนาคต

1) ควรศึกษาวิจัยเชิงลึกถึงการบริหารจัดการตามวิถีพุทธ วิถีธรรม ตามหลักธรรมสาราณียธรรม เพื่อศึกษาข้อเท็จจริงของระดับประสิทธิภาพเชิงพุทธ ตามพุทธประสงค์ว่า เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล และเพื่อความ สุขของปวงชนทั้งสี่

2) ควรศึกษาเชิงประจักษ์ถึงรูปแบบการบริหารด้านสาธารณูปการของแต่ละศาสนสถานว่ามีรูปแบบและแผนการบริหารจัดการอย่างไร

3) ควรทำการศึกษาเชิงคุณภาพด้านทัศนคติของผู้บริหารพุทธศาสนสถานในเขตปกครองตัวอย่าง และสร้างเป็นรูปแบบการบริหารเพื่อผลสัมฤทธิ์เชิงนโยบาย และภาคปฏิบัติ รวมถึงปรัชญาการเผยแผ่และธำรงรักษาสาสนธรรมของพระพุทธเจ้า

4) ควรศึกษาทัศนคติของชุมชนที่มีลำนฐานรอบศาสนสถานเพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงและยกระดับการบริหารกิจการคณะสงฆ์และนำสู่ภาคปฏิบัติร่วมกันเพื่อสร้างสันติสุขให้กับชุมชน

บรรณานุกรม

หนังสือ

- กรมการศาสนา. *คู่มือการจัดการศึกษาสงฆ์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2539.
- กรมการศาสนา. *คู่มือการจัดบริหารจัดการวัดฉบับย่อ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2540.
- กรมการศาสนา. *คู่มือการบริหารและการจัดการวัดฉบับย่อ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2542.
- กรมการศาสนา. *คู่มือครูจริยศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2522.
- กรมการศาสนา. *หลักการบริหารและการจัดการวัดยุคโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพมหานคร: เอพี กราฟิค ดีไซน์, 2539.
- กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม. *ภาวะการณ์มีงานทำและการว่างงาน*. กรุงเทพมหานคร: กรมการจัดหางาน, 2540.
- กันตยา เพิ่มผล. *การพัฒนาประสิทธิภาพการทำงาน*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 2541.
- ชมรมพัฒนาความรู้ด้านระเบียบกฎหมายและชมรมพัฒนามาตรฐานวิชาชีพครู. *การพัฒนาโรงเรียนเข้ามาตรฐานการศึกษาตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ*. ชัยนาท: ชัยนาทโมเดิร์นโฮม, 2545.
- ชำเลื่อง วุฒิจันทร์. *การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ*. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2525.
- ชำเลื่อง วุฒิจันทร์. *พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2536.
- ชูป กาญจนประกร. *หลักรัฐประศาสนศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2510.
- ฐิตินันท์ สุวรรณศิริ. *การจัดการความรู้ของผู้ตรวจประเมินระบบคุณภาพ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานรับรองระบบคุณภาพ วิศวกรรมสถานแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ (สร.-ว.ส.ท.), 2550.
- ติน ปรัชญพฤทธิ. *ศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- ทิพาวดี เมฆสวรรค์. *การส่งเสริมประสิทธิภาพในระบบราชการ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2538.

- ชงชัย สันติวงษ์. *องค์การและการบริหาร* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2537.
- ชงชัย สันติวงษ์. *องค์การและการบริหาร* (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2543.
- ชนจรัส พูนสิทธิ์. *การจัดการองค์การและการบริหาร*. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, 2541.
- ธีรวุฒิ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์. *องค์การและการจัดการ*. กรุงเทพมหานคร: อักษรปริทรรศน์, 2534.
- นภาพร ชันชนภา. *การจัดองค์การและการบริหารธุรกิจ*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2545.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. *มองอนาคต: บทวิเคราะห์เพื่อปรับเปลี่ยนทิศทางสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิภูมิปัญญา, 2536.
- บรรจบ เนียมมณี. *หลักการบริหาร*. กรุงเทพมหานคร: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2523.
- บุญศรี พานะจิตต์. *ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545.
- บุญศรี พานะจิตต์. *ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด*. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค, 2545.
- ประทาน คงฤทธิศึกษากร. *สุขภาพใจในฐานะปกครองตนเอง*. กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตบริหารศาสตร์, 2539.
- ประเวศ วะสี. *การพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน สุขภาวะชุมชนเป็นเป็นรากฐานสุขภาวะทั้งหมด*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ, 2549.
- ประเวศ วะสี. *หลักการบริหารจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2539.
- ปรีชา ช้างขวัญอิน. *ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- ปรียาพร วงอนุตรโรจน์. *จิตวิทยาการบริหารงานบุคคล*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมกรุงเทพมหานคร, 2544.
- พยอม วงศ์สารศรี. *องค์การและการจัดการ*. กรุงเทพมหานคร: พรานนกการพิมพ์, 2542.
- พระครูวินัยธรประจักษ์ จกุกขมโฆ (จำปาทอง). *กระบวนการเรียนรู้แบบ "อริยสัจ 4" ของพระพุทธศาสนา เป็นต้นแบบที่มุ่งผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยแท้จริง*. สุรินทร์: สิริรัตน์ออฟเซต, 2545.

- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ). *การคณะสงฆ์และพระศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ). *การปกครองคณะสงฆ์และการพระศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2540.
- พระเทพเวที (ประกอบ ฐมฺมเสฏฺฐโณ). *พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายเถรสมาคม*. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, 2541.
- พระเทพเวที (ประยูร ชาญโต). *ทิศทางการศึกษาของคณะสงฆ์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2531.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ฐมฺมจิตฺโต). *พุทธวิธีในการบริหาร* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2549.
- พระธรรมปริยัติเวที (สุเทพ ผุสฺสธมฺโม). *สารภาค 15*. กาญจนบุรี: ธรรมเมธี, 2548.
- พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญฺโญ). *การคณะสงฆ์และการพระศาสนา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2548.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). *การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, 2543.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). *ชีวิตที่เป็นอยู่ดีด้วยการศึกษาทั้ง 3 ที่ทำให้พัฒนาครบ 4*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, 2544.
- พระธรรมวรานายก (โอภาส นิรุตฺติเมธี). *ธรรมปริทัศน์ 46*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). *นิติศาสตร์แนวพุทธ*. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, 2539.
- พระพิพิธธรรมสุนทร (สุนทร ญาณสุนฺทรโร). *คม ชัด ลึก เล่ม 2*. กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง, 2547.
- พระพุทธรญาณ (ทองฮ้อย กิตฺติทินฺโน). *ธรรมญาณนิพนธ์ : 100 ปี พระพุทธรญาณ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.
- พระไพศาล วิสาโล. *แนวโน้มของพุทธศาสนาไทยในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสาร, 2543.
- พระไพศาล วิสาโล. *พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2552.
- พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี). *คนสำราญ งานสำเร็จ* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2550.
- พระมหาเสริมชัย ชยมงฺคโล. *การบริหารวัด* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: เอช เอ พี เพรส, 2539.

พระเมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ชุ่มมจิตโต). *การปกครองคณะสงฆ์ไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 9).

กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, 2539.

พระเมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ชุ่มมจิตโต). *คุณธรรมสำหรับนักบริหาร* (พิมพ์ครั้งที่ 2).

กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, 2541.

พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคโล). *การบริหารวัด* (พิมพ์ครั้งที่ 7). นครปฐม: เพชรเกษม

การพิมพ์, 2548.

พระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ). *การจัดสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ของวัด*.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2538.

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). *การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร:

อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2530.

พระราชสีมาภรณ์ (โอภาส นิรุติเมธี). *พระสงฆ์กับงานพัฒนาพระศาสนาและสังคม*.

กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, 2539.

พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ). *พุทธศาสตร์ปริทรรศน์ : รวมผลงานทางวิชาการเกี่ยวกับ*

พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, 2549.

พุทธทาสภิกขุ. *การบริหารธุรกิจแบบพุทธ*. กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย, ม.ป.ป.

พุทธทาสภิกขุ. *การสงเคราะห์ส่วนที่ยังขาดอยู่*. นนทบุรี: พิมพ์ดี, 2537.

ไพบูลย์ เสียงก้อง. *หลักการบริหารงานในวัดในโครงการอบรมบาลีก่อนสอบภาค 4 ปีที่ 3*.

ปทุมธานี: สี่อตะวัน, 2547.

มานพ พลไพรินทร์. *คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์*. กรุงเทพมหานคร: ชูติมาการพิมพ์, 2532.

มานพ พลไพรินทร์. *คู่มือบริหารกิจการคณะสงฆ์*. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, 2541.

รพี แก้วเจริญ และชิตยา สุวรรณะชญ. *การแบ่งเวลาปฏิบัติราชการของราชการตำรวจในระดับ*

นักบริหารอาวุโส. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรีย, 2510.

รัตนะ บัวสนธิ์. *การประเมินผลโครงการวิจัยเชิงปริมาณ*. กรุงเทพมหานคร: คอมแพคท์พริ้น, 2540.

ราชบัณฑิตยสถาน. *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 เฉลิมพระเกียรติ*

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา

7 รอบ 5 ธันวาคม 2554. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2556.

วัชร บุณสิงห์. *การบริหารหลักสูตร*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2543.

วิรัช ถิรพันธุ์เมธี และทองใบ ชีรานันท์ทางกูร. *คู่มือพระสังฆาธิการ*. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก,

2546

วิรัช สงวนวงษ์วาน. *ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการ*. กรุงเทพมหานคร:

- มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2544.
- วีระ อัมพันธ์สุข. *พุทธธรรมกับการบริหารบุคคล* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: เอราวัฒน์ การพิมพ์, 2526.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. *ทฤษฎีองค์การ* : ฉบับมาตรฐาน. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสาร, 2545.
- ศุภกฤต เกียรติสุนทร. *กิจกรรมของวัดซึ่งจะเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชน*. กรุงเทพมหานคร: กองแผนงานทางการศึกษา, 2529.
- สังศรี ชมภูวงศ์. (2554). *สถิติสำหรับการวิจัย, ฝ่ายเอกสารและตำรา. สำนักส่งเสริมวิชาการ* วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช.
- สมคิด บางโม. *การบริหาร*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2545.
- สมใจ ลักษณะ. *การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2546.
- สมชัย ศรีสุทธิยากร. *ทฤษฎีเกี่ยวกับองค์กร*. กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.
- สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรบุญ โย). *การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คู่มือพระสังฆาธิการ ว่าด้วยเรื่องการประชุมสงฆ์และการพระศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2540.
- สมพงษ์ เกษมสิน. *การบริหารบุคคลแผนใหม่*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2523.
- สมยศ นาวิก. *การบริหาร* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ, 2544.
- สมาน รังสิโยภยกุล. *การบริหาร*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2537.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. *ทฤษฎีองค์การประสิทธิภาพ*. กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- สัมพันธ์ ภูไพบูลย์. *องค์การและการจัดการ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: พิกัดอักษร, 2542.
- สำนักงานปฏิรูปการศึกษา. *ปัญหาปฏิรูปการศึกษานิวทงสู่การปฏิบัติ*. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี, 2545.
- สิริภพ เหล่าลาภะ. *พุทธศาสตร์การเมือง*. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก, 2545.
- สุธี สุทธิสมบุญ. *หลักการบริหาร*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สวัสดิการสำนักงาน, 2527.
- สุปรีชา กมลสาสน์. *กลยุทธ์การบริหาร*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2545.
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์. *การบริหารงานแบบพุทธ*. กรุงเทพมหานคร: ส่องสยาม, 2538.
- เสนาะ ดิยาว. *หลักการบริหาร*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.
- อภิรักษ์ จันตะนี. *การใช้แนวคิดและทฤษฎีเพื่ออ้างอิงในการทำวิจัยทางธุรกิจ*. อุษยา: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, 2547.
- อรรณวุฒิ ตัญชนาวิทย์. *ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการ*. กรุงเทพมหานคร:

มหาวิทยาลัยรามคาแหง, 2544.

เอกสารอื่น

กรมการศาสนา. รายงานข้อมูลพื้นฐานด้านการศาสนาเดือนมกราคม 2545. กรุงเทพมหานคร, 2545.

ทำเนียบวัดในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2557, 2557.

ไทยรัฐออนไลน์. บาป! อ่างทอง ลูกชายรักษาการเจ้าอาวาสวัด ทำร้ายร่างกายพระชรา.

สืบค้น 10 ธันวาคม 2557, จาก <http://www.thairath.co.th/content/467935>, 2557.

บุญช่วย จันทร์เฮ้า. พฤติกรรมบริหารของเจ้าอาวาสที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวัดในเขตการปกครอง
คณะสงฆ์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาการบริหารการศึกษา ภาควิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศิลปากร, 2544.

ปรกรณ์ ศรีดอนไผ่. บทบาทวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาตามทัศนะของผู้บริหาร
โรงเรียน ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการหัวหน้าสายวิชา และครูในเขตการศึกษา 6. วิทยานิพนธ์ปริญญา
การศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2523.

ผู้จัดการออนไลน์. ลั่น! โกงฆ่าพระวัดศรีนวลธรรมวิมล ภาคพระลูกวัดก่อเหตุ!. สืบค้น 10 ธันวาคม
2558, จาก <http://www.manager.co.th/Crime/ViewNews.aspx?NewsID=9530000158426>,

พระครูเกษมสมุทรรคุณ (ทองหล่อ เขมธมโม). ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของ
พระสังฆาธิการในอำเภอเมืองสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์ปริญญา
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.

พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมมสุทโธ (พรสุทธิชัยพงศ์). ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาส
ในจังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร
จัดการคณะสงฆ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553.

พระครูปลัดอาทิตย์ อุดถเวที. การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ
(ประยูร ฑมมจิตโต) : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการเขตปกครองภาค 2.
วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546.

พระครูพิศาลดิฐธรรม (สมพร ปณฺาขิโร). ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส
ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
การจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553.

- พระครูวิชัยธรรมมานุกูล (วันชัย ฉนุทรมุโม). *ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ วัดสระสี่เหลี่ยม อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555.
- พระครูวินัยธรรมสมชาย สุวิชาโน (อยู่สำราญ). *ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.
- พระครูวินุฒเจติยาภิรม (ทวี มีสุข). *การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ : กรณีศึกษา วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2544.
- พระครูสันติญาณประยุต (ไพโรจน์ สนั่นจิตโต). *ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.
- พระครูโสภณปทุมมากร (ชโล ธมฺมปาโล). *ประสิทธิภาพการบริหารงานของพระสังฆาธิการในอำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.
- พระครูโอภาสโพธิรัตน์. (2559). *ทัศนคติพระภิกษุสามเณรที่มีต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในจังหวัดนครศรีธรรมราช*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์การปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2559.
- พระจอมหาญ จันทิมาวโส (จำคำ). *ประสิทธิภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ เมืองเชียงตุง รัฐฉาน สหภาพเมียนมาร์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตโต). *คำกล่าวปาฐกถาบรรยายในการประชุมพระสังฆาธิการระดับอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 2 ณ วัดพระพุทธบาทราชวรมหาวิหาร จังหวัดสระบุรี*, 2546.
- พระเทียนชัย จันทลีโล (สังข์สุวรรณ). *ปัญหาการบริหารงานของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2559.

- พระชนด นาคสุวรรณโณ (นาคพิพัฒน์). *การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการคณะสงฆ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551.
- พระธวัชชัย จารุขโม (ศรีสุข). *ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษา วัดในอำเภอหนองแสง จังหวัดสระบุรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553.
- พระใบฎีกาคุสิต จันทโชโต (สุกรี). *ประสิทธิภาพการบริหารจัดการด้านการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในอำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555.
- พระใบฎีกาสุชิน กิตติทิน โน (แสงเพชร). *ประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.
- พระใบฎีกาสุชิน กิตติทิน โน (แสงเพชร). *ประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.
- พระปลั่งกร อภิขวโน (คณชสีหกุล). (2559). *ศึกษาเรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักพรหมวิหารธรรมของพระสังฆาธิการในเขตอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์การปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2559.
- พระปลัดวรรณไชย มะขงค์. *การบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยหลักทศพิธราชธรรมในจังหวัดชุมพร*. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบริหารและพัฒนาประชาคมเมืองและชนบท มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, 2558.
- พระมหากมล โปรงใจ (ขนุดิธโร). *ประสิทธิภาพการบริหารงานคณะสงฆ์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน*. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2550.
- พระมหาคนอง จันท์คำลอย. *ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในชนบท*. กรณีศึกษา วัดในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอวังยาง จังหวัดนครพนม. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสยาม, 2556.

- พระมหาวลิต ชาติเมธี (คงแก้ว). *บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในจังหวัดภูเก็ต*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552.
- พระมหาธณวัฒน์ ศรีประเสริฐ. *การบริหารจัดการภารกิจคณะสงฆ์ในเขตการปกครองจังหวัด สิงห์บุรี*. วิทยานิพนธ์ดุสิตบัณฑิตรัฐประศาสนศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย, 2553.
- พระมหาคุณ จีรวฑูโธ (จินดาพันธ์). *การศึกษาสภาพการบริหารงานการคณะสงฆ์ของ พระสังฆาธิการระดับอำเภอและระดับตำบลในจังหวัดนครราชสีมา*. วิทยานิพนธ์ปริญญา ครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, 2547.
- พระมหาสมทรง สิรินธโร และคณะ. *บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต*. วิทยานิพนธ์ ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2548.
- พระมหาสุธีร์ คง (จตุตมจุนโร). *ปัจจัยด้านการบริหารการศึกษาที่มีผลต่อพฤติกรรมของ นักเรียนในโรงเรียนขั้นพื้นฐานสังกัดกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ ปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2560
- พระมหาสุริยา หอมวัน. *บุคลิกภาพของเจ้าอาวาสที่พึงประสงค์ : กรณีศึกษาพระภิกษุสามเณร วัดกำแพงใหญ่ อำเภออุทุมพพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ*. สารนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารองค์การ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกริก, 2544.
- พระมหาอนุศักดิ์ จันทราลักษณ์. *ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในจังหวัดมหาสารคาม*. รายงานค้นคว้าอิสระปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชา การศึกษานอกระบบ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2544.
- พระยุดธนา รณนิชฌุมโม (แก้วกันหา). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจัดองค์กรคณะสงฆ์ ในสมัยพุทธกาล*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2548.
- พระราชปริยัติโมลี (ไพบุญ วิบุโล). *การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของเจ้าอาวาสในเขตปกครอง คณะสงฆ์ จังหวัดสุพรรณบุรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา การจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.
- พระราชสุทธิญาณมงคล. *เอกสารประกอบการบรรยายธรรมแก่คณะภิกษุราชวิทยาลัย ณ หอประชุม ถาวนากรศรีทิพา วันที่ 26 สิงหาคม 2543*, 2543.
- พระอธิการมนัส ปญาวฑฒโน (เง่อสวัสด์). *ประสิทธิภาพการบริหารจัดการกิจการคณะสงฆ์*

ด้านการเผยแพร่ของพระสังฆาธิการในอำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญา
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555.

รัฐพงศ์ บุญญาญูวัตร. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส
วัดในเขตคูสิต กรุงเทพมหานคร. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
สวนสุนันทา, 2558.

วัดโมลีโลกยาราม ราชวรวิหาร. กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 23 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยระเบียบ
การปกครองคณะสงฆ์. สืบค้น 10 ธันวาคม 2558, จาก <http://www.watmoli.com/vittaya-1-section3/mahathera-regulation-35.html>, 2555.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. เขตหนองแขม. สืบค้น 10 ธันวาคม 2557,

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. วัดราษฎร์ในเขตหนองแขม. สืบค้น 10 ธันวาคม 2557,

สถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 7. ชิงทรัพย์พระและทำร้ายร่างกายได้รับบาดเจ็บ. สืบค้น
10 ธันวาคม 2558,

สุทธิวงศ์ ดันตยาพิศาลสุทธิ. มส.สั่งร่างหลักสูตรเจ้าอาวาสใหม่. ไทยรัฐ (12 ธันวาคม 2545).

Longdo Law บริการสืบค้นและคู่มือกฎหมายไทย. พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2)
พ.ศ.2535. สืบค้น 10 ธันวาคม 2558, จาก <http://law.longdo.com/law/177/rev304>, 2552.

BOOKS

Davis, J.A. *Elementary Survey Analysis*. NJ: Prentice Hall, 1971.

เลขที่ .....

แบบสอบถาม

เรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ กรณีศึกษาในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

เพื่อใช้ประกอบการทำสารนิพนธ์ในการศึกษาระดับปริญญาโท
หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยสยาม

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ( ) หน้าตัวเลือกที่ต้องการ

1. ตำแหน่งทางสงฆ์

1. ( )เจ้าอาวาส	2.( )รองเจ้าอาวาส
3.( )ผู้ช่วยเจ้าอาวาส	4. ( )พระลูกวัด

2. จำนวนพรรษา

1. ( )1 - 5 พรรษา	2.( )6 - 10 พรรษา
3. ( )11 - 15 พรรษา	4. ( )16 พรรษาขึ้นไป

3. วุฒิการศึกษาสามัญ

1. ( )ต่ำกว่าปริญญาตรี	2.( )ปริญญาตรี
3. ( )สูงกว่าปริญญาตรี	

4. ประสบการณ์ในการบริหารจัดการ

1. ( )1 - 5 ปี	2. ( )6 - 10 ปี
3. ( )11 - 15 ปี	4. ( )16 ปีขึ้นไป

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ วิทยาลัยศึกษาในเขต
หนองแขม กรุงเทพมหานคร

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

ข้อที่	คำถาม	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
ด้านการปกครอง						
1.	การจัดประชุมพระภิกษุสามเณร เพื่ออบรมสั่งสอนด้านข้อวัตรปฏิบัติ ตามหลักพระธรรมวินัย					
2.	การออกกฎ ระเบียบ ในการอยู่ร่วมกัน เป็นหมู่คณะ					
3.	การระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัยปัญหา เพื่อยุติเหตุความขัดแย้งหรือลงนิกหกรรม					
4.	การบริหารจัดการกิจการของวัด เช่น ด้านบัญชี ฯลฯ มีการจัดทำแผนอย่างเป็นระบบ และมีผู้ดูแลรับผิดชอบเป็นสัดส่วนชัดเจน					
ด้านการศึกษา						
5.	การควบคุมดูแลและส่งเสริมให้มีการเรียน การสอนนักรธรรมและบาลีแก่พระภิกษุสามเณร อย่างทั่วถึง รวมทั้งมีการจัดหาทุนการศึกษา ให้แก่พระภิกษุสามเณรที่สอบนักรธรรม และบาลีได้					
6.	การสรรหาและพัฒนาครูสอนนักรธรรมและบาลี					

ข้อที่	คำถาม	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
7.	การส่งเสริมสนับสนุนให้มีการเรียนการสอน ธรรมศึกษาแก่ประชาชนและนักเรียนโดยทั่วไป					
8.	การใช้เทคโนโลยีและภาษาธรรมะที่ทันสมัย ในการเรียนการสอน					
ด้านการศึกษาสงเคราะห์						
9.	การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม และให้ทุนการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร เพื่อเป็นการส่งเสริมการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น					
10.	การส่งเสริมสนับสนุนจัดตั้งโรงเรียนการกุศล ของวัดและสถานศึกษาชุมชน โรงเรียน พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์และศูนย์อบรม เด็กก่อนเกณฑ์ในวัด รวมทั้งจัดตั้งทุนสงเคราะห์ การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนทุกระดับชั้น					
11.	การอุปถัมภ์สนับสนุนช่วยเหลือการสร้าง อาคารเรียน ห้องเรียน และอุปกรณ์การศึกษา แก่โรงเรียนและศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน					
12.	มีการวางแผนจัดโครงการและกิจกรรมต่างๆ ทางการศึกษาสงเคราะห์ โดยการให้สถานที่ ภายในวัด เป็นสื่อกลางทางการศึกษาหรือ มีการออกไปสอนธรรมะในสถานศึกษาต่างๆ					

ข้อที่	คำถาม	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา						
13.	จัดให้มีศูนย์ปฏิบัติธรรมขึ้นภายในวัด และมีพระอาจารย์สอนการปฏิบัติธรรม					
14.	การเทศนาสั่งสอนแก่ประชาชนโดยทั่วไป ให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมตามหลักคำสอนของ พระพุทธศาสนาเป็นประจำ					
15.	จัดให้มีกิจกรรมการบำเพ็ญกุศลในวันสำคัญ ทางพระพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา เป็นต้น					
16.	จัดให้มีพระธรรมทูตในการเผยแผ่ธรรม เป็นประจำรวมทั้งมีการเผยแผ่ธรรมะ ผ่านสื่อต่างๆ เช่น หอสมุด หนังสือธรรมะ วิทยุ หอกระจายเสียง โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต และเอกสารต่างๆ					
ด้านการสาธารณูปการ						
17.	การจัดทำแผนพัฒนาวัดให้สอดคล้องกับ แผนการพัฒนา และมีการแต่งตั้ง คณะกรรมการวัด เพื่อจัดการด้านสาธารณูปการ					
18.	การบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัด ให้เป็นไปตามกฎหมายและพระธรรมวินัย					
19.	การจัดการระบบสาธารณูปโภคภายในวัด เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า ให้เรียบร้อย					
20.	การจัดทำบัญชีพัสดุ ครุภัณฑ์ ไว้เป็นหมวดหมู่ เพื่อความเป็นระเบียบ ง่ายต่อการรื้อค้น และจัดการงานเป็นระบบ					

ข้อที่	คำถาม	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์						
21.	การจัดตั้งมูลนิธิหรือสถานสงเคราะห์ เพื่อช่วยเหลือประชาชนที่มีความเดือดร้อน จากภัยต่างๆ เช่น อุทกภัย อัคคีภัย เป็นต้น รวมทั้งคนชราและเด็กที่ถูกทอดทิ้ง					
22.	การจัดตั้งหน่วยอบรมประชาชน เพื่อให้ความรู้คำแนะนำ ตามหลักพระพุทธศาสนา แก่ประชาชนที่มีความเดือดร้อนหรือมีทุกข์ ได้พัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น					
23.	การสงเคราะห์อำนวยความสะดวกแก่ประชาชน ในการบำเพ็ญกุศลต่างๆ รวมทั้งดำเนินกิจการ สงเคราะห์พัฒนาชุมชนในการสร้างถนน ประปาหมู่บ้าน-ชุมชน					
24.	การกำหนดแผนงานที่จะปฏิบัติและให้การ สงเคราะห์แก่ประชาชน					

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะและแนวทางในการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงาน
กิจการคณะสงฆ์ วิทยาลัยในเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

ด้านการปกครอง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ด้านการศึกษา

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ด้านการศึกษาสงเคราะห์

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ด้านการสาธารณูปการ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ด้านการสาธารณสงเคราะห์

.....

.....

.....

.....

.....

.....

*** ขอขอบพระคุณที่กรุณาให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม ***

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ** : พระสุธา ไทย (สรณสีโล)
- เกิดเมื่อ** : ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๗
- สถานที่เกิด** : ตำบลกำแพงโค อำเภอกำแพงแสน จังหวัดกำแพงเพชร ประเทศกัมพูชา
- การศึกษา** : สำเร็จมัธยมศึกษา โรงเรียนสันธมข พนมเปญ ประเทศกัมพูชา
สำเร็จการศึกษา ปริญญาตรี สาขารัฐศาสตร์การปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
สาขา อำเภอกุศลธรรมจตุล จังหวัดนครปฐม
สอบได้นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนเขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร
- อุปสมบท** : วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๘
- สังกัด** : วัดโพธิ์เวียง ตำบลรัตนะ อำเภอมือง จังหวัดพระตะบอง ประเทศกัมพูชา
- หน้าที่** : เป็นพระครูสัญญาบัตร ที่ปรึกษา สมเด็จพระมหาสังฆราช และสมเด็จพระสังฆนายก แห่งพระ
ราชอาณาจักรกัมพูชา ;เป็นผู้ช่วยเจ้าคณะกรุงพนมเปญ
- ที่อยู่ปัจจุบัน** : วัด ไร่เลี้ยง เลขที่ ๑ หมู่ ๗ ถนนเพชรเกษม ๑๑๐ แขวงหนองค้างพลู เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร